

**ERKEKLERİN EVİ GEÇİNDİRME YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE
ÇALIŞMA KARARLARI ETKİLEŞİMİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ İLE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Ayça NAZLIM

**Kasım 2021
DENİZİ**

**ERKEKLERİN EVİ GEÇİNDİRME YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE
ÇALIŞMA KARARLARI ETKİLEŞİMİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ İLE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı**

Ayça NAZLIM

Danışman: Prof. Dr. Handan KUMAŞ

**Kasım 2021
DENİZİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ayça NAZLIM

ÖN SÖZ

Erkeklerin Evi Geçindirme Yükümlülükleri ve Çalışma Kararları Etkileşimi: Denizli Örneği ile Nitel Bir Araştırma başlıklı çalışma Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmam süresince bilgi ve deneyimiyle bana destek olan tez danışmanım Prof. Dr. Handan Kumaş'a, Denizli İş Kurumu'nda çalışmanın nitel bölümü ile ilgili olarak katılımcılarla derinlemesine görüşmelerin yapılabilmesi için uygun çalışma ve görüşme ortamını sağlayan öncelikle Denizli İş Kurumu Müdürü Fatih Işık'a, Denizli İş Kurumu İnsan Kaynakları Şefi Doğan Çetin'e, Denizli İş Kurumu İş ve Meslek Danışmanı Sertan Seviç'e; maddi ve manevi olarak yardım ve desteklerini ömrüm boyunca esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

AYÇA NAZLIM

ÖZET

ERKEKLERİN EVİ GEÇİNDİRME YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE ÇALIŞMA KARARLARI ETKİLEŞİMİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Nazlım, Ayça
Yüksek Lisans Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Handan KUMAŞ

Kasım 2021, VII + 125 sayfa

Çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan erkeklerin evi geçindirme yükümlülüğü ve çalışma kararları etkileşimini Denizli ilinde yapılacak alan araştırması ile ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın konusu, toplumsal cinsiyetçi bakışın erkeklerin işgücü piyasası ile ilgili kararlarını nasıl etkilediğidir. Çalışmanın varsayımına göre; erkeklerin çalışma kararları toplumsal cinsiyetçi rollerden biri olan evi geçindirme yükümlülüklerinden etkilenmektedir. Çalışma kuram ve Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü'nde yapılan alan araştırmasının sonuçlarını içeren uygulama bölümlerinden oluşmaktadır. Kuram bölümü yazın taraması, uygulama bölümü ise fenomenolojik yaklaşım temelinde nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Çalışmanın kuramsal bölümünde; erkeklik olgusu yazın ve iktisat kuramları çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmı Denizli İş Kurumu İl Müdürlüğü'nde, elli erkek katılımcı ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, yüz yüze yapılan görüşmelerin bulgularının analizini içermektedir.

Alan araştırmasında katılımcıların çalışma kavramına bakışlarının ve çalışma yaşamlarının toplumsal rol ve kurallardan etkilendiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, özellikle ataerkil yapı ile biçimlenen evi geçindirme yükümlülükleri nedeni ile gönüllü veya gönülsüz biçimde çalışma kararı alabilmektedir. Alan araştırmasından elde edilen bulgular; evi geçindirme yükümlülüğünün erkekleri istemedikleri işlerde çalışmaya ittiğini, erkeğin kendisini her koşulda bir işte çalışmak zorunda hissettirdiğini göstermiştir. Ayrıca, evi geçindirme sorumluluğunu kendisinde gören erkek; işsiz kalmak yerine yetkinliklerine, deneyimlerine ve eğitimine uygun olmayan işlerde ve yasal koşulların uygulanmadığı işyerlerinde çalışmayı kabul edebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erkek, Erkeklik, Çalışma Kararı, İş gücü Piyasası, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

THE LIABILITY OF MEN TO MANAGE THE HOUSEHOLD AND THE INTERACTION OF WORKING DECISIONS: THE CASE OF DENİZLİ, A QUALITATIVE RESEARCH

Nazlım, Ayça

Master Thesis

Labour Economics and Industrial Relations Department

Labour Economics and Industrial Relations Programme

Advisor of Thesis: Prof. Dr. Handan KUMAŞ

November 2021, VII + 125 pages

The purpose of this study is to identify the interaction between men's duty to earn a living for the household and work decisions. This purpose will be achieved by carrying out a field study in Denizli province. The topic of the study how the social gender perspective influences men's decisions about the labor market. According to the assumption of the study, men's work decisions are affected by their duties to earn a living, which is a social gender role. The study consists of the theory part and the application part, the application part includes the results of the field research conducted in Denizli Provincial Directorate of Labor and Employment Agency. The theoretical section is based on literature review, and application section is based on phenomenological qualitative methodology. In the theoretical part of the study; The phenomenon of masculinity has been examined within the framework of literature and economic theories. The application section includes the findings of in-depth with fifty men face to face interviews carried out at Denizli Provincial Directorate of Labor and Employment Agency.

In the field study, it was found that participants' work lives and views on the concept of work were affected by social roles and rules. Participants could decide to work voluntarily or involuntarily due to their obligations to support the house shaped by the patriarchal structure. The findings of the field study are such that duty to earn a living for the house hold force men into jobs that they do not wish, and that participant feels the obliged to have a job under any condition. In addition, the men who sees the responsibility of running the house on himself; instead of being unemployed, they could accept to work in jobs that are not suitable for their competencies, experience and education, and in workplaces where legal conditions are not applied.

Key Words: Male, Masculinity, Work Decision, Labor Market, Gender

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ERKEK(LİK) OLGUSUNUN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İŞGÜCÜ PİYASINDAKİ GÖRÜNÜMÜ	3
1.1. Erkek(lik) Olgusunun Kuramsal Çerçevesi	3
1.1.1. Erkek ve Erkeklik Kavramı	3
1.1.2. Hegemonik Erkeklik Kavramı	5
1.1.3. Post-Modern Erkeklik Kavramı	8
1.2. Erkeklik Çalışmaları ve Erkeklik Krizi	10
1.3. Erkeklerin Çalışma Kararını Belirleyen Koşullar	14
1.3.1. Üretim Biçiminin Değişimi	14
1.3.2. Toplumsal Cinsiyetçi Bakış Açısı	16
1.3.3. Toplumun Erkek ve Kadın Emegine Bakış Açısı	19
1.3.4. İşveren ve Müşterinin Erkek Emek Tercihi	19
1.4. Çalışma Kavramı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileşimi	20

1.5. Erkeklikle İlgili Yaklaşımlar.....	21
1.5.1. Messner'in ve Clatterbaugh'ın Sınıflandırmaları	21
1.5.2. Anti-Feminist-Erkeklikçi Yaklaşım.....	23
1.5.3. Erkek Kurtuluşçu Yaklaşım.....	23
1.5.4. (Pro)feminist Erkeklik Yaklaşımı	24
1.6. İktisat Kuramlarına Göre Erkeklerin Çalışma Kararları	24
1.6.1. Ortodoks İktisat.....	25
1.6.1.1. Ayrımcılık Tercihleri Yaklaşımı	28
1.6.1.2.Aşırı Kalabalıklaşma Modeli	30
1.6.2. Heterodoks İktisat	31
1.6.2.1. Marksist İktisat ve Kurumcu İktisat.....	32
1.6.2.2 Feminist İktisat ve Davranışsal İktisat	33
1.7. Türkiye ve Denizli'de Cinsiyete Dayalı Temel Göstergeler.....	35
1.7.1. TÜİK Temel İşgücü Göstergeleri	35
1.7.2. TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri	41
1.7.3. TÜİK Zaman Kullanımı Göstergeleri.....	44
1.7.4. TÜİK, Sosyal Güvenlik ve İŞKUR Göstergeleri ile Denizli İşgücü Piyasası	45
1.7.5. TÜİK İllerde Yaşam Endeksi İl Sıralamaları ve Endeks Değerleri'ne Göre Denizli İli	47
İKİNCİ BÖLÜM.....	48
İŞ KURUMU'NA KAYITLI ERKEKLERE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI.....	48
2.1. Alan Araştırmasının İçeriği.....	48
2.1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	48

2.1.2. Araştırmanın Alanı, Yöntemi ve Sınırlılıkları	49
2.2. Alan Araştırmasının Bulguları	51
2.2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	51
2.2.2. Çalışma Kavramına Bakış	52
2.2.3. Toplumsal Kurallar ve Roller ve Çalışma Kararı Etkileşimi.....	56
2.2.4. Evliliğin ve Evi Geçindirme Yükümlülüğünün Çalışma Kararına Etkisi.....	59
2.2.5. Ailenin Geçim Sorumluluğunda Kadının Yeri	65
2.2.6. Kadın ve Erkeğin Çalışmasına Yönelik Yaklaşım	70
2.2.7. Kadın ve Erkeğin Meslek/İş Tercihlerinin Çalışma Kararına Etkisi	75
2.2.8. Katılımcıların Ücret ve/veya Gelirlerini Harcama Tercihleri.....	80
2.2.9. Toplumun İşsiz Erkeğe Bakış Açısı.....	83
2.2.10. Boş Zaman Algısı	87
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKLAR	95
EKLER.....	107
Ek-1. KATILIMCILARA UYGULANAN SORU FORMU.....	108
Ek-2.KATILIMCI ONAY FORMU	111
Ek-4.ETİK KURULU KARARI.....	112

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Nedene Göre İntiharlar, 2019.....	18
Tablo 2. Temel İşgücü Göstergeleri, (15+yaş), 2021 III. Çeyrek.....	35
Tablo 3. İşsizlik Oranları, 2004-2020	36
Tablo 4. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler, 2021 III. Çeyrek	37
Tablo 5. İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2014-2020 Dönemi	38
Tablo 6. İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2021 III. Çeyrek	39
Tablo 7. Cinsiyete Göre Çalışma Yaşamı Süresi, 2013-2019.....	40
Tablo 8. Medeni Duruma Göre İstihdam Oranları, 2014-2020 (%)	40
Tablo 9. Bölge, Cinsiyet, Yaş Grubu, Öğrenim Durumuna Göre Evlenilecek Kişide Aranan Özellikler, 2016.....	42
Tablo 10. Yönetici Pozisyonlarında Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımları, 2012-2020....	44
Tablo 11. Türkiye ve Denizli’de 4/a Kapsamında Aktif ve Zorunlu Sigortalıların Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021 Temmuz	46
Tablo 12. Cinsiyete Göre Türkiye İş Kurumu ve Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne Kayıtlı İşgücü, 2011-2020	46

GİRİŞ

Bireylerin çalışma kararları, tüketimleri için gelir elde etme ihtiyaçlarının yanında toplumsal öğretilerden de etkilenmektedirler. Özellikle, toplumsal cinsiyetçi bakış veya ataerkil toplum yapısı, bireyin ekonomik kararlarını başkalarından bağımsız biçimde alınmasını engelleyebilmektedir. Bu konuda kadın çalışması ve erkeklik ile ilgili yazında feminist alan başta olmak üzere çok sayıda çalışma olmakla birlikte, erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan evi geçindirme yükümlülüklerinin çalışma kararlarına etkisini inceleyen çalışmalar son derece sınırlıdır. İlgili yazında erkeklik ile ilgili yapılan çalışmalar ağırlıklı sosyoloji alanına yöneliktir. Tez çalışmasının yazın taraması sürecinde özellikle çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında, erkeklerin evi geçindirme yükümlülüklerinin çalışma kararlarına etkisini ‘*erkeklik olgusu*’ çerçevesinde inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Benzer biçimde, erkeklerin evi geçindirme sorumluluklarının işgücü piyasası ile ilgili kararlarına etkisini Heterodoks ve Ortodoks iktisadi kuramlar ışığında inceleyen bir çalışmaya da rastlanmamıştır.

İlgili yazında sıklıkla vurgulandığı gibi ataerkil toplum yapısı ve toplumsal cinsiyet ayrımları, kadına ve erkeğe farklı roller vermektedir. Erkeğe verilen eve ekmek getirme sorumluluğu erkeklerin istemedikleri işlerde çalışmasına, ek işler yapmalarına, işsiz kalmamak için sevmedikleri işleri yapma zorunluluğu hissetmelerine yol açabilmektedir. Bu bağlamda çalışma, "*Toplumsal rollerden biri olan erkeklerin evi geçindirme yükümlülükleri, çalışma kararlarını etkiler mi ve nasıl etkiler?*" sorularını sorarak, erkeklerin çalışma yaşamında/işgücü piyasasındaki kararları ile evi geçindirme yükümlülükleri etkileşimini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma, kuram ve alan araştırması bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, erkek ve erkeklik olgusunun kavramsal boyutta tartışılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede erkeklik olgusunu tanımlayan kavramlar, erkeklik olgusunun tarihsel süreci, erkeklik olgusu hakkında kuram ve yaklaşımlar, iktisadi kuramlara göre erkeklerin çalışma kararları yazın taraması yöntemi ile incelenmiştir. Kuram bölümünde

Türkiye ve Denizli’de, erkeklerin işgücü piyasasındaki konumları TÜİK Temel İşgücü Piyasası ve Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri ve Aile Yapısı ve Zaman Kullanımı İstatistikleri ve sosyal güvenlik göstergeleri aracılığı ile irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, kurumsal iddiaların geçerliliğinin test etmek amacıyla oluşturulan, nitel araştırma yöntemine dayalı uygulama bölümünü içermektedir. Alan araştırması, fenomenolojik yaklaşımla yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama tekniği, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniğidir. Katılımcıların görüşlerine, yarı yapılandırılmış görüşme metni üzerinden ve yüz yüze yapılan görüşmeler aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırmanın kapsamı, Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne kayıtlı 50 erkek işgücünden oluşmaktadır. Katılımcılara sosyo-demografik özellikleri ve erkek(lik) ve çalışma kararları etkileşimine yönelik sorular yönlendirilmiş ve veriler betimsel analiz yöntemi ile yorumlanmıştır. Durum çalışması olan alan araştırması, erkeklerin evi geçindirme yükümlüklerinin çalışma kararlarına etkisini derinlemesine araştırarak betimlemeyi amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEK(LİK) OLGUSUNUN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İŞGÜCÜ PİYASINDAKİ GÖRÜNÜMÜ

1.1. Erkek(lik) Olgusunun Kuramsal Çerçevesi

Erkek(lik), ataerkil kültürün birbirine bağladığı toplumsallaşma sürecinde kültürle değişiklik gösterebilen çok sayıda anlama sahip bir kavramdır (Bozok, 2011: 15). Erkeklikle ilgili kavramlar erkekliğin ataerkil kültürle biçimlenme sürecini; erkeklik kodlarını, toplumsal cinsiyetçi bakış açısı ile değişen ve dönüşen söylem ve beklentileri içermektedir. Alt başlıklarda, erkeklik kavramı, kavramın yazına göre tarihsel sürece göre değişimi, erkelerine çalışma kararlarının belirleyen koşulları, erkeklik ile ilgili kuram ve yaklaşımlar ve iktisat kuramlarına göre çalışma kararı incelenmeye çalışılmıştır.

1.1.1. Erkek ve Erkeklik Kavramı

Erkek cinsi doğumla birlikte biyolojik ve fizyolojik olarak kendisini dışıdan ayıran özelliklerle dünyaya gelmektedir. Dişi ve erkek ayrımında tıpkı yer çekiminin varlığındaki doğallık gibi, üreme sistemindeki sınıflandırmada da doğal bir farklılık bulunmaktadır (Connel, 2019). Güç ögesinin dışında erkek sözcüğü, biyolojik olarak dışıdan farklı olanı anlatmaktadır. Türk Dil Kurumu¹, erkek sözcüğünü, “*Yetişkin adam, bay, er kişi, koca, sözüne güvenilir, mert, sert, kolay bükülmez*” gibi gücü çağrıştıran sıfatlarla tanımlamaktadır. Sözcük, bireyin biyolojik olarak *er* oluşunu ifade etmekte, toplumun bireye yüklediği rolleri de içermektedir (Vatandaş, 2007: 30).

Erkeklik, kültürün yarattığı bir kavramdır (Kavas, 2021: 463). Erkek cinsi tıpkı kadın cinsi gibi doğumla gelen biyolojik özellikleri ile kalmamakta, toplumun kültürün kendisine yüklediği roller, görevler, zorunluluklar, ödevlerle yaşamını sürdürmektedir. Erkeklik, biyolojik doğal bir durum değil, kültürden kültüre değişiklik gösterebilen kültürel

¹ Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (20.11.2021).

kazanımlarla elde edilen alışkanlıklardır (Atay, 2004: 20). Beynon'un (2010: 2) değindiği gibi erkekler, genetik özellikleri ile doğduktan sonra doğumla birlikte kültürel olarak sosyal davranış kodları ile kuşatılarak toplumların yarattığı erkeklik kültürünün taşıyıcısı olurlar. İlk çocukluktan itibaren erkek çocuklarına, tıpkı kız çocuklarına yüklenen kadına özgü kodlar gibi yaşadığı toplumun erkeklik anlayışında kodlar yüklenir. Erkeklik kodları; güçlü görünmek, sert, katı, hırslı, kavgacı ve savaşçı olmak üzerine formülleşmiştir (Oktan, 2016: 191). Yaşayacakları toplumda biyolojik olarak erkek doğan bireyler, o toplumun kültürünün erkeklik bakış açısı ile doğumlarını takip eden ilk aylardan itibaren yoğurulmaya başlarlar. Erkeklerle, erkeklik imgeleri kendilerine küçük yaşlardan itibaren çevresince öğretilmeye başlanır ve erkek olan bireyler erkeklik öğretilerini içselleştirmeyi küçük yaşta öğrenir (Bozok, 2011: 16-19).

Erkeklik kavramı biyolojik belirlemelerin ötesinde toplumsal bir yapı (Özbay ve Biliç, 2004) ve toplumsal cinsiyet sınıflandırması ile biçimlenen bir kavramdır (Karaduman ve Adalı Aydın, 2017). Erkek ve erkeklik kelimeleri için tanımlamalar ve bakış açıları incelendiğinde, erkek kelimesi daha çok biyolojik bir tanıma karşılık gelirken erkeklik kelimesi toplumsal cinsiyetçi anlatımda kullanılan sosyolojik, kültürel, ekonomik öğeleri barındıran bir kelimeyi anlatır denilebilir.

Bozok'un (2019a: 202) tespitine göre, Connel'in çalışmaları ataerkil bakıştan en fazla pay alanın ve ayrıcalık elde edenin erkekler olduğunu göstermektedir. Erkekler gündelik yaşamda ataerkil davranışlar sergilemeseler bile ataerkil düzenden en çok pay alan taraftır. Diğer taraftan kadın ise toplumsal düzende özgürlüklerinin kısıtlandığı, çalışma yaşamında çok sayıda engellerle karşılaşan taraftır. Atay'a göre (2004) feminist hareketlerin doğmasında etkili olan erkek egemen düzen ve erkeklik durumları sadece kadınların yaşam alanlarını sınırlamamakta, erkeklerin de kendi içinde çözümsüzlüklerine neden olmaktadır. Aynı zamanda "*Erkeklik temelde, kamusal ve özel alanda, erkek özneliği ve deneyimleri, ataerkil iktidarın hegemonyasını inşaa etme ve yeniden üretme süreçleri bağlamında değerlendirilen*" (Bozok, 2009a) bir olgudur. Ataerkil yapıyla uyumlu erkeklik tanımlarına ait özelliklerin sadece kadınların değil, erkeklerin de

toplumsal alandaki davranışlarına müdahale ettiği, erkekleri yaşam boyu kaçamayacakları bir mücadele içine ittiği ifade edilebilir.

Dünyadaki gelir adaletsizliği; işsizlik; sosyal güvencesiz, insan onuruna yakışmayan çalışma koşulları toplumda yaşayan bireylerin çoğunu etkilemektedir. Ataerkil kapitalist sistem, erkekler erkeklik imgelerine sadık kalsalar bile tüm erkeklere eşit davranmamaktadır (Hooks, 2016: 90). Erkekler kendileri üzerinden yenilenen sistemin altında ezilmektedirler (Atay, 2004: 22).

Erkeklik kavramı içinde toplumun erkeğe verdiği rolleri barındırmaktadır. Toplumsal kültürün yarattığı erkeklik rollerinin başında iş sahibi olmak, aile kurmak ve ailenin geçimini sağlamak gelmektedir (Sancar, 2009). Aydın ve Atalay'ın (2021) yarı yapılandırılmış soru formu üzerinden derinlemesine görüşme tekniği İzmir ilinde, İzmir'li on dört erkekle yaptıkları çalışmada katılımcılar erkekliği, '*kadın ve çocukların korunması, sahiplenme, koruma ve sorumluluk*' kavramlarıyla kurgulamışlardır. Çalışma eyleminin aileyi gelire korumayı ifade etmesinden dolayı erkeklik kavramının ekonomik düzen ve işgücü piyasası koşullarından etkilenecek tanımlandığını ifade edebilmek mümkündür.

Erkeklik tanımlamalarının içindeki bir diğer kavram erkekliği iktidar ve güç ilişkileri dengesinde inceleyen hegemonik erkeklik kavramıdır. Toplumsal cinsiyetçi bakışın cinsiyetlere yüklediği roller bakımından bireylerin yaşamında yarattığı yükleri en geniş bakış açısıyla anlatan kavramlardan birisinin hegemonik erkekliktir.

1.1.2. Hegemonik Erkeklik Kavramı

Hegemonik erkeklik ataerkiyi toplumsal cinsiyet üzerinden devam ettiren bir kavramdır (Connel, 2019a: 150). Connel (2019a ve 2019b) hegemonik erkekliği gücü elinde tutan, ulaşılması arzulanan, erkek egemen iktidarın sahip olduğu güçten pay sağlama isteği içinde olan erkek biçiminde tanımlamakta, hegemonik erkekliğin iktidarla ilişkisine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal rollerden etkilenen erkek gerek aile içinde

gerek iş yaşamında hegemonik erkekliğin unsurlarından etkilenerek, güce yönelik tutumlar geliştirebilecektir.

Hegemonik erkeklik kavramı ilk kez 1985 yılında Carrigan, Connell ve Lee tarafından yayınlanan '*Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisine Doğru*' adlı makalede kullanılmış, Connell'in 1987 yılında yayımlanan '*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*' adlı kitabında kavramını daha kapsamlı biçimde incelemiştir. Kavram erkeklerin kadınlar ve diğer erkeklerin üzerinden iktidarını ifade eder (Bozok, 2009b: 438). Toplumsal alanlarda, toplumsal cinsiyet ve hegemonik erkeklik kavramları incelenirken iktidar, devlet, aile ve çalışma yaşamının birbirleriyle olan etkileşimi de irdelenmelidir (Connell, 2019b).

Hegemonya toplumların büyük bir kısmının medya ve benzeri araçlarla ikna edilmesi ve bunun doğal, sıradan ve normal bir durum olarak algılanmasıdır (Donaldson, 1993). Hegemonik erkeklik kavramındaki hegemonya terimi Gramsci'nin *Hapishane Defterleri*'nde yer verdiği ve toplumsal üstünlüğü anlattığı hegemonya teriminden gelmektedir (Connell, 2019b: 269). Bu kavram Marksist düşünceye önemli bir katkı sağlamış olup, iktidarın elde edilmesini ve kazanımı için sosyal grupların kurulmasını ya da yok edilmesini açıklamaktadır (Donaldson, 1993). Hegemonik erkeklik, erkeklik tanımlarının içinde iktidar ilişkilerinde güce en çok sahip olanı (Kavas, 2021: 463) ve iktidar ilişkilerinin erkeklik üzerinden tanımlayanıdır (Uçan, 2012: 264). Erkekler, egemen erkeklik normlarına doğuştan sahip değildir ancak doğumlarından itibaren toplumsal ve bedensel bir inşaa sürecinden geçerek, toplumdaki hegemonik erkekliğin korunmasını ve aktarımını sağlamaktadırlar (Avşar, 2017: 230).

Hegemonik erkeklik, ataerkin süregelmesinde de etkili siyasal simgedir (Becerikli ve Kalaman, 2019: 516). Üstelik "*Bütün erkekler ataerkil iktidardan pay almasına veya yararlanmasına karşın, sınıfsal üstünlük ve politik iktidara yakın olan bazı erkekler ataerkillikten diğer erkeklerden daha fazla pay almaları nedeni ile diğer erkeklerin inşaa süreçleri üzerinde belirleyici olurlar. Ataerkillikten sınıfsal ve politik avantajları nedeniyle*

daha fazla yararlanan erkekler, yalnızca kadınları denetlemekle kalmayıp diğer erkekler üzerinde belirleyici olarak hegemonya inşa etmektedirler” (Bozok, 2009a: 275). Connell (2019b: 270) hegemonik erkeklik kavramını somutlaştırırken, boksör Muhammed Ali ya da Sylvester Stallone gibi karakterlerin erkeklik modeli olduğunu ancak konunun yalnızca medya imajları boyutuna indirgenmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir.

Hegemonik erkeklik ya rızaya dayalı anlaşma ya da güç ve başarı yoluyla kurulmaktadır (Beynon, 2010: 16). Kavram, erkeklerin ne kadar güçlü olduğu yönlerini değil, güçlerini sürdüren ve kendilerine yarar sağladığı yönlerini (Donaldson, 1993) ve iktidara sahip az sayıda erkeğin güçlerini nasıl sürdürdüklerini içermektedir (Sancar, 2009: 32). Pek çok erkek hegemonik erkeklik imajlarının tümüne sahip olmasalar bile o imajların hep var olması için işbirliği içindedir (Karaduman ve Aydın Adalı, 2017: 29).

Farklı zamanlardaki erkeklik olguları da hegemonik erkeklikle etkileşim halindedir (Beynon, 2010: 16-17). Connell, hegemonik erkeklik ile bağlantılı suç ortağı erkeklik, madun erkeklik ve marjinal erkeklikten söz etmektedir (Bozok, 2011). Madun erkeklik tanımı toplumun yadsıdığı erkeklik tarzlarını sorgulayamayı, suç ortağı ve işbirlikçi erkeklik ataerkil iktidar yapısının dağıtımlarından pay alan diğer erkeklik biçimlerini içermektedir (Kandiyoti, 2015: 201). Heteroseksüellik dışında cinsel yönelimleri nedeniyle dezavantajlı grubun en üst sıralarında yer alan erkekler madun erkeklerdir. Bir diğer erkeklik türü olan marjinal erkeklik, sınıf ve ırk nedeniyle dezavantajlı grupta olma durumudur. (Bozok, 2009b: 439). Hegemonik erkeklik ve diğer erkeklikler arasında işyerinde ve organizasyonlarda çeşitli gerilimler gözlemlenebilir. Bir çok yapı içinde hegemonik eril erkeklik anlayışı hakimdir (Beynon, 2010: 16-17).

Beynon (2010: 16) işyerinde ve organizasyonlarda hegemonyanın ve hegomonik erkeğin gözlemlenebileceğini belirtmektedir. Hegemonik erkeklik, erkeklerin kadınların kendilerine bağlı olmalarından yararlanmalarının kültürel açıklaması ve erkek egemenliğin kamusallaştırılmasıdır (Connell, 2019b: 270-271). Connell’a göre (2019b: 267-268) kadın

ve erkeklik çalışmalarındaki ilişkiler, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliği veya küresel boyutta kadının erkeğe bağımlı kılınması (2019b: 271) üzerinden ilerlemektedir ve hegemonik erkeklik kadınlarla ilgili olduğu gibi ikincil konumdaki erkekliklerle de ilgilidir. Dışsal hegemonya ve içsel hegemonya tanımları da bu yaklaşımla yapılmaktadır. Dışsal hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenlik ve kontrolü, içsel hegemonya erkeklerin diğer erkekler üzerindeki egemenlik ve kontrolüdür (Türk, 2008: 3-4).

Hegemonik erkeklikle ilgili anlatımlar hegenomik erkekliğin güç ve iktidar üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Hegemonik erkeklik tanımında iktidar ilişkileri üzerinden hareket edilirken, post-modern erkeklik kavramı daha çok üretim süreçlerinin değişimiyle ortaya çıkan postmodern kültürün ve kültür endüstrisinin ürünüdür.

1.1.3. Post-Modern Erkeklik Kavramı

Toplumsal cinsiyetçi bakışın erkek ve kadın rolleri üzerindeki belirleyiciliğini ve toplumsal iktidar örüntülerinin cinsiyetler arası ilişkilerdeki yönlendiriciliği düşünüldüğünde, erkekliğin kültürden kültüre farklılık gösterebilen, zamanla değişebilen, mevcut otoriteye göre biçimlenen, sınıfsal ve ekonomik farklılıklar sergileyebilen çeşitleri olduğu ifade edilebilir. Ayrıca toplumsal yapı farklı erkeklik tipleri yarattığı gibi ekonomik sistemler de toplumsal cinsiyet ve erkekler üzerinde etkili olabilmektedir.

Modern zamanlarda erkeklere biçilen roller daha keskin hatlarla tanımlanabiliyorken, postmodern zamanda erkeklik tanımlarının çeşitlendiği ve belirsizleştiği görülmektedir. Çalışma yaşamının esnek, belirsiz, güvencesiz koşulları erkekliğin hegemonyasını tehdit etmektedir. Teknolojik değişimler işgücü piyasasında erkeklerin kas gücüne olan ihtiyacın yönünü değiştirmekte, kas gücü erkekliği kanıtlamak için yetersiz bir duruma gelmektedir (Uçan, 2012: 267).

Hegemonik erkeklik türlerinde olduğu gibi post-modern dönemde tüketim tercihleri ile bağlantılı olarak yeni erkeklik kavramları ortaya çıkmaktadır. Metroseksüel erkeklik kavramı, bedenine özen gösteren tüketim alışkanlıklarına uyum sağlayan ayrıca kadınların kamusal alanda öne çıkışları konusunda esnek davranan erkek imajını ifade etmektedir. Retroseksüel erkeklik, eve ekmek getirmenin kutsal sayıldığı post-modern dönem öncesindeki egemen görüşlerle yaşamaya devam eden, muhafazakar eğilimli modern erkeği temsil etmektedir. Tüketim tercihleri ile çok içiçe olan gettoseksüel erkeklik kavramı ise taşrada ve kırsalda yaşayan erkeklerin, postmodernizmin yarattığı erkeklik imajlarının tüketim ürünlerinin benzerlerine sahip olabildiği sürece karşılık gelmektedir (Çağırkan, 2018).

Post-Modern toplumla birlikte yaşanan değişimler, kültür endüstrisindeki değişimlerle ilişkilidir. Kültür endüstrisi kadın ve erkek rollerine yeni tanımlamalar getirmiş, toplumsal kurumlarda değişimleri etkilemiştir (Öztürk, 2019: 1109). Post-Modern dönemde tüketim toplumunun araçlarından olan kitle iletişim aygıtlarının tüketimin farklı erkeklik imgeleri yarattığı ifade edilebilir. Bu dönemde bir yandan üretim süreçlerinde ve işgücü piyasasındaki değişimler erkekliği toplumsal açıdan etkilerken, diğer yandan tüketim toplumunun araçları yeni erkeklik kimlikleri yaratabilmektedir. Tüketim kültürü araçları geleneksel erkeklik simgelerini aşan, tüketimi yeni erkeklik simgeleri üzerinden çekici duruma getiren, yeni erkeklik modellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Erdoğan, 2014: 13).

Çağırkan (2018: 97), post-modern çizgilerin tüketim bağlamında modada unisex ürünleri yarattığına, erkeklik ve kadınlık algısının içiçe geçmeye başladığına, kadınların geleneksel toplum yapısında erkeklere özgü olduğu düşünülen sporların içinde yer almaya başladığına değinmiştir. Erkeklerden beklenen rollerdeki değişimler toplumun tüketim dinamiklerine ve tüketimin en büyük itici unsuru olan reklamlara da yansımıştır (Öztürk, 2019: 1109). Günümüzde kitlesel iletişim araçlarında, geleneksel toplum yapılarında kadına özgü olduğu düşünülen cinsiyetçi davranış ve kalıpların erkeklere yönelik pazarlama aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu değişimler, toplumsal cinsiyetçi rollerin katılımını

esnetmekte, kadını çalışmaya daha çok çekmekte ve erkeğin evi geçindirme yükümlülüğünü tartışılır curuma getirmektedir.

Post-Modern dönemde hızla artan erkeklik dergileri erkeklerin sağlıklı, dinç, gösterişli, erkeksi, maço, ekonomik olarak güçlü, kaslı gibi sıfatları taşıyabilmesi gerektiğini iddia ederek, ideal erkek tipleri ortaya koymaktadır. Post-Modern süreçte, ideal erkek tiplerinden uzaklaşan erkeklerin, erkeklik krizine girecekleri vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2013).

Erkeklik kavramının belirlenmesinde etkili olan bir diğer araç, medyadır. Medya cinsiyetçi söylemlerin yaratılması ve topluma yayılmasında etkindir. Medya erkekliğin inşasında, erkeklik rollerini belirlemede toplumun algılarını yönetebilmektedir (Karaduman ve Adalı Aydın, 2017: 26). Erkek, tüketim tercihlerini medyanın söylemlerine bağlı kalarak gerçekleştirdikçe, kendisini toplum içinde daha çok erkek olarak hissedebilmektedir.

Postmodern dönemde erkeklikler hakkında yapılan tartışmalar, tanımlamanın ötesinde erkeklik krizini ve geçmişten gelen erkeklikten kopuşu da açıklamaktadır (Çağırkan, 2018: 98). Bu dönemde, işbölümü ve üretim süreçlerindeki değişimlere paralel olarak toplumsal cinsiyetçi bakış açısının değişebileceği, erkek kimliğinin geleneksel bakış açısı ile post-modern erkek kimlikleri arasında kalabileceği ve yeni erkeklik krizlerinin yaşanabileceği ifade edilebilir.

1.2. Erkeklik Çalışmaları ve Erkeklik Krizi

Maral (2004), erkeklik kavramının ilk olarak 1970'li yıllarda feminist kuramın ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının ivme kazandığı Amerika ve Avrupa'da ortaya çıktığını belirtmiştir (Özdemir, 2018: 2). Söz konusu çalışmalar, erkeğin sorunlarını psikolojik boyutları ile ele almış, erkeğin de kadın gibi rollerinin altında ezildiği vurgulanmıştır (Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004). Erkeklikle ilgili çalışmaların geç başlamasının nedeni,

erkekliğin bir doğal norm kabul edilmesi, irdelenecek bir olgu olarak değerlendirilmemesidir (Onaran vd., 1998: 1; 2009: 270). Toplumsal cinsiyet çalışmalarının, kadın sorunları üzerinde durması, erkek ve erkeklikle ilgili çalışmaların geride kalmasına neden olmuştur (Horzum, 2018: 77). Feminist çalışmalardaki kadının ezildiği fikriyle farklı kadınlık deneyimlerinin incelenmeye başlanması, erkeklik çalışmalarının başlamasında etkili olmuştur (Sancar, 2009: 25).

İlk dönem erkeklik çalışmalarında, erkekler arasındaki iktidar ilişkilerindeki mücadele, başarı sembolleri, rekabet, ekonomik mücadelenin erkekleri ezilmesi ve “*eril iktidarın cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilişkili olduğu*” üzerinde durulmuştur. (Sancar 2009: 27). İlk dönem erkeklik çalışmalarına, erkeğin özgürleşmesini ve rolleri altında ezilen erkeği psikolojik örnekleriyle açıklayan Goldberg’ın çalışmaları öncülük etmiştir (Akça ve Tönel 2011:21’den aktaran Özdemir, 2018: 2).

Tolson, “*The Limits of Masculinity*” adlı kitabında kapitalist düzende iş yükünün erkeklerde ne gibi etkiler yarattığını incelemiştir. Tolson’a göre, beden gücüne dayalı çalışan erkeklerin, orta sınıf erkeklere göre işyerindeki konumlarının daha güçsüz iken aile yaşamında daha güçlü bir yapı sergilemektedir (Carrigan vd., 1985; Edley ve Wetherell, 1996: 102’den aktaran Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004: 211).

Feminist hareketlerin 1970’li yıllarda batıda yükselişe geçmesi, zamanla kamusal alanda kadınların görünürlüğünün artması, erkeklerin yaşamında değişimler yaratmış ve erkeklik çalışmalarında erkeklik krizi tartışmaları başlamıştır (Bozok, 2019b: 175). Erkeklik krizi, erkeklik çalışmalarında üzerinde durulan kavramlardandır. Erkeklik krizi erkeklik oluşumlarında eksikliklerle ilgilidir (Connel, 2019a: 161). Erkeklik krizi erkeklikle özdeşleştirilen özelliklerin erkeklerde kaybolma tehdidiyle ortaya çıkan, erkeğin daha sert ve şiddete daha yakın duruma gelmesine neden olan bir kavramdır (Sivri, Çelik ve Doğan, 2019: 125). Levant (1997), erkeklik krizi ile ailenin geçimini sağlama rolünün paralel biçimde gerilediğini, Segal (2006) ise erkeğe verilen toplumsal rollerin sarsılması ve

erkeğin simgelediği iktidar imgelerinin kadınlarda da anlam bulmasıyla, erkeklerin erkeklik krizine girdiklerini belirtmektedir (Aktaran Bozok, 2019b: 178).

1990'larda toplumsal değişim ve çözümlerin etkisi, erkeklik çalışmalarında farklı düşüncelere neden olmuştur. Ayrıca 90'lı yıllar erkeklik ve iktidar ilişkilerinin irdelendiği yıllar olmuştur (Clatterbaugh, 1998'den aktaran Sancar 2009: 30). Erkeklerin farklı yaş dönemlerinde, farklı erkeklik deneyimleri yaşadığı iddiasıyla erkeklik alanındaki araştırma konuları genişlemiştir (Sancar, 2009: 27-28).

Erkeklik çalışmaları toplumda sadece kadının değil, erkeğin de mağdur olabileceğini göstermektedir (Avşar, 2017: 229). Bu alan, kadın çalışmaları gibi toplumsal cinsiyet farklarının oluşumlarını inceleyen sosyal bir alan olarak ilerlemektedir. Erkeğin meta olarak algılanmasını, iktidar ilişkileri içindeki rolünü, erkeklik kavramının içinde hangi rol ve özelliklerinin olduğu ve erkeklik tanımları ile ilgili yazın oluşturulmaya devam etmektedir (Sancar, 2009:26).

Yıldız ve Tekke'nin (2020), Türkiye'de 2000-2019 yılları arasındaki erkeklik ile ilgili YÖK Tez Ulusal Merkezinde yayınlanan, 67 lisans üstü tezini incelediği araştırma, Türkiye'deki erkeklik çalışmalarına yönelik bilgi vermektedir: Araştırmaya göre, lisans üstü erkeklik çalışmalarının konusu erkek olmaktan, uzaklaşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre bu durum, erkeklik çalışmalarının yeni bir alan olması, toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmalarda kadın araştırmalarının daha göz önünde olması ile açıklanmaktadır.

Sancar'a göre (2009: 26-28) toplumsal cinsiyetçi bakış açısına bağlı olarak oluşan erkek egemen yapı, erkeklere yaşamlarını olumsuz etkileyen rol ve görevler vermektedir. Akademik çalışmalarda ve popüler kültür söylemlerinde, Seidler'in de belirttiği gibi erkeklerin yüzeysel olduğu düşünülemez bir kriz içinde olduğuna değinilmektedir (Özbay ve Biliç, 2004: 89).

Erkekler kapitalist ekonomi içinde işgücü piyasasının dışında kalabilmekte veya her an işsiz kalma ya da iş kısılacı arasında yaşayabilmektedirler (Connell, 2015b: 176-179). Erkeklik krizleri, ekonomik kriz ve çalkantıların yaşandığı dönemler daha çok gündeme gelmektedir (Becerikli ve Kalaman, 2019: 516). Erkeğin en önemli rollerinden biri olan evi geçindirme yükümlülüğünün işsizlikten dolayı yerine getirilememesi, erkeklerin cinsiyet kimliklerinin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kaygılanmalarını ifade eden erkeklik krizi yaşamalarına neden olmaktadır (Bozok, 2019b: 171 ; Bozok, 2018a: 35).

İşgücü piyasasında erkeklik krizine neden olan bir diğer sorun, kadının işgücü piyasasındaki konumudur. Kadınlar, sermaye şirketlerindeki üst pozisyonlarda erkekçe stratejiler geliştirebilmektedirler (Collinson ve Hearn 1996: 10'dan aktaran Sancar, 2009: 79). Kadınların istihdama katılımındaki artışı, çalışma yaşamındaki rollerinin farklılaşması erkekler cephesinde erkeklik krizleri yaratabilmektedir. Alt sınıfta yer alan eğitimsiz, işsiz, mesleksiz erkekler egemen erkeklik kodlarını yerine getirmediği durumlarda, öfke ve eksiklik duyguları ile baş etmek için şiddet, delikanlılık, maçoçluk gibi tavırlar sergilemektedir (Sancar, 2009: 99). Sınıflı toplum yapısında bulunduğu sınıfsal konumu kaybeden erkek alt sınıflara düştüğünde, başarısız sıfatı ile etiketlenip erkeklik kaybına uğramaktadır (Sancar, 2009: 46). İşsiz kalmak ve ekonomik gücü kaybetmek, hegomonik erkeklığe ulaşmada başarısızlığa, kırılmalığa ve bir erkeklik krizine neden olmaktadır (Varışlı, 2014: 91).

İstihdamda kadınların daha çok belirgin olması, kadınların erkeklere ekonomik olarak bağımlılıklarının azalması, toplumda kadınların görünürlüğünün artması ve kadınların toplum içinde daha fazla söz sahibi olmaya başlaması gibi etmenler erkeklerin toplum içindeki iktidar alanlarını küçültmekte, erkeklerin kendilerini zayıf ve kırılmalı hissetmelerine ve erkeklik krizleri yaşamalarına neden olmaktadır (Bozok, 2019b: 178).

Erkeklik çalışmaları incelendiğinde, erkeklikle ilgili türlerin ve kavramların geliştirildiği ve kavramın ekonomik, sosyolojik, kültürel boyutları ile irdelendiği görülmektedir.

1.3. Erkeklerin Çalışma Kararını Belirleyen Koşullar

Ataerkil toplum yapısında bir erkeğin erkek olarak kabul edilebilmesi kültürel kalıpların yerine getirilmesi ile mümkündür. Bu kalıplar erkeğin sokakta nasıl yürümesi, eşi ve çocuklarına karşı hangi tavırlarla davranması gerektiğinden, çalışma yaşamında nasıl kararlar alması gerektiğine kadar belirleyicidir (Bozok, 2011: 20).

Ataerkil kapitalist sistem erkeklik norm ve kodları aracılığı ile evi geçindirme yükümlülüğünü erkeğe vermiştir (Bozok, 2011: 22). Erkeğin çalıştığı alan erkeğin evi geçindirme yükümlülüğünü gerçekleştirdiği yerdir. Çalışma yaşamı, aynı zamanda, erkeklerin yaşamlarında sorun yaşayabileceği bir alandır. Erkekler çalışarak bir yandan evi geçindirmek için gelir elde ederken, diğer yandan kapitalist sistemin rekabet ilişkileri içinde çeşitli sorunlar, krizler yaşamaktadır (Bozok, 2018a: 36).

Erkeklerin çalışma kararları yalnızca gelir getiren bir işte çalışmak ya da çalışmamak ayrımında değerlendirilememektedir. Erkeğin evi geçindirme yükümlülüğü ve çalışma kararları etkileşimi üretim ve tüketimdeki değişimler, ekonomik koşullar, toplumsal cinsiyetçi bakış açısı, toplumun erkek ve kadın emeğine bakışı ve işverenin erkek emek tercihi ile de açıklanabilmektedir.

1.3.1. Üretim Biçiminin Değişimi

Antropolojik çalışmalara göre, erkek egemenliğinin doğuşu tarımda sabanın kullanılması ile başlamıştır. Kottak, saban tarımından sonra erkeğin geçimlik emeğinin arttığını saban tarımı ile birlikte kadının erkeğe başladığının belirtmiştir. Sabana göre daha az gelişmiş daha küçük alanlarda çapayla yapılan bahçe tarımı döneminde kadın ve erkek eşit düzeydedir (Atay, 2004: 15-17).

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin üretim biçimlerindeki değişimle başladığı, üretim ve tüketim tercihleri üzerinden nesiller boyu yüz yıllarca aktarıldığı ifade edilebilir. Sanayi devriminin 1700'lü yıllarda başlaması kadın ve erkeğin yaşantısında değişimler yaratmıştır. Kapitalist fabrika düzeni, cinsiyet ve istihdam ilişkilerini değiştirmiştir. Tarım toplumu düzeninde kadın ve erkek birlikte çalışırken, sanayi devrimi ile kentlere göç gerçekleştirmiş erkeğin rolü bir fabrikada çalışmaya ve ev ekonomisinden sorumlu olmaya, kadının ise ev işleri ile ilgilenmeye evrilmiştir (Yavuz, 2014: 122). Sanayi toplumlarında üretimin kas gücüne dayanması, erkeğin fabrikada çalışmasına gereksinimi arttırmıştır. Erkeğe, kadından daha fazla ücret ödenmiş, erkeğin rolü ailesini geçindirmekle özdeşleşmiştir. Çalışmayan, çalışmayı tercih etmeyen erkek toplumsal cinsiyetçi söylemle beceriksiz erkek olarak tanımlanmıştır (Sancar, 2009: 47-53).

Sanayileşme sonrası üretim biçimlerindeki değişimler kültürel anlamda toplum içinde ve cinsiyetler arası ilişkilerini de etkilemiş, yeni erkek imgeleri ortaya çıkmıştır. Post-Fordist dönemde esnekleşme politikaları, tam zamanlı, güvenceli çalışma koşullarına ulaşmayı zorlaştırıp işsiz, yoksul, göçmen azınlık erkeklerin nüfusunu arttırmıştır. Diğer yandan tüketim tercihlerine verilen önemin artması, boş zamanlarda yapılan eylemler ve tüketim tercih ve harcamaları da erkeklik olgusunu değiştirmeye başlamıştır (Sancar, 2009: 54). Çalışmaya verilen önem azalırken, tüketim tercihleri çeşitlenmiştir. Kadınlar işgücü piyasasında daha çok yer almaya başlamıştır. Bu gelişmeler erkeklik rollerinde değişimler yaratmış, yeni erkeklik tarzlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır (Becerikli ve Kalaman, 2019: 512).

Yeniden yaratılan kapitalizmin dinamikleri, erkeklik kalıplarının belirlenmesinde etkili olmaktadır (Connell, 2019a: 428). Bir erkeğin başarılı sayılabilmesi için tam gün çalışmak ve hegemonik erkeklik sıfatını kazandıran "*tam zamanlı bir iş sahibi olmak*" (Sancar, 2009: 30) ve ömür boyu çalışmak gerekliliği önemini kaybetmeye başlamıştır. Erkeğin çalışması ve geçim sağlama görevi önemsizleşmeye başlamıştır. İşgücü piyasasında hizmet sektörünün büyümesi ile kadınlar daha çok istihdam edilmeye başlamıştır. Kadınların işgücü piyasasındaki görünürlüklerinin artması, çalışan erkeğin

ailenin geçiminden, kadının evin düzeninden sorumlu olma durumunu bulanıklaştırmıştır (Sancar, 2009: 47-54). Günümüzde, erkeğin evi geçindirme yükümlülüğünü tek başına üstlenme zorunluluğu yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır (Bozok, 2018a: 33). Yeni yüzyılda erkek olarak toplumda var olmanın ve yeni egemen erkek kimliğine sahip olmanın koşulları çalışma yaşamında teknolojiye uzmanlaşmak, araçsal akla sahip olabilmek, risk alabilmek, strateji üretebilmek, girişimci zekasına sahip olabilmektir. Sanayi sonrası dönemde çalışma eylemi, esnek çalışma koşulları, geçici istihdam ilişkileri ve yüksek işsizlik oranları gibi nedenlerle, erkeklerin erkeklik kaybını deneyimledikleri, erkeklik rollerini gerçekleştirme şansını kaybettikleri bir alan olmuştur (Sancar, 2009: 57-59).

Üretim ve tüketim biçimleri ve ekonominin dayanaklarındaki gelişmeler, çalışma yaşamında değişimlere neden olmaktadır. Dolayısıyla çalışma yaşamının gereksinim duyduğu istihdam yapısının özellikleri, toplumsal yaşamı da etkileyebilmekte, toplumsal cinsiyetçi bakışın kadın ve erkeğe biçtiği rollerde de değişimleri beraberinde getirebilmektedir.

1.3.2. Toplumsal Cinsiyetçi Bakış Açısı

Toplumsal cinsiyet terimi, 1968 yılında Stoller tarafından biyolojik cinsiyet ile kültürel cinsiyet özelliklerini birbirinden ayırmak için kullanılmaya başlanmıştır (Segal, 1992: 92). Oakley cinsiyeti biyolojik, toplumsal cinsiyeti toplumsal olarak erkeklik ve kadınlık arasındaki ayrım şeklinde tanımlamıştır. Jackson ve Scott toplumsal cinsiyetin, kadın ve erkeğin biyolojik temellerinden farklı olduğunu ifade etmekle birlikte, biyoloji ile ilişkili toplumsal bir grup olarak belirlemektedir (Acar Savran, 2013: 234; Vatandaş, 2007: 31). Temelde cinsiyet kavramı insanların biyolojik yapıları ile açıklanırken, toplumsal cinsiyet kavramı; bireyi, grupları ve toplumu anlamayı amaçlayan kültürle ilgilidir (Horzum, 2018: 80).

Cinsiyetin toplumsal boyutu, toplumun ve bireylerin gündelik eylemleri ile belirlenen bir durumdur. Toplum, bireyden bireyin biyolojik cinsiyetine göre hazırladığı

davranışlar örgüsünü kabul etmesini ve bu davranışlara uymasını ister. Rol ise toplumun bireyden istediği davranışlardır. Rol, toplumsallığın bireyde davranışa dönüşmesidir. Cinsiyete dayalı rol ve görevlerin kökeni işbölümü sürecinin başlangıcına dayanmaktadır (Vatandaş, 2007: 30-35).

Cinsiyetleştirilmiş söylemler gerek makro gerek mikro alanlarda, hem aile hem de çalışma ortamında üretilmektedir (Altınoluk, 2017: 54). Toplumsal cinsiyet rol kavramına göre ailede koca ve baba olan erkek; ailenin beslenme, barınma, dış dünya ile bağlantılarını kurma ve toplumsal fiziki bütünlüğünü gerçekleştiren kişidir. Parsons kapitalist düzenin devamlılığında ailenin düzeninin esas olduğunu, bunun için kadın ve erkeğin üzerine düşen rolleri yapması gerektiğini vurgulamaktadır (Onaran vd., 1998).

Toplumsal/geleneksel cinsiyetçi roller, erkeklere ev dışında çalışma, aileleri için zor durumlar karşısında mücadele etme, evin geçiminden sorumlu olma, parasal kaynaklardan sorumlu olma gibi yükler vermektedir (Zeyneloğlu, 2008: 16). Erkekler aile içindeki sorumluluklarının en başında para kazanmanın gerekliliğini (Özmete ve Eker, 2012: 4), eve ekmek getirmek, aileyi geçindirmek ve bir işte çalışmak ile erkek olunacağını (Sancar 2009) öğrenmektedir. Mekansal olarak incelendiğinde kadın özel alan olan ev ile erkek ise evin dışındaki kamusal alan ile özdeşleştirilmektedir (Barutçu, 2015: 132). Sınıflara ayrılmış toplumda, ailenin ve ailedeki bireylerin sınıfını belirleyen kişinin, ailenin temel geçimini sağlayan ve evin reisi olarak kabul edilen erkek olduğu varsayılmaktadır (Sancar, 2009: 43).

Toplum tarafından erkeğin askerlik görevini yapmış olması ve çalışıp para kazanması erkeklik görevlerini yerine getirdiği anlamına gelmektedir (Avşar, 2017: 232). Ardından, çalışıp para kazanması ve erkeklik rollerini gerçekleştirebileceği aile kurması gerekmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyetçi bakış, aile içindeki işbölümünün nasıl olacağını belirlemektedir. Aile içinde kadının ve erkeğin rolleri neleri yapıp yapmaması gerektiği doğalarından değil toplumun cinsiyetlere belirlediği rollerden kaynaklanmaktadır

(Bozok, 2018b: 101-104). İşsiz kalan erkek kadınsılaşmakla suçlanmaktadır. Gerçek bir erkek sayılmanın ölçütü düzenli bir işe sahip olabilmektir. İş olmayan erkek, gerçek bir erkek sayılmamaktadır. Cinsiyetçi bakış açısına göre işsizlik erkek için tüm ekonomik kayıpların yanında erkeklik kaybı olarak değerlendirilmektedir (Sancar, 2009: 102-103).

Erkeğin üzerindeki evi geçindirme baskısı onu intihara yönlendirebilmektedir (Avşar, 2017: 232). TÜİK 2000-2011 yıllarına ilişkin 'İntihar İstatistikleri'ne göre 2019 yılında geçim zorluğu nedeni ile intihar edenlerin %95'i ve ticari başarısızlık nedeni ile intihar edenlerin tamamı erkektir. Geçim zorluğu ile intiharlar, para kazanma ve ev geçindirme yükümlülüğünün başladığı 25-29 yaş grubunda (36 kişi) belirgin biçimde artmaya başlamakta ve çocuk ve eş bakım yükünün sorumluluğu ile 40-44 yaş grubunda (49 kişi) en yüksek sayıya ulaşmaktadır (Tablo 1) (TÜİK, 20.12.2021).

Tablo 1. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Nedene Göre İntiharlar, 2019

İntihar nedeni	Cinsiyet	Toplam Sayı
Toplam	Toplam	3 406
	Erkek	2 626
	Kadın	780
Geçim zorluğu	Toplam	321
	Erkek	305
	Kadın	16
Ticari başarısızlık	Toplam	7
	Erkek	7
	Kadın	-

Kaynak: TÜİK, Ölüm ve Nedeni İstatistikleri, 2019, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2019-33710> (20.12.2021).

Toplumsal cinsiyetçi bakış açısına göre biçimlenen gündelik yaşam rol ve görevleri, çalışma yaşamında da devam etmektedir. Toplumların değişen üretim ve tüketim yapısına paralel erkekler yeni dünya düzeninin beklentilerine uygun roller sergileselerde, kendilerini baskı altında (Onaran vd., 1998: 15-16) ve erkeklik krizi içinde hissedebilirler.

1.3.3. Toplumun Erkek ve Kadın Emeğine Bakış Açısı

“Yirminci yüzyılda erkeklerin kamusal alanda, özellikle de ekonomik ilişkilerde artan görünürlükleri ve egemenlikleri, yaygın olarak ‘eve ekmek getirme’ rolüyle, kadınların ise “ev kadınlığı” rolüyle ilişkilendirilmesine yol açmıştır.” (Bozok, 2018b: 110). Erkek emeği Smith’in de (1776) belirttiği gibi üretken yani ücretli emek, kadının emeği ev işlerinin bir ücret karşılığı olmamasından dolayı, üretken olmayan ücretsiz emektir. Kadının biyolojik olarak yatkın olduğunu düşünerek yaptığı ev içi işleri, cinsiyete dayalı işbölümü ekseninde ev içi ücretsiz emek - görünmez emek olarak tanımlanmaktadır (Gibson ve Graham, 2010).

Bozok (2018c) tarafından, Türkiye’de 2016 yılında, 40 baba ile derinlemesine görüşme yapılarak gerçekleştirilen, babalık ve erkeklik olgularının birlikte incelediği ‘Türkiye’de Babalık Araştırması’nda, toplumun ve ataerkil erkeklik kodlarının erkeğe yüklediği en temel görev ve sorumluluklar arasında *maddi olarak evin, ailenin çocukların geçimini sağlayacak ekmek parası kazanmak* olduğu saptanmıştır. Kumaş ve Fidan’ın (2005: 522), 33 akademisyen ve 31 tekstil işçisi kadın ile yüz yüze görüşerek, kadın açısından çalışma kavramı algılayışlarının incelediği araştırmada, ev işleri ile ilgili temel sorumluluğun kadınlarda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Acar Savran ve Tura Demiryontan (2012: 10-11), kadınların ev içi emeklerinin görünmez olmasının nedeni “*bu durumun doğallaştırılmış*” olmasına bağlamaktadır (Acar Savran ve Tuna Demiryontan, 2012).

1.3.4. İşveren ve Müşterinin Erkek Emek Tercihi

Ortodoks İktisat ve Heterodoks kuramların da iddia ettiği gibi (Bkz. 1.6. Başlığı) işgücü piyasasında işler, ataerkil düzenin getirdiği geleneksel bakış açısı ile eril ve dişil olarak ayrılmaktadır. Bununla birlikte ataerkil bakışın dışında günümüzde hizmetler sektörünün ekonomi içindeki payının genişlemesi, tüketim toplumunun yarattığı dinamikler, kadın ve erkek emek tercihinin biçimlerini ve yapısını değiştirmeye başlamıştır (Kumaş ve Fidan, 2005: 507). Erkeklikle ilgili çalışmalar ataerkil yapılanmanın günümüzde aşınmaya başladığını, kadınların çalışma yaşamında daha görünür olduğunu göstermektedir

(Becerikli ve Kalaman, 2019: 512). Türkiye işgücü piyasasında kadınlar özellikle hizmet sektöründe hem nitelik gerektiren hem de nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar (Özkaplan, 2015: 20). Özen ve Can'ın (2018) İzmir Serbest Bölge'de faaliyet gösteren 11 şirkette on üç insan kaynağı yöneticisi ile derinlemesine görüşme yaparak gerçekleştirdikleri araştırmada, işverenin nitelik gerektiren işlerde cinsiyet ayrımı yapmadığı, fiziksel güce dayalı işlerde erkekleri tercih ettiği saptanmıştır. Erkek emek tercihi erkeksi özellikleri yoğun olarak barındıran işlerde olmaktadır. Korkmaz (2014) çalışmasında “*Carne*” ve “*Herkese Karşı Tek Başına*” filmlerindeki kasap karakteri üzerinden yola çıkarak erkek kimliğinin oluşumu hakkında konulara odaklanmış, kasaplık mesleğinin erkeklere atfedilen özellikler sonucu neredeyse sadece erkekler tarafından yapıldığını tespit etmiştir. Kasap karakteri gösteriyor ki erkeklik krizi, kadınların kamusal alanda daha görünür olmasıyla ve ekonomik ayrıcalıkların kaybedilmesiyle birlikte hegemonik erkeklikleri zedeleyen yaygın bir virüs haline gelmiştir.

1.4. Çalışma Kavramı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileşimi

Çalışma, emek, çalışma süresi, ücret, ekonomi, istihdam, işsizlik, üretim gibi pek çok terim ve toplumsal, psikolojik, ekonomik, sosyolojik, siyasal, tarihsel, coğrafik vb. koşullarla birlikte irdelenebilecek bir kavramdır. Çalışma insana saygınlık katan, işe özgü nitelikler gerektiren, belli bir gruba aitlik (Lordoğlu ve Törüner, 1995:13) ve ihtiyaçlarını karşılamak için gelir elde etmesini sağlayan (Biçerli, 2005: 16), bedensel ve zihinsel (Kumaş ve Fidan, 2005: 509) bir eylemdir.

Çalışma eylemi, hayatı sürdürebilmek için ekonomik kazanç elde etmesinin yanında, sosyal yaşamını ve aile yaşamını da etkilemektedir (Şimşek Kandemir, 2018: 2026). Kişileri çalışmaya güdüleyen koşullar farklılık göstermekte ve çalışma kararı, çalışma biçimi ve süresi ailelerinin ortak görüşü ile belirlenebilmektedir (Biçerli, 2005: 15). Dolayısıyla bireyin çalışma yaşamındaki rolleri de kendisi dışındaki koşullara göre değişiklik gösterebilmektedir. Birey çalışma yaşamındaki konumuna göre eylem ve davranışlar geliştirebilmektedir. Bu davranış ve eylemler ödül, ceza, olumlu ya da olumsuz

tepkilerle karşılık bularak çalışma kararının aktarımını sağlamaktadır (Connel, 2019b: 84). Bu noktada çalışma kararı, biyolojik ayrımın dışında kadın ve erkeğe toplumsal anlamda bir konum veren toplumsal cinsiyete (Onaran vd. 1998: 1) göre de alınacaktır.

Cinsiyet Roller Kuramı'na göre roller öğrenilir, birey ve toplum tarafından içselleştirilir, toplumsallaştırılarak yeniden üretilir (Connel, 2019b: 86). Cinsiyet rolü araştırmaları, erkekliğe ilişkin toplumsal rollerin nasıl üretildiklerini ve sürdürüldüklerini incelemektedir (Connel, 2019a: 82). Cinsiyet rolleri kadın ve erkeğe toplumsal yaşamda, evlilik ilişkilerinde, çalışma ilişkilerinde farklı roller verebilmektedir (Çiçek ve Çopur, 2018: 3). Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda cinsiyet rolleri eşitlikçi ve geleneksel olarak değerlendirilmektedir (Koca, 2021: 125). Eşitlikçi roller aile ve diğer kamusal alanlarda kadın ve erkeğe eşit sorumluluk veren rollerken, geleneksel roller erkeğin evin ekonomik sorumluluğunu üstlenmesi kadının ise evin günlük düzeni ve çocukların bakımı gibi sorumlulukları almasıdır (Zeyneloğlu, 2008: 16).

1.5. Erkeklikle İlgili Yaklaşımlar

1.5.1. Messner'in ve Clatterbaugh'ın Sınıflandırmaları

Messner'in '*Politics of Masculinities*' adlı eserinde erkek hareketleri dörtlü biçimde sınıflandırılmıştır (Messner, 2000: 24). Bu sınıflandırmalardan ilki, muhafazakar ve feminist karşıtlarından oluşan Hristiyancı ve yaratılışçı "*Promise Keepers*" hareketidir. Bu hareket, feminizm nedeniyle erkeklerin yitirdiği özellikleri olduğunu, kaybettikleri özellikleri erkeklik mitlerinden ilham alarak yeniden canlandırmayı ifade etmektedir. İkinci sınıflandırmada, ataerkillik karşıtı radikal feministler, üçüncüsünde eşcinsel kurtuluş hareketi yer alır. Eşcinsel kurtuluş hareketi, ırkçılık karşıtı cinsel kimlik siyasetleri üzerinden hareket etmektedir. Dördüncü sınıflandırma ise ilk üç alanın kesiştiği sosyalist feminist erkeklik hareketi yaklaşımıdır. Sosyalist feminist erkekler, çok ırklı feminizmi savunana, cinsiyet karşıtı hareketi temsil etmektedir (Bozok, 2009a: 271).

Erkeklik tanımlamaları, dünyanın farklı zamanlarında ve mekanlarında birbirinden ayrılmaktadır (Becerikli ve Kalamam, 2019: 512). Kenneth Clatterbaugh (2019) “*Contemporary Perspectives on Masculinity*” adlı eserinde erkeklikleri yedi farklı sınıflandırma üzerinden analiz etmiştir. Sınıflandırmaları yaparken, erkeklik kavramını kuramsal ve toplumsal hareketler zincirinde incelemiştir (Clatterbaugh, 2019). Clatterbaugh’ın sınıflandırması (2019), Messner’in net sınıflamasından farklı biçimde, muhafazakar gelenek, sosyalist erkekler, erkek hakları hareketi, pro-feministler, mistik gelişik arayışında olanlar, geyler, siyah erkekler başlıkları karmaşık daha karmaşıktır (Bozok, 2009a: 271). Clatterbaugh’a göre toplumda erkek olmanın farklı yolları ve toplumda eşit biçimde onaylanmasa da, erkeklerin benimsedikleri bir erkeklik modeli vardır. Erkekler için belirlenen kalıplar, cinsiyete dayalı rollerinin belirlenmesinde etkili olmakta ve toplum erkeklere rollerini benimsemelerini öğretmektedir (Clatterbaugh, 2019).

Clatterbaugh’ın muhafazakar erkeklik tanımı, geleneklerini toplumun kurumları aracılığı ile korumaktadır. Muhafazakarlık erkeklik, erkeklere ve kadınlara farklı doğalar, farklı sosyal roller atfetmektedir. Pro-feminist erkekler, feminizmin hayatları üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Erkekliğin kültürel olarak üretilip, erkeklik rolleri içinde yeniden yaşam bulduğunu düşünmektedirler. Erkek hakları hareketi, erkeklerin yasal, sosyal ve psikolojik nitelikte eşitsizlikle karşı karşıya olduğu öncüleyerek erkekliği tartışmaya başlamaktadır. Sosyalist erkeklik, üç temel yaklaşımı barındırmaktadır: Birincisi üretimdeki işbölümü ilişkilerini ve toplumun güç ilişkilerini açıklayan kapitalist sınıfsal yapıdır. İkincisi yaklaşım, erkekliğin kapitalist üretim sistemindeki güç ilişkilerinden kaynaklanan bir maliyetinin olduğuna dayanmaktadır. Kapitalizmin oluşturduğu sınıfsal yapılar, iktidar ilişkileri değişmedikçe erkeklik rollerinde değişimlerin olmayacağı görüşü sosyalist yaklaşımın barındırdığı üçüncü yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, cinsiyetçilik kapitalizmle içsel olarak bağlantılıdır (Clatterbaugh, 2019).

Messner ve Clatterbaugh’un sınıflandırmalarının dışında Bozok (2009a), erkeklik araştırmalarının feminizm çalışmalarına bakış açısıyla değerlendirilebilecek ‘*Anti-Feminist-*

erkeklikçi, erkek kurtuluşçu, gey ve trans ve (pro)-feminist/cinsiyetçilik olmak üzere dörtlü bir yaklaşım sunmuştur.

1.5.2. Anti-Feminist-Erkeklikçi Yaklaşım

Köktendinci ve gelenekselci Anti-Feminist erkeklikçilik ataerkil biyolojik belirlenimciliği ve ideolojiyi savunmakta, ataerkil ideolojiyi meşrulaştırmaktadır. Bu yaklaşımın feminizmin karşısında olan fikirleri, kadına karşı düşmanca bir duruma gelebilir. (Bozok, 2009a: 271). Hegemonik erkeklik yaklaşımına benzer biçimde, Anti-Feminist-Erkeklikçi yaklaşımda ataerkillik, üretim ilişkilerinden aileye uzanmaya kadar toplumun her alanında temellendirilebilir. Ataerkil ideoloji de ekonomik sistemde üretim fonksiyonlarına nüfuz etmiş iş ortamında cinsiyetçi yaklaşımları doğurmuştur (Arıkan, 1997).

1.5.3. Erkek Kurtuluşçu Yaklaşım

Goldberg'in (2018) "*Erkek Olmanın Tehlikeleri*" isimli eseri erkek kurtuluşçuluğu üzerine yayınlanan çalışmalara temel oluşturmaktadır. Erkek kurtuluşçuluğu, ataerkil yapıdan erkeklerin de zarar gördüğünü, erkeklerin ataerkil düzenin yansımalarından dolayı en az kadınlar kadar mağdur olduklarını dile getirmektedir (Bozok, 2009a: 272). Goldberg'a göre (2018: 9), erkek cinsi ataerkilliğin baskılarından kurtulmak istemektedir ve erkek olmak adına bedel ödemektedir. Kültürel dayatmalarla ataerkil öğretiler çerçevesinde erkek olmanın erkekler için ağırlığını dile getiren erkek kurtuluşçu yaklaşım, feminizme yakın durmamaktadır. Erkek kurtuluşçu yaklaşıma göre erkeklerin yaşadıkları sıkıntıların temelinde, erkeklerin erkekliğin temelinden uzaklaşmaları yatmaktadır. Bu yaklaşım erkeklerin iktidarlığını anlatan söylemlerden, kadın ezilmişliğini anlatmaktan ve ikincileştirme deyimlerinden uzak durmaktadır (Bozok, 2009a: 272).

Goldberg (2020a: 316). toplumun erkeklerden beklediği kalıpların erkeği içsel bir yok oluşa sürüklediğini ifade etmektedir. Erkek dışarıdan güçlü, başarılı iş insanı, koca, maço şeklinde görülmektedir Goldberg "*Erkek Olmanın Tehlikeleri*" adlı kitabında

erkeklerin toplumsal yaşamda sorumluluk adı altında bazı yükleri taşıdığına vurgu yapmaktadır (Yıldız ve Tekke, 2020: 141). Toplum tarafından erkeğin üzerinde, her an rekabet etmesi, başarılı olması, güçlü bir imaj vermesi, fiziksel olarak güçlü olması gerektiği şeklinde algı ve baskı yaratılmakta; toplumun erkeği bu niteliklere sahip olması gereken kişi olarak düşünmesi sağlanmaktadır (Goldberg, 2020b: 292).

1.5.4. (Pro)feminist Erkeklik Yaklaşımı

(Pro)feminist yaklaşım, Anti-Feminist ve Erkek Kurtuluşçu Yaklaşımların anti-tezi olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, ataerkil düzenin ortadan kalkması gerektiği üzerine kurulmuştur. (Pro)feminist erkeklik ataerkilliğe karşıtlıkta, feminizm ile ortak bir paydada ilerlemektedir. (Pro)feminist bakış açısı ile erkeklik alanında araştırma yapan akademisyenler, feminizm ile benzer doğrultuda çalışmaları gerçekleştirmektedir. (Pro)feministler çalışmalarında, toplumsal cinsiyet tartışmalarından uzaklaşarak erkeklik ve erkekleri incelemeye başlamıştır. (Pro)feminist erkeklik incelemeleri erkeklik tanımlamalarını, ataerkil zeminindeki kadını ezen erkek tanımından uzaklaştırarak ve erkekler arasındaki farklılığa vurgu yaparak açıklamıştır (Bozok, 2009b, 437-440). Erkeklik çalışmalarının ivme kazanmasında etkili olan Connell'in çalışmaları (pro)feminist bir bakış açısına sahiptir (Bozok, 2013: 80).

Erkeklikle ilgili yazında, erkek ve erkekliğin kavramsal tartışmaları farklı yaklaşımları ifade eden hegemonik, post-modern tanımlamalar ve erkeklik krizi üzerinden yapılmaktadır. Benzer biçimde erkeklerin çalışma kararlarını nasıl aldıkları iktisat yaklaşımlarında da farklı biçimde değerlendirilmektedir.

1.6. İktisat Kuramlarına Göre Erkeklerin Çalışma Kararları

İktisat yazını, Ana Akım yaklaşımı ifade eden Ortodoks İktisat ile anti-tezi oluşturan Heterodoks İktisadın iddialarına göre biçimlenmektedir. Ortodoks İktisat, çalışmayı tamamen ekonomik boyutuyla, boş zamandan vazgeçilen, kutsal olmayan bir

eylem olarak değerlendirirken, Heterodoks iktisat çalışmayı tarihsel, sosyolojik, toplumsal cinsiyetçi bakış açısı ile analiz etmektedir.

Ortodoks İktisat ekonomiyi, bireyi “*iktisadi insan*” ya da “*Homo economicus*” olarak değerlendirerek incelemektedir. Ayrıca Ortodoks İktisat *emeği* üretim faktörlerinden biri, iktisat denkleminin mekanik bir ögesi olarak görmektedir (Değirmen, 2008: 136). Ortodoks İktisat emeği metalaştırılarak veya bir mal gibi düşünerek analiz etmektedir (Bocutoğlu, 2012: 129). Heterodoks iktisat ise emeğin mekanik bir değer olarak görülmesini eleştirmekte (2012: 149), iktisat bilimini sosyoloji, antropoloji, psikoloji, tarih, felsefe bilimleriyle bütünsel olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, iktisadi açıklamaları içinde *insanı*, daha gerçekçi ele almayı amaçlamakta, toplumla ekonomiyi bütünleştirmektedir (Özsoy, 2009: 177).

Bireyin yaklaşımını değil bütünü ele alarak tarihsel bilgiye dayalı ekonomik incelemeyi savunan Heterodoks iktisat yaklaşımı, Ortodoks İktisadın yöntemsel olarak bireyci olmasını, evrensel kurallarla bilimi incelemesini, bunların sonucu olarak gerçeklikten sapmasını ve soyut olmasını eleştirmektedir (Yılmaz, 2012: 5). Dolayısıyla, emeğin çalışma kararlarında toplumsal bakış açısının etkisi iktisadi yaklaşıma göre değişmektedir.

1.6.1. Ortodoks İktisat

Ortodoks İktisat, iktisat yazınında “Anakım İktisat”, “Geleneksel İktisat”ı ifade eden (Erkan, 2016; Bilir, 2019a) ve Klasik ve Neo-Klasik İktisadın biçimlendirdiği dogmatik, statik, geleneksel, tutucu bir düşünce yapısına sahip bir yaklaşımdır (Bilir, 2019a). Bu kuram, eril bakış açısına sahiptir. Kadın ve erkeğin davranışları homo-economicus insan bağlamında akılcı, rasyonel, yararını ençoklaştırmaya yöneliktir. Klasik İktisadın kurucularından Adam Smith, erkek emeğini verimli emek, kadın emeğini ise verimsiz işleri yapan, üretimde etkisi olmayan üretken olmayan emek olarak değerlendirilmiştir (Smith, 2014).

Ortodoks İktisatta birey, ekonomik çıkarını ençoklaştırmaya odaklanmıştır. Birey seçenekleri aklı ile tartıp düşündüğünde, kendisine en yararlı olanı tercih etmektedir. Bireyin, seçenekleri değerlendirirken tam bilgiye sahip ve rasyonel olduğu varsayılır. Ortodoks İktisat tam bilgiye sahip olan homo-ekonomik bireyin hata payı bulunmadığını kabul edip, bireylerin hata yapma olasılığını inceleme dışı görerek kuramlar üretmiştir. Ekonomik insan en yüksek yarara erişirken, hesaplanan denge noktası klasik fiziğin matematiğine dayanmaktadır. Beklentiler, belirsizlikler, insanın doğasına özgü duygular, farklı tercihler kuramda yer almamaktadır (Aktan ve Yavuzaslan, 2020: 110-112).

Ortodoks İktisatta gerçek insan ile iktisadi insan arasında fark bulunmamaktadır (Aktan ve Yavuzaslan, 2020: 102). Ortodoks İktisat kuramına göre bireyin temel amacı, yararını en çoklaştırmak ve zararı en aza indirmektir. Bunun topluma yansımalarının da toplumun yararını arttıracacağı, zararını en aza indireceği şeklinde inanıştır. Kişisel çıkarlarla toplumun çıkarlarının eş olacağı düşüncesi egemendir (Dumludağ ve Ruben, 2015). Ekonomik kararlar, bireyci, bencilce ve diğerlerinin davranış ve düşünceleri dikkate alınmadan alınır (Eren, 2011: 17). Matematiğe dayanan ve mekanik olan (Bocutoğlu, 2012: 149) iktisat modellerinde zaman unsuru değişmez bir koşuldur (Eren ve Uysal Ezgi, 2017: 137).

Ortodoks İktisat Boş Zaman Kuramı, biyolojik ihtiyaçlar giderildikten sonra kişinin geriye kalan zamanını, boş zaman ve çalışma zamanı olarak geçirdiğini varsaymaktadır. Boş zaman ve çalışma zamanının mikro iktisat tekniği ile analiz edildiği Farksızlık Eğrileri tekniğine göre, bireyin boş zaman ve çalışma zamanı tercihlerinde en yüksek düzeyde yararı nasıl sağlayacağı tüketim alışkanlıklarına göre karar vermektedir. Örneğin; tüketimi için gerekli olan gelire ulaşan ve evini geçindirmekle yükümlü bir erkek, ailesi ile zaman geçirmek istediği için ücreti ne kadar artarsa artsın, çalışma zamanını artırmayabilir. Bu durumda geliri etkisi ikame etkisinden büyük olacak yani erkek boş zamandan daha fazla yarar sağlayacaktır (Biçerli, 2019: 25-28). Bu analizde akılcı tüketicinin, tüketimine bağlı çalışma zamanından en fazla yararı elde edeceği koşulu hakimdir. Ancak, bakmakla yükümlü olduğu kişi(ler) olan bir erkeğin, kendi tüketimi dışında, başkalarının da

tüketimini karşılayacağı çalışma zamanından ne kadar bireysel doyum sağlayacağı tartışmaya açık bir konudur. Şengür (2020) Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerinden yararlanarak ‘Geriye Kıvrımlı Bireysel İşgücü Arz Eğrisi’ni Lojistik Model ile incelemiş ve Türkiye’de geliri artan bireylerin pozitif gelir etkisi ile boş zamana daha çok zaman ayırdığını saptamıştır. Şengür (2020: 311), çalışmasında erkeklerin boş zamanını azaltmasının nedenini, kadınların işgücüne katılma oranlarının yarısı olmakla açıklamıştır.

Klasik ve Neo-Klasik İktisada göre piyasa ücreti, emeğini arz eden işçinin talep ettiği, işverenin ise ödemeyi kabul ettiği bir ücrettir (Lordoğlu ve Törüner, 1995: 84). Oysa bireylerin işgücü piyasası ile ilgili aldığı kararlar, ağırlıklı olarak ailenin ortak kararına bağlıdır (Biçerli, 2005:13). Ayrıca eril bakış açısına sahip Ortodoks İktisatta, erkeğin çalışma kararını bireysel çıkarları üzerinden değil, toplumsal kurallara/ataerkil yapıya bağlı olarak alabileceği de analizlere dahil edilmemektedir. Kişinin çalışma kararı sadece bireysel tercihlerle değil, sosyolojik etkilerle de biçimlenmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 150).

Mahreçler Yasasına göre işsizlik, iradi işsizliktir. Ancak işsiz kalan ve ailesinin geçiminden kendisini sorumlu tutan bir iktisadi değil, gerçekler üzerinden karar alan bir birey erkeğin işsizliğinin iradi işsizlik olduğu ciddi biçimde tartışmaya açıktır. Keynes, iktisat bilimini incelerken ahlak bilimini inceler hassasiyette olunması gerektiğini, incelenenin mekanik materyaller değil insan olduğunu belirtmiştir (Skidelsky, 2014’den aktaran Boz, 2018: 188-189).

Erkeklerin evi geçindirme yükümlülükleri nedeni ile işsizlikten kaçmaları dolayısıyla niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışmaları, Beşeri Sermaye Kuramı’nın Türkiye işgücü piyasasında geçerliliğini de tartışmaya açmaktadır. Beşeri Sermaye Kuramı’na göre eğitim ile verimlilik arasında doğrusal bir ilişki vardır. Kurama göre beşeri sermaye yatırımları, Scultz’un sınıflaması ile örgün ve yaygın eğitim, işbaşı eğitimi, sağlığı ve beslenme, barınma (Tunç, 1998: 85), iş arama ve göç, işveren ve hükümetin yaptığı

yatırımlar dışında kişinin kendisinin ve ailesinin kendisi için yaptığı harcamaları da kapsamaktadır (Kibritçiođlu, 1998: 43). Ayrıca beşeri sermaye yatırımları miras ve ailenin ekonomik ve sosyal koşulları ile de değerlendirilmektedir (Bilen ve Yumuşak, 2008: 7).

Türkiye’de erkeğin beşeri sermaye yatırımının kazancı ile kadının kazancı arasında anlamlı farklılık olduğu ifade edilebilir. Çünkü beşeri sermayesi düşük olan kadınların daha düşük statülü mesleklerde yoğunlaşması, işgücü piyasasındaki konumlarını doğrudan belirleyebilirken (Parlaktuna, 2010: 1218), işverenlerin erkeklere pozitif ayrımcılık uygulaması, işgücü piyasasında cinsiyete dayalı farklılıklara neden olabilmektedir. Bu noktada işgücü piyasasındaki ayrımcılık konusu, Ortodoks İktisat Ayrımcılık Tercihleri ve Aşırı Kalabalıklaşma kuramları ile incelenecektir.

1.6.1.1. Ayrımcılık Tercihleri Yaklaşımı

Ayrımcılık bir insanın ya da insan grubunun başka bir insan ya da insan grubuna belli özellikleri nedeniyle uyguladığı olumlu ya da olumsuz gözlemlenebilen davranışlardır. Ayrımcılık, ayrımcılığa uğrayan açısından olumlu veya olumsuz olabilir. Ayrımcılık kişilerden kişilere, kişilerden kurumlara, kurumlardan kişilere, kurumlardan kurumlara gibi düzlemlerde gerçekleşebilmektedir (Paker, 2012: 42).

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği ayrımcılık türlerini dört gruba ayırmıştır (Erikli, 2020:44): Birincisi doğrudan ayrımcılık; engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, inanç farklılıklarından en az biri nedeniyle kişinin diğerlerine göre hak ve özgürlükleri eşit olarak kullanamamasıdır. İkincisi dolaylı ayrımcılık; bazı yasa ve uygulamaların bazı kişi ve gruplar üzerinde olumsuz ayrımcılık yapmasıdır. Üçüncüsü gruptaki ayrımcılık, makul uyumlaştırma yapmama kategorisi kişiden, kurumdan ya da işverenden kaynaklanan ayrımcılığa yol açıp kişiler üzerinde olumsuz durumlar yaratan düzenleme ve uygulamaların bilinmesine rağmen düzeltilme yoluna gidilmemesidir. Dördüncü grup ise toplumda belli bir grubun, sistematik ve sürekli ve düzenli olarak ısrarlı biçimde ayrımcılığa uğramasıdır.

İşgücü piyasasındaki ayrımcılıkla ilgili kuramsal çalışmaların öncüsü Becker'dir. Becker'e göre birey işverenin, müşterilerin ayrımcılığı ve iş arkadaşlarının ayrımcılığına uğramaktadır (Ehrenberg ve Smith, 1991'den aktaran Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 231). İşverenin ayrımcılığı, işverenin kadınlara yaptığı ayrımcılığı açıklamaktadır. Kadın erkek arasında ayrımcı duygularla davranan işveren, bir kadını işe aldığı anda kendisine ek maliyet yaratacağını düşünmektedir. Bu ek maliyet işverenin ayrımcı katsayısı olarak ifade edilmektedir. Aynı işveren emeğin maliyetini erkeğin ücretine göre belirleyerek, kadını daha düşük ücretle işe almakta ve ayrımcı düşüncelerle yarattığı maliyet farkını kapatmaya çalışmaktadır (Çolak ve Ardor, 2001: 92).

İş arkadaşlarının ayrımcılığı bir işyerinde erkek çalışanların kadın çalışanlara karşı ayrımcı duygular beslemesidir. Erkeklerin "*Kadın kısmından emir alınmaz*" gibi ayrımcı düşünceleri, işveren için kadın çalıştırmayı maliyetli bir duruma getirmektedir (Çolak ve Ardor, 2001: 93). İşgücü piyasasında müşteriler de cinsiyete dayalı ayrımcı tercihlerinde bulunmaktadır. Kadınlar, müşterilerin erkek tercih ettiği mesleklerde, daha donanımlı olmak veya daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalabilirler (Ehrenberg ve Smith, 1991'den aktaran Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 231).

Ayrımcılık işgücü piyasasında doğrudan ve dolaylı ekonomik (Çolak ve Ardor, 2001: 90) ve çalışma yaşamında kişiler arasında eşitsiz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu eşitsizlikler ücret, statü, iş ortamındaki itibar gibi alanlarda olabilmekte ve ayrımcılığa uğrayan bireyler üzerinde fiziksel ve psikolojik sorunlar yaratarak işe devamsızlık, işten tatmin olamama, depresyon, işe tam anlamıyla kendini verememe (Goldman vd., 2006: 807) gibi hem iş ortamına hem de kişinin kendisine zarar veren başka olumsuzlukları ortaya çıkarabilmektedir.

İşgücü piyasasında cinsiyetçi ayrımlar, meslekteki statüye, istihdama katılma kararlarına, ücret düzeylerine yansımaktadır. Eraslan'ın (2012: 244) TÜİK 2009 Hanehalkı işgücü Anketi yatay kesiti verilerinin kullanarak ve Blinder-Oaxaca ayrıştırma yöntemi ile

yaptığı araştırmasında kadın ve erkek arasında beşeri sermaye farkı olmadığı ve işgücü piyasasında ayrımcılık yapılmadığı durumlarda, kadın ve erkeğin aynı saatlik ücreti alacağını tespit etmiştir. Kiren Güler ve Uçdoğruk'un (2007: 587-588), 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi verileri üzerinden Mincer'in İnsan Sermayesi Modeli ve Oaxaca'nın Ayrıştırma Modeli'ni kullanarak yaptıkları araştırmasında, Türkiye'de cinsiyetler arasında ayrımcılık olduğu saptanmıştır. Araştırmada eğitim düzeyinin artmasının, piyasadaki ayrımcılığı azaltacağı ve erkeklerin evin geçimini üstlenme sorumluluğundan kurtulacağı sonucuna ulaşılmıştır.

İşgücü piyasasında ayrımcılık kadın ve erkeğe cinsiyetlerine göre verilen farklı rollerden kaynaklanabilmektedir. Çolak ve Ardor'a göre (2001: 90); *“Toplumda geçmişten günümüze gelen yaygın düşünce ve inançlar, kadının ev üretiminde erkeğe, erkeğinde piyasa üretiminde kadına karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu şeklindedir. Bu düşünce ve inançlar, işgücü piyasasındaki ayrımcılığın temellerin oluşturmaktadır. Eşit beceri ve özelliklere sahip iki birey; cinsiyetine, yaşına, ırkına ve benzeri şeylere göre farklı muamele görüyorsa, işgücü piyasasında ayrımcılık vardır.”*

İşgücü piyasasında cinsiyetçi bakış, kadın ve erkeğin istihdam oranlarını ve mesleklerini doğrudan etkileyebilmektedir. Cinsiyete dayalı meslek ayırımını Ortodoks İktisat Aşırı Kalabalıklaşma Kuramı ile açıklamak mümkündür.

1.6.1.2.Aşırı Kalabalıklaşma Modeli

İşverenlerin ayrımcı tutumları ve geleneksel cinsiyetçi bakışları yüzünden kadınların belli mesleklerde yığıldığını ilk kez 1918 yılında Millicent Fawcett iddia etmiştir. Kurama göre, kadınlar düşük statülü, niteliksiz işlerde emek arzını artırması veya bu işlere hücum etmesi ücretlerin düşürmesine neden olmaktadır. Barbara Bergman 1971 yılında kuramı ırk ayrımcılığı çalışmalarına uyarlamıştır (Bergman, 1989; Zafiris, 1988: 7). Aşırı Kalabalıklaşma Kuramı kadın ve erkeğin aldığı gelir ve ücret dağılımında cinsiyet ayrımcılığına (Bergman, B. 1974: 103) ve *“kadın erkek ücret farkının bu iki cinsin farklı*

meslek dallarında yoğunlaşmaları temeline dayanmaktadır” (Bergman, 1989). Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde, emek yoğun üretimin hacmi geniştir. Emek yoğun üretim modellerinde çalışan kadınların fazla olması ücretleri aşağı çekmektedir (Tunç, 2018: 230). Kurama göre, bir kadının beşeri sermaye değeri bir erkeğin beşeri sermaye değerine eşit olsa bile işgücü piyasasında kadınların ve erkeklerin rekabeti söz konusu değildir. İşler kadın işi ve erkek işi olarak ayrılmaktadır. Özellikle sanayi toplumlarında emek yoğun üretim süreçlerinin ağırlıklı olduğu alanlarda erkeklere atfedilen işler kadınlara atfedilen işlerden daha çoktur. Kadın nüfus işgücü piyasasında daha dar bir alana sıkışmakta ve kalabalıklaşma tablosunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla oluşan denklem kadınların işgücü talebinin kadınların işgücü arzından daha küçük olduğu şeklindedir. Tüm bu süreçler kadınların ücretlerini düşürmektedir (Bergman, 1989).

Kurama göre, erkekler çalışma kararlarını daha hızlı ve kolay verebilir. Çünkü, erkek işleri veya meslekleri kadın işlerinden daha çoktur, erkek işgücü arzı fazlalığı yoktur ve Ayrımcılık Tercihi Yaklaşımında olduğu gibi işverenler erkeğin verimliliğinin kadında yüksek olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla erkek beşeri sermayesi kadınla aynı olsa da daha yüksek ücret alabilir. İşgücü piyasasında kadın ve erkeğin ayrımcılığa, ataerkil bakış açısına dayalı farklı konumları Heterodoks İktisadın temel inceleme alanlarından biridir.

1.6.2. Heterodoks İktisat

Heterodoks iktisatçılar iktisadi bakışın sınırlarını genişleterek (Güngör, 2006: 2), diğer bilimlerle ilişkisini güçlendirmişlerdir. Heterodoks Kuram iktisadi sosyoloji, psikoloji, siyaset ve tarih bilimleri ve güncel pratiklerle değerlendirmektedir (Erkan, 2016: 37). Heterodoks iktisat; Ortodoks veya Anaakım İktisadın karşısında, sosyolojik bir alan, çok boyutlu bir kavram ve özellikle Neo-Klasik İktisadi yaklaşımı eleştiren, diğer düşünce okullarını da bünyesinde barındıran bir iktisadi düşüncedir (Bilir, 2019b).

Mearman, iktisatta yöntem ve diğer bilimlerin yerine vurgu yaparak, Heterodoks iktisadın özelliklerini açıklamıştır: İktisadın anlaşılmasında yöntem dikkate alınmalıdır,

bireyin davranışları sosyolojiktir ve alışkanlıklar, kalıplaşmış düzenler, kültür, gelenek ve görenekler tarafından yönlendirilmektedir. İktisadi sistemler karmaşık bir boyuttadır, öngörülemezler; bireysel ve toplulaştırıcı kuramlar birlikte ele alınmalıdır. İktisat tarih ve zaman göre analiz edilmelidir. İktisat kuramlarında yanlışlıklar olabilir. Çoğulculuk savunulmalı, istatistiksel ve matematiksel yöntemler diğer yöntemlerle birlikte kullanılmalı, olgu ve değerlere analizlerde yer verilmelidir (Bilir 2019b: 265).

1.6.2.1. Marksist İktisat ve Kurumcu İktisat

Marksist Kuram erkeklerin toplumsal yapıdan etkilenerek çalışma kararı verdiğini açıklar niteliktedir. Çünkü ait olunan ekonomik yapıyı barındıran sınıfın yapısal özellikleri bireyin geçimle ilgili mücadelelerini, sosyal reflekslerini, dine karşı tutumlarını, diğer bireylerle olan tüm ilişkilerini etkilemektedir (Barber, 2007: 141-147'den aktaran Kılınç ve Karaçay, 2021: 30).

Heterodoks İktisadın bir diğer akımlarından olan biri Kurumcu İktisat, 1900'lü yıllarda iktisat ve sosyoloji bilimleri ekseninde ortaya çıkmıştır. Kurumlar toplumsal grupların, grupların içindeki insanların birbirleri ile karşılıklı etkileşiminde ve iletişimde etkilidir. Kurumcu İktisada göre, ekonomik alanın belirleyicisi bireyler değil, kurumlardır (Derya, 2017: 1093). Kurumlar, insanlar arasındaki ilişkilerin belirli bir yapı çerçevesinde devamlılığını sağlar, belirsizliği azaltır ve toplumun yapısını oluşturur (North, 1994: 360). Bu bağlamda gelenek ve göreneği, grup davranışları ve süreçlerini de ifade eden kurumlar, erkeğe işgücü piyasasında işe girme kolaylığı ile avantaj, evi geçindiren kişi rolü ile dezavantaj yaratabilecektir.

Kurumcu İktisat, Tabakalı İşgücü Piyasası Kuramı ile işgücü piyasasında iş'lerin iyi ve kötü olarak ayrıldığını, ayrımcılığa uğrayan kişilerin, kötü işlerde çalıştığını iddia etmektedir (Doeringer ve Piore, 1970; Kumaş ve Çağlar, 2017: 56-59). Dolayısıyla, kadın ayrımcılığa uğruyorsa, iş bulma ve iyi işte çalışma olasılığı düşüktür. Diğer yandan, pozitif

ayrımcılığa uğrayan erkeğin iş bulma ve iyi işte çalışma olasılığı yüksektir. Bu durumun ev geçindirme yükümlüğü olan erkeklerin çalışma kararını kolaylaştırdığı ifade edebilir.

1.6.2.2 Feminist İktisat ve Davranışsal İktisat

Feminist bakış 1980'lerin başında ayrı bir disiplin olarak oluşmaya başlamıştır. 1990 yılında '*Uluslararası Feminist İktisatçılar Derneği*', 'Amerikan İktisatçılar Birliği'nin toplantılarında resmiliğini kazanmıştır. 1995 yılında ise '*Feminist Economics*'adlı akademik dergi ile iktisat yazınında yerini almaya (Strober, 1994: 145) ve zenginleştirilmeye başlamıştır (Kalaycı, 2017: 540).

Hooks (2016: 9) feminizmi "*cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket*", erkek karşıtlığı değil, cinsiyetçilikle ilgili olarak tanımlamıştır. Hooks'a göre (20019: 9), "*İster kadın olalım ister erkek, hepimiz, doğduğumuz andan itibaren toplumsallaşma aracılığı ile cinsiyetçi düşünce ve eylemi kabul etmeye yönlendiriliyoruz*".

Feminist İktisadın varmak istediği nokta sadece kadın sorunlarına yoğunlaşp, erkekleri dışlamak ya da kadınları kendi sınıflarına ayırıp onları çözümlmek değil, iktisatı toplumsal cinsiyetçi baskı ve tutumlardan uzaklaştırmak ve her türlü farklılığın gözetilerek iktisat bilimin incelenmesini sağlamaktır (Kalaycı, 2017). İşgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliği bağlamında süre gelen ücret adaletsizliği Feminist İktisadın ilgilendiği konulardan biridir. Feminist iktisat, kadının da işgücü piyasasında yer aldığını vurgulamayı ve cinsiyet ayrımcılığını doğallaştıran iktisadi bakış açılarına karşılık farkındalık geliştirmeyi hedeflemektedir (Kalaycı, 2017: 536).

Feminist iktisat, Ayrımcılık Tercihleri Yaklaşımı ve Aşırı Kalabalıklaşma Kuramı ve Kurumcu İktisadı destekler biçimde kadınların aynı iş erkeklerden daha az ücret aldığını iddia etmektedir. Aynı zamanda, Marksist-Feminist yazın patriarkiyi mesleki katmanlaşma olgusuyla güçlü biçimde ilişkilendirmektedir. Toplumun cinsiyete verdiği görevlerde

kadının sorumluluğu, ev içi üretim ve çocukların bakımıyken, erkeklerin sorumluluğu eve ekmek getirmektir. Cinsiyete dayalı bu işbölümü işgücü piyasasına da yansımaktadır (Peterson ve Lewis, 1999'dan aktaran Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 241). Gilman'ın saptamasına göre de, evin reisi ve sahibi erkektir, evi koruma görevi erkeğe aittir (Belek Erşen, 2021: 650). Bunun ötesinde tıpkı ilkel dönemlerdeki gibi ev dışındaki alan erkeğin eve ekmek getirmek için çalıştığı savaştığı alandır (Donovan, 2005: 97).

Ana Akım iktisat anlayışı bireyi en az çaba ya da girdi ile en çok yararı elde etmek isteyen iktisadi, matematiksel bir dille anlatırken, Davranışsal İktisat bireyi duyguları olan, kararlarını verirken çevresinden, toplumsal öğretilerden, öğrendiklerinden, birbirinden farklı duygulardan etkilenen (Aktan ve Yavuzaslan, 2020: 102) bir sosyal varlık olarak ele almaktadır. Davranışsal iktisat bireylerin ekonomik hareketlerini hangi neden, hangi tercihle yaptığını ve onu rasyonel davranmaktan alıkoyan koşul ve nedenleri araştırmaktadır (2020: 103). Davranışsal iktisat disiplini son yüz yılda yazında yerini alan bir yaklaşım olmakla birlikte, kökeni Adam Smith'in 1759 yılında yazdığı 'Ahlaki Duygular Kuramı'na dayanmaktadır (Ashraf vd.,; 2005).

Davranışsal İktisat, Kurumcu İktisatta olduğu gibi bireyin iktisadi kararlarını psikoloji, sosyoloji, bilimleri temelinde (Can, 2012: 93) incelemektedir. Aynı zamanda, bireyin kararlarını birey ve toplum odaklı olarak ele almakta ve toplumun ya da toplumu oluşturan farklı grupların karar ve davranışlarını da analiz etmektedir (Öneş, 2019). Bu bağlamda, Davranışsal İktisat eksenindeki çalışmalar, toplumsal cinsiyetçi bakış ve bireylerin kararlarını anlamayı kolaylaştırabilecektir (Öneş, 2019: 417).

Ortodoks İktisat, Beşeri Sermaye Kuramı, Ayrımcılık Tercihleri Yaklaşımı ve Aşırı Kalabalıklaşma Modeli, Heterodoks İktisat bireyin ekonomik kararlarını toplumsal kurallardan etkilenerek verdiğini göstermektedir. İktisat kuramlarının iddialarını test etme olanağı veren alanlardan biri istatistikî göstergeler olmaktadır.

1.7. Türkiye ve Denizli’de Cinsiyete Dayalı Temel Göstergeler

Bu başlıkta araştırmanın temel sorusu olan, erkeğin evi geçindirme yükümlülüğü ve çalışma kararı etkileşimi, toplumsal cinsiyetçi bakış açısı ve işgücü piyasası arasındaki ilişki TÜİK işgücü, nüfus ve toplumsal cinsiyetçi göstergeleri ile incelenecektir.

1.7.1. TÜİK Temel İşgücü Göstergeleri

TÜİK işgücü istatistikleri çalışmanın alan araştırmasının 2021 yılının Temmuz-Ağustos aylarında yapılması nedeni ile üçüncü çeyrek verilerini içermektedir. 2021 üçüncü çeyrek verilerinde, erkeklerin kadınlara göre çok daha yüksek olan işgücüne katılma ve istihdam oranları ve kadınların erkeklere göre daha yüksek olan işsizlik oranları dikkat çekmektedir (Tablo 2). TÜİK verileri, Türkiye’de erkek ve kadınların çalışma kararlarında toplumsal cinsiyetçi bakış açısının etkili bir koşul olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Temel İşgücü Göstergeleri, (15+yaş), 2021 III. Çeyrek

[15+ yaş]		(Bin kişi)							
Yıllar	Dönem	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
Erkek									
2021	I. Çeyrek	31.357	21.692	18.968	2.723	9.665	69,2	60,5	12,6
	II. Çeyrek	31.476	21.957	19.567	2.391	9.519	69,8	62,2	10,9
	III. Çeyrek	31.594	22.542	20.324	2.218	9.052	71,4	64,3	9,8
Kadın									
2021	I. Çeyrek	31.963	9.976	8.422	1.554	21.987	31,2	26,3	15,6
	II. Çeyrek	32.104	10.286	8.881	1.404	21.818	32,0	27,7	13,7
	III. Çeyrek	32.243	11.022	9.327	1.694	21.222	34,2	28,9	15,4

Kaynak: TÜİK, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

Türkiye’de erkek işsizliği genel bir sorun olmakla birlikte, TÜİK 2014-2020 dönemi işgücü istatistiklerine göre kadın işsizlik oranları, erkek işsizlik oranlarının

üstündedir. Bu durum, ekonomik yapıdaki değişim, hane halkının çalışma kararlarının değişimi ve kadınların artan eğitim oranları ile açıklanabilir (Tablo 3).

Tablo 3. İşsizlik Oranları, 2004-2020

[15+ yaş]			
Yıl	İşsiz sayısı (Bin kişi)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)
2014	2 853	9,9	12,0
2015	3 057	10,3	12,4
2016	3 330	10,9	13,0
2017	3 454	10,9	13,0
2018	3 537	11,0	12,9
2019	4 469	13,7	16,0
2020	4 061	13,2	15,3
Erkek			
2014	1 813	9,0	10,3
2015	1 891	9,2	10,5
2016	2 006	9,6	10,9
2017	2 024	9,4	10,7
2018	2 082	9,5	10,8
2019	2 707	12,4	13,9
2020	2 599	12,3	13,9
Kadın			
2014	1 040	11,9	16,5
2015	1 167	12,6	17,2
2016	1 324	13,7	18,1
2017	1 431	14,1	18,5
2018	1 455	13,9	17,8
2019	1 762	16,5	20,7
2020	1 462	15,0	18,4

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

Türkiye’de işsizlik oranları cinsiyete göre farklılık sergilerken, iş arama süresi her iki cinsiyet içinde benzerlik göstermektedir: Kadın ve erkeklerin en çok bir-iki ay iş aradığı ve her iki cinsiyetin uzun süreli iş aramada da benzer eğilimle sahip oldukları gözlenmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler, 2021 III. Çeyrek

		(Bin kişi)									
		İş arama (işsizlik) süresi									
Yıllar	İşsiz	Toplam	Ay				Toplam	Yıl			
			1- 2	3- 5	6- 8	9- 11		1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az	2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az	3 yıl ve daha fazla	
Erkek											
2021	I. Çeyrek	2.723	2.039	786	700	352	201	684	495	115	74
	II. Çeyrek	2.391	1.667	727	495	306	139	723	547	108	68
	III. Çeyrek	2.218	1.597	933	396	183	86	621	434	107	80
Kadın											
2021	I. Çeyrek	1.554	987	320	324	218	124	567	405	94	69
	II. Çeyrek	1.404	816	330	241	160	85	588	427	103	59
	III. Çeyrek	1.694	1.075	584	278	153	61	619	412	142	65

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

Ataerkil yapıda ev işleriyle uğraşmanın kadına, evi geçindirme yükümlülüklerinin ise erkeklere rol olarak verilmesinin işgücü piyasasındaki yansımaları, TÜİK işgücüne dahil olmama nedenlerinde de görülebilmektedir: 2014-2020 döneminde Türkiye’de ev işleriyle meşgul olduğu için işgücüne dahil olmayan erkek sayısı ‘sıfır’dır (Tablo 5). TÜİK’in açıklamasına göre, ev işleriyle meşgul olan erkek sayısının beş binden az olması yeterli örneklem büyüklüğünü sağlayamadığı için güvenilir tahminler yapılmasını engellemektedir.

Tablo 5. İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2014-2020 Dönemi

İşgücüne dahil olmama nedenleri, 2014-2020									
									(Bin kişi)
[15+ yaş]									
Yıl	İşgücüne dahil olmayan nüfus	Neden							
		İş aramayıp, çalışmaya hazır olanlar		Mevsimlik çalışan	Ev işleriyle meşgul	Eğitim/ Öğretim	Emekli	Çalışamaz halde	Diğer
		İş bulma ümidi olmayanlar	Diğer						
Toplam									
2014	28 200	615	1 869	94	11 589	4 470	3 827	3 922	1 814
2015	28 176	676	1 726	94	11 498	4 486	4 082	3 878	1 736
2016	28 185	658	1 762	89	11 098	4 541	4 160	4 036	1 843
2017	28 251	637	1 627	85	11 133	4 467	4 366	4 009	1 926
2018	28 380	546	1 624	155	11 061	4 472	4 536	4 040	1 944
2019	28 920	627	1 659	103	11 359	4 375	4 959	3 906	1 932
2020	31 706	1 369	2 850	107	10 309	4 513	4 886	4 868	2 803
Erkek									
2014	8 089	370	614	27	0	2 220	3 003	1 410	445
2015	8 120	416	582	26	0	2 211	3 156	1 351	377
2016	8 133	406	584	24	0	2 220	3 201	1 351	345
2017	8 166	370	535	28	0	2 204	3 322	1 317	390
2018	8 206	311	512	55	0	2 148	3 406	1 344	429
2019	8 509	368	512	35	0	2 089	3 710	1 279	517
2020	9 851	756	1 091	47	0	2 105	3 605	1 555	691
Kadın									
2014	20 111	246	1 255	67	11 589	2 250	824	2 512	1 368
2015	20 056	260	1 144	68	11 498	2 275	926	2 527	1 359
2016	20 052	252	1 177	64	11 098	2 320	958	2 685	1 498
2017	20 085	267	1 092	58	11 133	2 263	1 045	2 692	1 535
2018	20 174	236	1 112	100	11 061	2 324	1 130	2 696	1 515
2019	20 411	259	1 147	68	11 359	2 286	1 250	2 626	1 416
2020	21 855	613	1 760	60	10 308	2 408	1 281	3 313	2 112

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

2014-2020 dönemine benzer biçimde güncel rakamlarla 2021 üçüncü çeyrek döneminde de kadınların işgücüne dahil olmama nedenleri arasında, ilk sırada 10.133.000 kişi ile ev işleri ile uğraşma yer almaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2021 III. Çeyrek

[15+ yaş]		(Bin kişi)								
Yıllar		Neden								
		İşgücüne dahil olmayan nüfus	Potansiyel işgücü			Ev işleriyle meşgul	Eğitim/ Öğretim	Emekli	Çalışamaz halde	Diğer
			İş bulma ümidi olmayanlar	İşbaşı yapabilecek olup iş aramayanlar	İş arayıp işbaşı yapamayacak olanlar					
Erkek										
2021	I. Çeyrek	9.665	840	667	71	0	2.329	3.575	1.569	614
	II. Çeyrek	9.519	822	562	47	0	2.283	3.743	1.524	539
	III. Çeyrek	9.052	742	398	43	0	2.110	3.779	1.519	460
Kadın										
2021	I. Çeyrek	21.987	875	1.234	56	9.635	2.636	3.575	3.522	2.732
	II. Çeyrek	21.818	810	1.060	50	10.178	2.689	3.743	3.437	2.351
	III. Çeyrek	21.222	781	931	40	10.133	2.493	3.779	3.376	2.191

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

TÜİK işgücü istatistikleri, ev işleri ile uğraşmadığı için işgücü piyasasında çalışma zamanının erkeğe kaldığını dolayısıyla Neo-Klasik İktisada göre boş veya çalışma zamanı tercih etme ayrıcalığını erkekten yana olduğunu göstermektedir. Oysa kadın ev işleri ile uğraştığı için işgücü piyasasına girmemektedir. Toplumsal cinsiyetçi roller; erkeği iş sahibi olmaya yönlendirirken, kadınları ev içindeki görevlerle sorumlu tutmaktadır (Kumaş ve Fidan, 2005: 522). Bu durum aynı zamanda hegemonik erkeklik kavramını, Feminist İktisadın işgücü piyasasında erkeğin çalışmasının öncül olduğu yaklaşımını destekler niteliktedir (Tablo 6).

Feminist ve Kurumcu İktisadın işgücü piyasasının ataerkil bakış açısı ile biçimlendiği iddialarını destekler biçimde, Türkiye’de erkeklerin çalışma yaşamı süreleri kadınlardan daha uzundur (Tablo 7). 2013-2019 döneminde kadınların ortalama çalışma yaşamı süresi artış göstermekle birlikte, mevcut durumda kadınların ortalama çalışma yaşamı süresi erkeklerden yaklaşık 20 yıl daha kısadır. Göstergeler, İstatistiksel Ayrımcılık

Modeli'ndeki işverenlerin tercihleri ve Beşeri Sermaye Modeli'ndeki ücret ve meslek ayrımcılığı iddialarını destekler niteliktedir.

Tablo 7. Cinsiyete Göre Çalışma Yaşamı Süresi, 2013-2019

[15+ yaş]	Yıllar						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Türkiye	27,2	27,3	27,8	28,3	28,9	29,0	28,9
Erkek	37,7	37,9	38,2	38,7	39,0	39,3	39,0
Kadın	16,7	16,5	17,2	17,8	18,5	19,0	19,1

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

Erkeklerin çalışma kararlarında etkili olan bir diğer koşul, 'bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sayısı ve medeni durumları' dır. TÜİK 2014-2020 dönemi verilerine göre evli erkeklerin istihdam oranları, evli kadınların istihdam oranlarından fazladır. Evli erkeklerin istihdam oranı 2014 yılında %72,1 iken, 2020 yılında azalarak %66,7'ye düşmüştür. Bekar ve boşanmış kadın ve erkeklerin istihdam oranları evli kadın ve erkeklerin istihdam oranlarından daha düşüktür (Tablo 8).

Tablo 8. Medeni Duruma Göre İstihdam Oranları, 2014-2020 (%)

Medeni Durum	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Türkiye	45,5	46,0	46,3	47,1	47,4	45,7	42,8
Hiç Evlenmedi	43,5	44,4	44,6	45,4	46,0	44,4	40,6
Evli	49,7	50,2	50,6	51,4	51,4	49,5	47,1
Boşandı	49,0	49,0	50,5	50,1	51,7	49,8	45,8
Eşi öldü	9,3	8,9	8,9	9,3	9,8	8,9	8,2
Kadın	26,7	27,5	28,0	28,9	29,4	28,7	26,3
Hiç evlenmedi	30,7	32,1	32,5	33,0	33,5	33,3	29,6
Evli	27,6	28,6	29,2	30,3	30,7	29,8	27,6
Boşandı	39,7	39,5	41,7	41,4	43,4	41,4	37,0
Eşi öldü	7,8	7,4	7,5	7,5	8,1	7,2	6,5
Erkek	64,8	65,0	65,1	65,6	65,7	63,1	59,8
Hiç Evlenmedi	53,1	53,6	53,5	54,3	55,0	52,7	48,7
Evli	72,1	72,1	72,4	72,8	72,5	69,6	66,7
Boşandı	63,2	63,2	63,6	63,0	64,1	61,7	58,7
Eşi öldü	16,4	15,9	15,8	17,9	18,2	17,4	15,9

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).

2014-2020 döneminde evli erkeklerin istihdam oranları azalma eğilimi göstermekle birlikte söz konusu oranların evli kadın istihdam oranlarından yüksek olması, evi geçindirme yükümlüğünün erkekte olduğunu ispatlar niteliktedir. Ayrıca boşanan kadının istihdam oranlarının, diğer medeni durumdaki kadınlardan daha yüksek olması (Tablo 8), kadının evli olması durumunda evi geçindirme yükümlülüğünün erkekte olması nedeni ile daha az çalıştığını göstermektedir.

1.7.2. TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri

TÜİK bireylerin ailedeki yaşam biçimleri ve aile hayatına ilişkin değer yargılarını tespit etmeye yönelik olarak aile yapısı araştırması yapmaktadır (TÜİK, 2017: 26). TÜİK 2016 Aile Yapısı Araştırması sonuçları, aile hayatına ilişkin kararlarda kadın ve erkeğin belirli konularda karar alıcı olduklarını göstermektedir: Ev düzeninde karar alıcı baskın biçimde kadın (78,1), çocuklarla ilgili konularda karar alıcı yine kadın (55,1) iken, çoğunlukla aile içerisinde boş zamanı ve maliyeti ifade eden tatil ve eğlence ile ilgili karar alıcı ise büyük oranda erkektir (%70,6).

Aile Yapısı Araştırması, kadın ve erkeğin evlilik kurumuna atfettikleri değerlerinde de “*çalışma/iş*” eyleminin belirleyici olduğunu göstermektedir. Kadınların %45,7’si evlenilecek kişide yüksek gelir sahibi/varlıklı olma özelliğini ararken, erkeklerde bu oran %28’dir. Evlenilecek kişinin yüksek gelirli olması 50 yaşından küçük yaş grubunda, 50 yaşından sonraki yaş grubuna göre daha az tercih edilmektedir (Tablo 9). Ayrıca kadınların %92’si, erkeklerin %53’ü, evlenecekleri kişinin bir işinin olmasını istemektedir. Yüksek gelir eğiliminde benzer biçimde, evlenilecek kişinin bir işinin olması (15-19 yaş grubu dışında), iyi eğitilmiş olması beklentileri 45 yaşından sonraki yaş grubunda daha fazladır (Tablo 9). Bu durum, aile olma ile artan sorumluluk, çocuk sayısı, bakımı ve eğitimi, sağlık hizmetlerinden yararlanmanın daha fazla talep edilmesi, ekonomik gelişim ve geleneksel kurallara bağlı olarak açıklanabilir.

Tablo 9. Bölge, Cinsiyet, Yaş Grubu, Öğrenim Durumuna Göre Evlenilecek Kişide Aranılan Özellikler, 2016

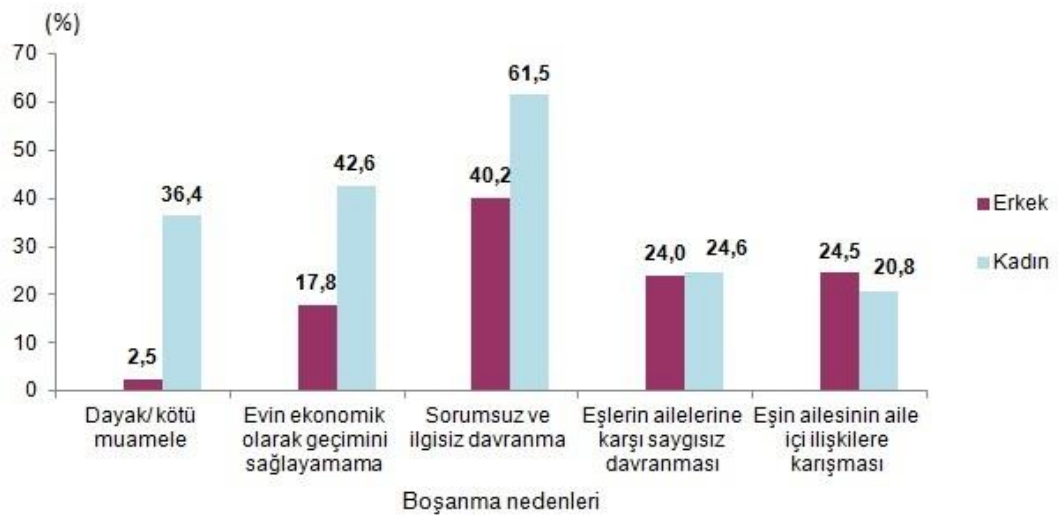
Özellikler	İyi eğitilmiş olması	Yüksek gelir sahibi/varlıklı olması	Bir işinin olması
Türkiye	70,8	36,9	72,7
Ege Bölgesi	67,9	34,1	75,0
Cinsiyet			
Erkek	66,5	28,0	53,0
Kadın	74,9	45,7	92,0
Yaş grubu			
15-19	77,6	41,0	73,2
20-24	69,2	31,5	69,7
25-29	66,2	32,4	69,2
30-34	66,0	29,5	68,2
35-39	67,2	33,3	69,8
40-44	68,1	35,4	70,1
45-49	70,9	36,6	73,3
50-54	74,3	41,7	79,1
55-59	77,7	43,0	79,1
60-64	76,8	41,7	78,6
65+	70,6	45,1	76,1
Öğrenim durumu			
Bir okul bitirmedi	66,8	48,5	79,5
İlkokul	69,9	40,5	76,3
İlköğretim/Ortaokul veya mesleki ortaokul	67,9	35,3	69,3
Lise/Mesleki veya teknik lise	70,8	30,7	67,4
Yüksekokul, fakülte, üniversite, yüksek lisans/doktora	79,6	28,5	69,8

Kaynak: TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, 2016, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Aile-Yapisi-Arastirmasi-2016-21869> (20.12.2021).

Kadınların çoğunlukla çalışan ve yüksek gelirli kişi ile evlenme tercihleri, erkeklerin çalışma kararlarındaki toplumsal baskıyı ve uzun süreli iş aramadan, bir an önce işe girme yaklaşımlarını açıklayabilir.

Kadınların evlilik tercihlerini etkileyen koşullar, boşanma tercihlerini de belirlemektedir: Kadınların %42,6'sı eşinden *evin ekonomik geçimini sağlayamadığı için* boşandığını beyan ederken, erkeklerde ise söz konusu oran %17,8'dir (Grafik 1).

Grafik 1: Cinsiyete Göre En Önemli Boşanma Nedenleri, 2016

Kaynak: TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, 2016, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Aile-Yapisi-Arastirmasi-2016-21869> (20.12.2021).

TÜİK 2016 yılı Aile Yapısı Araştırması'na göre, evli kadın için 'eşle' sorun yaşanmasına neden olan öncelikli başlıklar, ilk sırada gelirin yeterli olmaması ve üçüncü sırada harcamalarda yaşanan anlaşmazlıklar iken, evli erkekler için ilk sırada, 'evle ilgili sorumluluklar' yer almaktadır. Diğer yandan, aynı araştırma erkeklerin sadece %8,8'inin yemek, %10,3'ünün ütü yaptığını göstermektedir. Ayrıca hanedeki küçük çocukların bakımını %86 anne tarafından gerçekleştirilmektedir. Bulgular, kadınlarında evi geçindirme yükümlülüklerini erkeğe devrettiklerinin, ev içi sorumluluklarını gönüllü veya gönülsüz biçimde onayladıklarının bir göstergesi olabilir.

Çalışma yaşamında erkeklerin kadınlara göre farklı konum ve koşullarda olduklarının bir diğer göstergesi, kariyerde ilerleme koşullarıdır. TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistikleri, erkeğin avantajlı konumunu açığa çıkarmaktadır.

Tablo 100. Yönetici Pozisyonlarında Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımları, 2012-2020

Yıl	Erkek (%)	Kadın (%)
2012	87,8	12,2
2013	85,5	14,5
2014	86,6	13,4
2015	86,8	13,2
2016	84,9	15,1
2017	85,0	15,0
2018	85,2	14,8
2019	83,8	16,2
2020	81,8	18,2

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> (20.12.2021).

Türkiye’de yöneticilik pozisyonunda 2012-2020 döneminde dramatik biçimde erkeklerin üstünlüğü (Tablo 10), evi geçindirme yükümlülüklerinin işgücü piyasasında ödüllendirilmesi olarak değerlendirilebilir.

1.7.3. TÜİK Zaman Kullanımı Göstergeleri

2006 ve 2014-2015 TÜİK Zaman Kullanım Araştırması ‘Faaliyet Türüne, Cinsiyete ve Çalışma Durumuna Göre Kişi Başına Ortalama Faaliyet Süresi’ verilerine göre (TÜİK, 25.12.2021), hanehalkı ve aile bakımına ayrılan süre 2006 yılında erkeklerde günlük ortalama ‘51 dakika’, kadınlarda ‘5 saat 17 dakika’dır. Benzer biçimde 2014-2015 döneminde de erkekler günlük ortalama 53 dakikasını, kadınlar 4 saat 35 dakikasını hanehalkı ve aile bakımına ayırmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre, erkeklerin çalışma süresi kadınlardan daha fazladır: 2006 yılında çalışan kadınların istihdama ayırdıkları ortalama günlük süre 4 saat 19 dakika; çalışan erkeklerin ise 6 saat 8 dakikadır. Çalışan kadınların hane halkı ve aile bakımı işlerine ayırdıkları süre 4 saat 3 dakika iken, çalışan erkeklerin 43 dakikadır. 2014-2015 döneminde çalışan kadınların istihdama ayırdıkları ortalama günlük süre 4 saat 32 dakika; çalışan erkeklerin 6 saat 25 dakikadır. Çalışan

kadınların hane halkı ve aile bakımı işlerine ayırdıkları süre 3 saat 31 dakika iken, çalışan erkeklerin 46 dakikadır. Veriler, Feminist İktisadın evde kadın emeğine yaptığı vurguyu doğrular biçimde, ev içi işlerin yükümlülüğünün belirgin biçimde kadına atfedildiğini ve kadının çalışması durumunda da ev içi sorumluluklarını yerine getirerek geçirdiği sürenin, erkekten daha fazla olduğunu göstermektedir.

1.7.4. TÜİK, Sosyal Güvenlik ve İŞKUR Göstergeleri ile Denizli İşgücü Piyasası

Denizli işgücü piyasasının temel göstergeleri Türkiye göstergeleri ile karşılaştırıldığında, ilin ülke ortalamasının üzerinde işgücüne katılma ve istihdam oranı ve daha düşük işsizlik oranına sahip olduğu görülmektedir. Güncel rakamlarla 2012 yılına göre Türkiye’de işgücüne katılma oranı %50, istihdam oranı %45,4 iken, işsizlik oranı %9,2’dir (TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2012). Bu oranlar, Denizli için sırasıyla %56,7; %52,8 ve %6,9’dur (TÜİK, İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri, 2012).

Denizli özellikle kayıtlı kadın çalışan sayısı açısından da ülke ortalamasının üzerinde göstergelere sahip bir ildir: Sosyal Güvenlik Kurumu 2021 Temmuz-Eylül dönem verilerine göre, 4-a kapsamındaki kadın sigortalıların oranı %37,2 iken, ülke ortalaması %32’dir. Diğer yandan, 4-a kapsamındaki kayıtlı erkek sigortalıların oranı (%62,7), ülke ortalamasının altındadır (Tablo 11). Denizli tarım, sanayi, hizmetler, inşaat sektörlerinde ekonomik faaliyetleri olan ve “*Anadolu Kaplı*” olarak tanımlanan bir ildir. Denizli özellikle tekstil sektörünün yapısı ve ağırlığı nedeni ile Özügürlü (2008: 85) tarafından ‘*Küresel Bir Fabrika Kenti*’ olarak nitelendirilmektedir.

Tablo 11. Türkiye ve Denizli’de 4/a Kapsamında Aktif ve Zorunlu Sigortalıların Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021 Temmuz

Bölge	Toplam Aktif Sigortalı			Zorunlu Sigortalı		
	2021 Temmuz					
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Denizli	235.425	147.240	88.185	205.766	130.120	75.646
Türkiye	18.301.105	12.428.341	5.872.764	16.015.524	11.077.795	4.937.729
2021 Ağustos						
Denizli	233.041	146.108	86.933	207.588	131.346	76.242
Türkiye	17.735.560	12.139.305	5.596.255	16.025.300	11.132.269	4.893.031
2021 Eylül						
Denizli	237.736	149.076	88.660	209.273	131.969	77.304
Türkiye	18.528.385	12.589.476	5.938.909	16.275.150	11.222.520	5.052.630

Kaynak: SGK Aylık İstatistik Bilgileri,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri (20.12.2021).

Türkiye İş Kurumu’na kayıtlı işgücünün %10,4’ü, Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne kayıtlıdır. Kuruma kayıtlı işgücünün cinsiyete göre dağılımı, kentin kendine özgü yapısının olduğunu destekler niteliktedir. Ülke genelinde cinsiyete dayalı kayıtlı işgücünde tüm yıllar boyunca benzer eğilim sergilerken, İl’de 2018 yılına kadar kayıtlı erkek işgücü, kadın işgücünden fazla, 2018 yılından sonra ise kayıtlı kadın işgücü, erkek işgücünden fazladır. (Tablo 12).

Tablo 12. Cinsiyete Göre Türkiye İş Kurumu ve Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne Kayıtlı İşgücü, 2011-2020

Yıl	Denizli İli İş Kurumuna Kayıtlı İş Gücü			Türkiye İş Kurumuna Kayıtlı İş Gücü		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2020	14.801	16.635	31.436	1.557.095	1.402.449	2.959.544
2019	21.353	23.908	45.261	1.938.695	1.933.516	3.872.211
2018	16.903	22.315	39.218	1.561.203	1.049.766	2.610.969
2017	29.695	28.962	58.657	2.746.374	2.049.040	4.795.414
2016	29.469	27.952	57.421	2.628.445	1.836.882	4.465.327
2015	37.333	34.077	71.410	3.405.616	2.168.177	5.573.793
2014	31.988	26.493	58.481	3.024.155	1.815.056	4.839.211
2013	27.479	24.221	51.700	2.816.471	1.724.017	4.540.488
2012	24.110	20.947	45.057	2.188.403	1.293.322	3.481.725
2011	15.726	13.960	29.686	1.394.166	797.979	2.192.145

Kaynak: İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> (20.12.2021).

Denizli Çalışma ve İş Kurumu'na kayıtlı işgücünün cinsiyet temelinde ülke genelinden farklı yapısı, İl'in istihdamında tekstil sektörünün ağırlığı ve büyüyen hizmet sektörünün kadınlar için daha fazla iş olanakları sunması ile açıklanabilir: Ocak 2014 rakamlarına göre, toplam 178.417 kişi olan SGK'ye kayıtlı işçilerin %26,4'ü tekstil sektöründe çalışmaktadır. <http://www.dso.org.tr/images/file/istatistik/2009/i02.pdf>, (20.12.2021).

1.7.5. TÜİK İllerde Yaşam Endeksi İl Sıralamaları ve Endeks Değerleri'ne Göre Denizli İli

TÜİK 2015 İllerde Yaşam Endeksi İl Sıralamaları ve Endeks Değerleri'ne göre Denizli ili, genel endeks sıralamasında Türkiye genelinde yirmi altıncı sıradadır. Denizli, çalışma yaşamı sınıflandırmasında ve gelir ve servet sınıflandırmasında on yedinci, sağlık sınıflandırmasında onuncu, eğitim sınıflandırmasında on birinci ve sosyal yaşam sınıflandırmasında on dokuzuncu, yaşam memnuniyeti sınıflandırmasında elli dokuzuncu sırada yer alan (TÜİK, 2015), gelişmekte olan bir kent özelliğine sahiptir.

2015 yılı endeks değerlerine göre Türkiye sıralamasında Denizli ili, istihdam oranında %54 ile altıncı, işsizlik oranında %6,5 ile altmış ikinci, ortalama günlük kazançta 52,9 TL ile altmış sekizinci, işten memnuniyette ise on dokuzuncu sıradadır. İl kişi başına düşen tasarruf mevduatı oranında 7.142 TL ile dokuzuncu sırada, orta ve üstü gelir grubundaki haneler sıralamasında %39 ile on dokuzuncu sırada, temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden haneler sıralamasında ise %44,5 ile altmış birinci sıradadır. (TÜİK, 2015). TÜİK İllerde Yaşam Endeksi 'İllerde Yaşam Endeksi Göstergeleri', Denizli ilinin 2012 yılı işgücü ve 2020 ve 2021 Sosyal Güvenlik Kurumu göstergeleri ile paralellik içermekte ve diğer illerle karşılaştırıldığında kadın ve erkek için avantajlı konumunu açığa çıkarmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İŞ KURUMU'NA KAYITLI ERKEKLERE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

2.1. Alan Araştırmasının İçeriği

Çalışmada “*Erkeklerin çalışma kararlarında evi geçindirme yükümlülükleri etkili midir?*” sorusuna alan araştırması ile yanıt aranmaya çalışılmış ve nitel araştırma yöntemi ile elde edilen bulgular üzerinden durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Erkeklik çalışmaları sosyolojik, psikolojik, davranışsal bilimlerde henüz araştırılmaya başlanan güncel bir konudur. Bununla birlikte erkeklik konusu çalışma ekonomisi alanında neredeyse hiç araştırılmamış bir konudur. Diğer bir ifade ile çalışma kararını erkek bakış açısı ile çalışma ekonomisi alanında inceleyen bir çalışmaya yazında rastlanmamıştır. Çalışmanın birinci bölümünde yer alan kuramsal tartışmalarda belirtildiği gibi çalışma eylemi her iki cinsiyet için de çoğunlukla ve baskın bir biçimde toplumsal cinsiyet temelinde biçimlenmektedir.

Kadının öncelikli görevinin ev içi düzen ve çocukların bakımı olduğu yaklaşımına dayalı ataerkil bakış, kadını işgücü piyasasından bir yandan uzaklaştırmakta bir yandan da kadını işgücü piyasasında dezavantajlı konuma getirmektedir. Erkek ise ataerkil bakış ile gelir elde edebileceği işte çalışmak zorunda, evin ve ailenin ekonomik ihtiyaçlarından sorumlu görülmektedir. Bu durum, erkeklerin işgücü piyasasında, kayıt dışı veya eğreti ya da atipik işlerde çalışmalarına neden olmakta, diğer yandan olumlu anlamda özellikle işverenlerin tercihlerine bağlı olarak yüksek ücretli, güvenceli ve kariyer fırsatı olan işlerde çalışmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın alan araştırmasında erkeğin gelir elde etme sorumluluğuna bakışı ve bu durumun çalışma kararlarındaki etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Alan çalışması, evi geçindirme yükümlülüğünün ile işgücü piyasasına katılım kararı arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamaktadır. Alan araştırması

ile hedeflenen, Denizli ili örneği ile toplumsal cinsiyetçi bakış açısının veya erkek egemen yapının erkeklerin çalışma kararı üzerinde etkisi olup olmadığını tespit etmektir. Ayrıca çalışma bu noktada, elde edilecek verilerle sosyal politika belirleyicilerine çalışma kararında erkek ve kadın eşitliğini sağlamaya yönelik veri kaynağını sunmayı amaçlamaktadır.

2.1.2. Araştırmanın Alanı, Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmanın alan araştırmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Alan araştırması durum tespitine dayanmaktadır. Verilerin toplanma tekniği, derinlemesine görüşmedir. Elde ettiği veriler aracılığı ile kuram oluşturma amacını taşıyan nitel araştırmada, derinlemesine görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Alan araştırması fenomenolojik yöntemle göre biçimlendirilen durum tespitinin yapıldığı, betimleyici nitelikte bir yapıdadır. Fenomenolojik araştırma ile erkeklik ve çalışma kararları ilişkisi, evi geçindirme yükümlülükleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Fenomenolojik yaklaşımda, üzerinde durulan konuda birbirine benzer koşullarda yaşam süren kişilerin deneyimledikleri süreçlere odaklanılmaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020: 155). Fenomenoloji kavramı, varlığının farkında olunmasına karşın ayrıntılarının ve derinde yatan nedenlerin bilinmediği olguları incelerken kullanılmaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020: 158).

Fenomenolojik yaklaşımla oluşturulan derinlemesine görüşme tekniği katılımcıların verileri daha detaylı anlatmasına olanak sağlamaktadır. Fenomenolojik türde derinlemesine görüşme teknikleri ile yapılacak görüşmenin amacı; katılımcıların çalışmanın konusunu belirleyen olay ya da olguları nasıl algıladığı, kavramsallaştırdığı ve değerlendirdiğini anlamaktır (Özdemir: 2010: 329). Derinlemesine görüşme tekniği, araştırmayı yapan kişinin görüştüğü kişiye belirlenen konu hakkında konunun niteliği ile ilgili ayrıntılı sorular sormasını sağlayan bir yöntemdir (Aziz, 2014: 86).

Çalışmada verilere, yarı yapılandırılmış soru formu üzerinden derinlemesine görüşme tekniği ile yüz yüze yapılan görüşmeler aracılığı ile ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formu üzerinden yapılan görüşmeler, katılımcının yanıtlarına herhangi bir kısıtlama getirmemekte ve detaylı verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Yarı yapılandırılmış soru formu araştırılan konuyu tüm boyutlar ve sorunları ile analiz etmeyi sağlamakta ve araştırmacı soruların yapısını ve sırasını değiştirerek, konuyu detaylandırmak için daha çok sohbet biçiminde bir görüşme yöntemini benimseyebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 133).

Çalışma, erkeklerin evi geçindirme sorumluluklarının çalışma kararlarında etkili olduğu varsayımına dayanmaktadır. Katılımcıların görüş, düşünce ve davranışlarını anlamak için kendilerine görüşme metni çerçevesinde sorular yönlendirilmiştir. Görüşmelerde doğal konuşma ortamı yaratılarak, katılımcıların görüşlerini anlatması sağlanmıştır. Görüşme metni ile 50 erkek katılımcıya, 29 adet sosyo-demografik özelliklerini içeren, toplumsal cinsiyetçi bakış açısı bağlamında çalışma kararlarını anlamaya yönelik 8 adet soru yönlendirilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmeler en az 25 dakika ile en çok 40 dakika arasında gerçekleşmiştir.

2021 Temmuz ve Ağustos aylarında yapılan alan araştırmasında katılımcılar, kurumun ilk başvuru masasına gelen, araştırmaya gönüllü biçimde katılan ve onam belgesi alınan kişilerdir. Çalışmanın kapsamı Türkiye İş Kurumu'na kayıtlı elli erkek işgücünden oluşmaktadır². Çalışmanın alan araştırmasının yasal kurallara uygunluğunu sağlamak amacı ile T.C. Pamukkale Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Bu bağlamda Denizli Çalışma ve İş Kurumu'na etik kurulu izin belgeleri ile yazılı olarak başvurulmuş, izinler alındıktan sonra alan araştırması yapılmıştır. Kuruma gelen katılımcılar ağırlıklı olarak işe başlamak için İş Kur Kayıt Belgesi almak, işten çıkışları yapıldığı için işsizlik ödeneğine başvurmak ve yeni bir iş aramak için iş ve meslek danışmanları ile olası açık iş pozisyonları

² Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü'ne kadın ve erkek toplam kayıtlı işgücü sayısı Temmuz 2021'de 2462 kişi, Ağustos 2021'de 2102 kişidir. (Bu bilgi, Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü'nün ilgili e-postaya yanıt verdiği 21 Aralık 2021 tarihini içermektedir).

hakkında görüşmek için kişilerdir. Bu çalışmanın temel sınırlıklarından biri, görüşmeye onay veren kişilerin çoğunun '*eğitim ve düzeylerinin düşük, evli ve işsiz olması*'dır. Katılımcıların yanıtları, tüm sorular için birbirine benzerlik içermeye başladığında görüşmelere son verilmiştir.

Verilerin analizinde/çözümlemesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu analizin amacı belirlenmiş temalara göre görüşmelerden elde edilen verileri/bulguları, düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde ortaya koymaktır. Betimleyici analiz tekniğinde bireylerin görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacı ile doğrudan alıntılara sık sık yer verilmekte ve yapılan betimlemeler açıklanmakta, özetlenerek, neden-sonuç ilişkisi irdelenerek/yorumlanarak sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 256; Yıldırım ve Şimşek, 2003'den aktaran Özdemir, 2010: 336). Dolayısıyla kullanılan yöntem ve verilerin çözümü açısından bu çalışma, açıklayıcı ve keşfetmeye dayalı bir durum çalışması olarak nitelendirilebilir.

2.2. Alan Araştırmasının Bulguları

2.2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Çalışmada evi geçindirme yükümlülüğü ile çalışma kararı arasındaki ilişkide bireyin sosyo-demografik özelliklerinin etkisi olup-olmadığı tespit edilmeye çalışılmış, bu amaçla yirmi dokuz soru yönlendirilmiştir. Elli katılımcısının tamamı, erkektir. Katılımcıların yaşları 19 ile 56 yaş aralığındadır ve yaş ortalaması 37,2 yıldır. Yüz yüze görüşüldüğü yapıldığı dönemde 43 kişi işsiz, 7 kişi çalışan statüsündendir. Kırk katılımcı evli, on katılımcı bekarıdır. Evli olanların 6'sı, bekar olanların 4'ü daha önceden boşanma deneyimi yaşamıştır. İlkokul mezunu, 16 kişi; ilköğretim mezunu 13 kişi; lise mezunu 13 kişi; ön lisans mezunu 3 kişi ev lisans mezunu 5 kişi bulunmaktadır. On dokuz katılımcı mesleki eğitimle ilgili çeşitli kurslara katılmış, otuz bir katılımcı herhangi bir kursa katılmamıştır.

On altı katılımcının hem sigortalı hem de sigortasız, otuz üç katılımcının ise sadece sigortalı çalışma deneyimleri vardır. Bir katılımcının çalışma deneyimi yoktur. On yedi

katılımcı çalışma deneyimlerinde geçici ve sürekli işlerde çalışırken, bir katılımcı sadece geçici işlerde çalışmıştır. Otuz bir katılımcının çalışma deneyimleri yalnızca sürekli işlerden oluşmaktadır. Katılımcıların son çalıştıkları ya da çalışmakta oldukları işlerde haftalık çalışma saatleri 40 ile 105 saat arasında değişim göstermektedir. Katılımcıların son çalıştıkları ya da çalışmakta oldukları işlerde haftalık çalışma saatlerinin ortalaması 59,32 saat'tir. Kırk beş katılımcı son çalıştıkları ya da çalışmakta oldukları işlerde fazla mesai yapmıştır. Katılımcıların son çalıştıkları ya da çalışmakta oldukları işlerde ücretleri 3.000 TL ile 6.500 TL arasında değişmektedir. Görüşme tarihinde katılımcıların hane halkı gelirleri 0-9.000 TL arasında değişim göstermektedir. Kırk iki katılımcı çalıştıkları sürelerde düzenli çalıştıkları işlerin haricinde ek iş yapmazken, yedi katılımcı çalıştıkları işlerin dışında ek işte çalışmaktadır.

2.2.2. Çalışma Kavramına Bakış

Araştırmada 'çalışma' eyleminin erkeler için ne ifade ettiğini tespit etmek amacı ile katılımcılara "Çalışmak sizin için neyi ifade ediyor?", "Sizi çalışmaya güdüleyen ne?", "Çalışmak dendiğinde aklınıza neler geliyor?", "Sizi çalışmaya iten ne?" soruları yönlendirilmiştir. Katılımcıların %76 (38 kişi)'sı çalışma kavramını, "çocuk", "aile", "ev" kelimeleri ile özdeşleşmiştir. Otuz sekiz kişinin 35'i evli, 3'ü bekârdır. Kırk katılımcı yanıtlarında 'geçim, sorumluluk, para kazanmak, aile ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamak' terimlerini de kullanmıştır. Çalışma kavramı ile ilgili görüşler, Kurumcu ve Feminist İktisadın erkeğin evi geçindirme ile ilgili iddialarını ve hegemonik erkeklik kavramının destekler niteliktedir;

"Ailene bakmakla yükümlüsün. Çalışmadığın takdirde nasıl bakacaksın? Kişinin nasıl diyeyim sorumluluğu. Şahsen benim iki tane çocuğum var. Onlar ne yapacak. Evde bakmakla yükümlü olduklarımız var." (K23, evli, iki çocuk)

“Evli olan bir insanın çalışması da ailesi içindir. Bakmakla yükümlü olduğu kişiler oldu mu insanın hayatı da bakışı da farklı oluyor. Siz şimdi evlisiniz çocuğunuz var. Çalışmak zorunda oluyorsunuz yani. İnsan kendisi için de çalışır ama ailesi için çalışması bir farklı oluyor.” (K42, ilköğretim, 1çocuk)

Yirmi yedi yaşında, aile büyüklerine bakmakla yükümlü olan K48, çalışma kavramının kendisi için aileye bakmakla eşdeğer olduğunu ve çalışmayı severek gerçekleştirmedeği vurgulamıştır:

“Ailemi geçindirmek, ele muhtaç olmamak yani. Kendime küfür ede ede işe gidiyorum. Ben işe gidiyorum çoluk çocuğuma bakmak için.” (K48)

Katılımcıların çalışma kavramını açıklamaya yönelik olguları ile çalışmaya güdülenme koşulları benzerlik göstermiştir. Evli ve 3 çocuğu olan K3, her şeyin çocukları için olduğunu dile getirerek çocuklarını okutma, onların geleceğinin kendisinin yaşamına göre daha iyi olmasını sağlama güdüsüyle çalıştığını belirtmiştir.

“Çocuklara bakmam lazım evi geçindirmem lazım. Çocuklarımın iyi ortamda olmaları için. Her şey çocuklarım için ben zorluk çektim onlar çekmesin. Ben okuyamadım. Onlar okusun. Benim babamların durumları iyi değildi onlar veremedi. Her şey çocuklarım için.” (K3, çalışmıyor)

Hizmet sektöründe çalışma deneyimi olan K6, kendisini çalışmaya iten tek şeyin çocukları ve ailesi olduğunu dile getirmiştir:

“Daha iyi bir şey. Çoluğuma çocuğuma daha iyi bir şey sağlamak. Başka ne olabilir ki?” (K6, evli, çalışmıyor)

Evli olan K8, K3 ve K6 gibi: *“Valla evde iki tane çocuk var gitmek zorundayız. Yapacak bir şey yok onlara bir gelecek sağlamak istiyorsak çalışacağız”* diyerek çocukları ve onların geleceği için çalıştığını vurgulamıştır.

K33, çalışma kavramının kendisi için çocuklarının ihtiyaçlarını giderebilmeyi ifade etmesinin yanında çocukları olmasaydı kendisini bu denli yıpratmayacağını, çalışma kararının çocuklarının varlığı, bakım sorumluluğunu yerine getirme ihtiyacı ile biçimlendiğini ifade etmiştir:

“Tabii ki çocuklarım, çocukların bakımı yani! Bakımını ihtiyaçlarını giderebilmek. Tek başına olsam neden kendimi bu kadar yıpratayım ki? Çocukların yaşamı!” (K33)

Katılımcıların %90 (45 kişi)’ı neden çalıştıkları sorusuna çalışma kavramına benzer biçimde *‘para kazanmak, ihtiyaçlarını karşılamak, geçimlerini sağlamak’* yanıtını vermiştir;

“İş, para kazanmak, daha güzel bir hayat yaşamak. Para olmayınca hiçbir şey olmuyor yani!” (K16, ilköğretim, evli, çalışmıyor)

“Maddi şeyler, geçim sıkıntısı. En baştan çalışmadığın zaman gelirin olmadı mı duramazsın hayatta” (K21, ilkokul, evli, çalışmıyor)

“Çalışarak geçim sağlıyoruz hayat geçimi. Seviyorum çalışmayı para kazanıyoruz. Çalışmak deyince aklıma ailem geliyor. Beni çalışmaya iten geçim sıkıntısı tabii ailemi korumak ve aileme bakmak aç kalmamalarını sağlamak.” (K15, evli, 1 çocuk,)

Diğer yandan on beş katılımcı kendisini dinç tutması ve iyi hissettirmesi nedeni ile çalıştıklarını belirtmiştir. Yirmi üç yaşında evlilik deneyimi yaşamamış, bekar ve iş arama sürecinde olan K1, çalışırsa kendisini psikolojik açıdan iyi hissedeceğini ifade etmiştir;

“Psikolojik olarak aklım işte olunca başka şeyleri düşünüyorsun, psikolojik rahatlama oluyor.” (K1, bekar)

Evli ve çocuklu olan K26 ve K42 çalışmanın bedensel bir iyi olma hali sağladığını, çalışarak kendilerini fiziksel ve zihinsel olarak dinç hissettiklerini ifade etmiştir;

“Sağlık açısından da çalışmak güzel bir şey. Çalışmayan boş gezen insan ne olacak? Sağlığın açısından da güzel bir şey. Boş gezen insanın hiçbir düşüncesi şeyi olmaz, bir amacı olmaz” (K26)

“Allah zaten boş kulu sevmez. Çalışan demir ışıldar. Ne bileyim çalışan insanın kafası dinç olur. Bu gibi kendine özel şeylere sahip oluyorsunuz.” (K42)

Çalışma kavramı ile gelecek güvencesi terimlerini eşanlamlı olarak kullanan dört katılımcı (K2, K36, K44, K50):

“Çalışmak...sigorta doldurmak. Yaşlılığa hazırlık.” (K44, bekar, ilköğretim mezunu, çalışmıyor)

“...Çalışmak hayatımızın temeli, ileriye dönük emekli olmak”
(K50, evli, ilköğretim mezunu, çalışıyor)

Çalışma yaşamında yirmi yılı aşan sürede deneyimi olan K7, çalışma güdüsünü mutluluk ve katkı sağlama ile açıklamıştır:

*“Çalışmak gelir kaynağı oluyor. İşe gitmek bana mutluluk veriyor.
Sonuçta ailemi geçindiriyorum çocuklarımı geçindiriyorum.
Çalışmak hizmet etmek”* (K7, lise, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

K38, erkeklik rollerini yerine getirmek, işe yaradığını hissetmek için çalışmaktadır. İşsiz dönemine işe yaramak için ev içinde tadilat yapmıştır: *“Ben çalışmadan şey geliyor, hiçbir işe yaramayan bir adammışım gibi geliyor. İşe yaradığımı görmem lazım. Bu 14 günde evin bahçesinde bir ton tadilat yaptım.”* (K38, çalışmıyor)

Abraham Maslow’un ‘İhtiyaçlar Sıralaması Kuramı’na göre çalışmak sosyal statü, saygı, kendini gerçekleştirme, ait olma, sevgi gibi bireysel ihtiyaçları karşılamaktadır. Ancak katılımcılarının çoğunun (%90) ailelerinin geçimlerini sağlamak ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaları yani kendisi dışındaki nedenlere bağlı olarak çalışması kuramı reddeder niteliktedir.

Çalışma kavramına atfedilen anlamlar, medeni durumu göre farklılık göstermiştir: çalışma kavramını ‘aile’ ile eşleştiren otuz yedi kişi evli, iki kişi bekadır. Elde edilen bulgular, hegemonik erkeklik kavramı ve Clatterbaugh’ın muhafazakar erkeklik tanımı destekler niteliktedir.

2.2.3. Toplumsal Kurallar ve Roller ve Çalışma Kararı Etkileşimi

Evi geçindirme yükümlülüğünün toplumsal cinsiyetçi bakış açısı ile erkeğe verildiği ve erkeklerin çalışmasında bu yaklaşımın belirleyici olduğu çalışmanın birinci bölümünde

ve istatistiki göstergelerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, “*Toplumsal kurallar kadın ve erkeklere roller veriyor mu?*” sorusu ile kuramsal tartışmanın karşılığı aranmıştır. Katılımcıların %86 (43 kişi)’sı, toplumsal kuralların kadın ve erkeğe rol verdiğini, %94 (47 kişi)’ü, “*Toplumsal kuralların erkekleri çalışma yaşamına yönlendirdiğini*” düşünmekte ve tamamı, “*Toplumsal baskı olmasa gene de çalışacağını?*” belirtmektedir:

Hep düz mantık. Erkekler çalışır. Hep erkeklerin bir sorumluluğu vardır. Bu yüzden yani mecburuz, evimizi geçindirmek için çalışmak zorundayız.” (K2, lise, evli, çalışmıyor)

“Erkek çalışacak, evine bakacak. Valla abim erkeğin yapması gereken çalışmak. Evine ekmek getirecek. Çalışması gerekiyor. Evine bakması gerekiyor. Ekmek parası kazanacak.” (K20, ilkokul, bekar, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Mecbursun bir bayanla bir erkek aynı olmadığı için bir erkeğin evi geçindirmesi lazım. Erkeğin muhakkak evi geçindirmesi lazım. Çocuklarımın iyi ortamda yaşaması için gecemi gündüzümü veriyorum. Yoruldum moruldum değil. Bugün yoruldum işe yarın gitmeyeceğim değil. Mutlaka çalışmam lazım eve ekmek getirmem lazım. İyi ortamda olmuş olsam çalışmam bu kadar. Niye stres yapayım?” (K3, ilkokul, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

“Tabii erkek olduğun için mecbursun. Çalışmak zorundasın. Misal bayanlar evde çocuk var, çocuklara bakıyor ama erkeksen eve ekmek götürmek zorundasın. Toplumsal baskı olmasa çalışırım ama böyle işlerde çalışırım alırım oradan 10 tane 15 tane koyun gütmeye giderim...” (K8, ön lisans, çalışmıyor)

K38, işsizlik dönemlerinde evi geçindirme yükümlülüğünün erkek üzerindeki baskısına dikkat çekmiştir:

“Bir adam çalışmıyorsa ‘Adam çalışmıyor karı parası yiyor!’ Bilirsin işte böyle şeyler. Bir kadın çalışmasa evde otursa hiçbir şey olmaz.” (K38, bekar, 1 çocuk)

K40, K38’e benzer biçimde evi geçindirmek için sürekli çalışma baskısına vurgu yapmıştır; *“Erkek sürekli çalışmalı, evin ihtiyaçları için ve çocukların geleceği için emek sarfetmeli.”*

K29 ve K42, toplumsal rollerin ve evi geçindirme sorumluluğunun kendilerini insan onuruna yakışmayan koşullarda çalışmaya ittiğini ve istemediği işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir:

“Erkeğin her zaman ağır iş yapması. Budur! Elin işinde 3 kişinin yapacağı işi 1 kişi yapıyor. Burada hayat şartı 70 kiloyu bir insan kaldırıyor. Burada patron haklıdır. İşçi hiçbir şey diyemez.” (K29, evli, çalışıyor)

“Tabi ki de toplum çalışmalısın diyor. Zaten ben çalışıyorum yani. Sigortasız çalışsam da evin geçimini bir şekilde yerine getiriyorum.” (K42, ilköğretim, evli, 1 çocuk, çalışıyor)

Diğer katılımcılardan farklı olarak ilkokul mezunu, evli ve 2 çocuğu olan K47 ise evi geçindirme sorumluluğunu yerine getirmesinin toplumsal rollerden bağımsız olduğunu dile getirmiştir:

“Bilinçli bir aileysen bakmakla yükümlü olduğun ailen varsa sorumlu isen zaten çocuklarına bakmak zorundasın. O baskıyı kendi kendine hissediyorsun zaten. Baskıyı biz kendimize yapıyoruz çalışmadığımız zaman ‘Çalışman lazım, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak lazım, eve ekmek götürmen lazım diye.’”
(K47)

K48 ise, ailesine bakma yükümlülüğünün ataerkil yapıdan kaynaklanmadığını ifade ederken çelişkili biçimde hegemonik erkeklik tanımını pekiştirmiştir:

“Erkek her şeyi yapıyor erkek eşşektir, erkek çalışır. Erkek çalışır bayan yer, Toplum dese de demese de ben aileme bakmakla mükellefim.” (K48, bekar)

Çalışma deneyimi olmayan K1, *“Erkek olduğum için hemen işe gir, parayı kazan falan diyorlar”* üzerindeki çalışma baskısına dikkat çekmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlarda *“sorumluluk-7 kez”, “erkeğin evi geçindirmesi-13 kez”, “erkeklerin eve ekmek götürme zorunluluğu-4 kez”, “erkeğin ailesine bakması/koruması gerektiği-11 kez”* kavramlarının sıkça kullanması, toplumsal kuralların çalışma kararlarına etkisini ve eve ekmek götürme sorumluluklarını içselleştirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkeğe verilen toplumsal rollere göre erkek mekanını belirlemiş (Aktaş, 2017), diğer bir ifade ile çalışma yaşamını seçmiştir.

2.2.4. Evliliğin ve Evi Geçindirme Yükümlülüğünün Çalışma Kararına Etkisi

Gerek yazında gerekse iktisadi kuramlarda erkeklerin üzerinde çalışmaları konusunda ciddi bir baskının olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Bakınız 1.6 başlığı). Bu bağlamda, evi geçindirme yükümlülüklerinin çalışma kararlarını ne kadar etkilediğini ortaya çıkarabilmek amacıyla katılımcılara; *“Evli ya da bekâr olmanız çalışma*

kararlarınızda etkili mi?” ve “Evi geçindirme sorumluluğu sizi istemediğiniz işlerde çalışmaya itiyor mu?” soruları yönlendirilmiştir.

Katılımcıların %68 (34 kişi)’i için medeni durumları çalışma kararlarında etkili bir koşuldur: Yirmi beş katılımcı evi geçindirme sorumluluklarının kendilerini istemedikleri işlerde çalışmaya zorladığını ifade etmiştir. Medeni durumları ile evi geçindirme yükümlülükleri arasında ilişki olduğunu ifade eden 25 katılımcının 7’sine göre, toplumsal kurallar cinsiyet üzerinde etkili değildir. Bu durum yedi katılımcının toplumsal rollerle çalışma kararları arasında çelişkili yaklaşımlara sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların 40’ı evli, 4’ü boşanmış (çocuk sahibidir) ve 6’sı bekadır. Katılımcıların hepsi evliliğin ve evi geçindirme yükümlülüklerinin çalışmalarını zorunlu bir duruma getirdiğini düşünmektedir. Bu nedenle erkekler iş yasasına uymayan ve ağır çalışma koşullarını kabul etmekte, ek işlerde çalışmakta, iş seçememekte, iş seçebilecek kadar işsiz kalamamakta yani istemedikleri işlerde çalışmaktadırlar.

Bekâr ve çalışma deneyimi olmayan K1 çalışmayla ilgili; *“Evli olsam çalışmak için daha istekli olurum sonuçta bir aileye bakman gerekiyor”* görüşüne sahip iken; evli 1 çocuğu olan K15; *“Elimden geldiği işi yapmaya çalışırım her işe atılırım.”*, 32 yaşındaki bekâr ve 2 çocuğu olan K32; *“Evliken sorumluluklar daha çok olduğu için daha bir özveri ile çalışıyorsunuz aralık vermeden sorumlulukla. Bekârken sorumluluk olmadığı için daha esnek çalışabiliyorsunuz”* ifadeleri ile evliliğin ve ev geçindirme yükümlülüğünün kendilerini bekâr olmaya göre çalışmak için daha çok güdülediğini, çalışmaya daha istekli olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar, aynı zamanda evliliğin onları zorunlu olarak çalışmaya yönlendirdiğini düşünmektedir:

“Evliken mecbursun. Bakman gereken geçindirmen gereken bir evin var. Ama bekarken ailenle yaşıyorsun sorun olmuyor.” (K2, lise, evli, çocuk yok, işsiz)

“İstemediğim iş olmaz. Muhakkak eve gelir getirmem lazım.” (K3, ilkokul, evli, 3 çocuk, işsiz)

“Evliyken çalışmam lazım. Bekârken insan gene bir yere kadar idare ediyor. Ama mecbur çalışcaz!” (K11, lise, bekâr, işsiz)

“Evi geçindirme sorumluluğu mecbur istemediğin işlere itiyor. Mecbursun. Ben şimdi iş bulamazsam gene mecbur aynı zorluklara gene katlancaım. Önünde başka bir şık göremiyorum başka bir şans yok. Bu vakitte rahat bir iş bulayım! O şans kimsenin yok.” (K29, ilkokul, evli, 1 çocuk, işsiz)

“Sanayide çalışmayı hiç sevmiyorum ama şimdi mecbur kaldım çalışıcam.” (K39, lise, evli, işsiz)

Farklı eğitim düzeylerine sahip K17, K20, K29, K38, K39, K40, K43, K45 evi geçindirme sorumluluğunun erkekleri *sürekli/aralıksız/dinlenmeden* çalışmak zorunda bıraktığını düşünmektedir. K20, bakmakla yükümlü olduğu çocuğu nedeniyle çalışmak zorunda olduğunu vurgulamıştır;

“Şu anda evli değilim ama benim çalışmam gerekiyor. Bakmakla yükümlü olduğum çocuğum var. Çalışmak zorundayım. Çocuğum olmasaydı turizme yönlenirdim, mevsimlik çalışırdım. 6 ay çalışırdım 6 ay yatardım!” (K20, bekar, çocuk sahibi)

“Bekar olursan iki hafta işsiz kalırsın annenin babanın evinde kalırsın para kazanmazsın sonra gene iş bulursun ama bekarken bunu yapman mümkün değil.” (K29, ilkokul, evli, 1 çocuk)

“Bekarken atıyorum 5 ay boş kalsam bir şekilde tek başına döndürürsün kendini. Eğer aile sorumlulukları varsa çalışması lazım iş bulması lazım değilse gerekirse kağıt toplar o ekmeği eve götürmesi lazım.” (K38, lise, bekar, 1 çocuk)

“Ben mesela 6 ay işsiz kalabilirim 6 ay kazandığımı diğer 6 ay yiyebilirim. Evliyken işten atılmamam gerekir.” (K39, lise, evli)

“Bekar olsam kendi ihtiyaçlarım için gene çalışmak zorundayım ama biraz daha nazlanırım. Mesela iş değişikliklerinde hemen iş bulmak yerine 1 hafta sonra iş bulmayı tercih ederim.” (K45, ilköğretim, evli, 1 çocuk)

Katılımcılardan beşi evlerini geçindirmek için fazla çalışma yaptıklarını ve yıllık izin kullanmadan çalıştıklarını; biri sigortasız ve iş yasalarının geçerli olmadığı, dördü ağır, , ikisi işverenin tehdit ve tacizlerine karşı koyamadıkları, dördü yeteneklerine uygun olmayan, ve beşi sevmedikleri işlerde çalıştıklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar, işsiz kaldıkları süreleri kısa tutmak için seçici olmadan ilk buldukları işte çalıştıklarını, kendi yeteneklerine uygun işleri aramaya zaman bulamadıklarını, kariyer hedeflerine uygun işleri tercih edemediklerini vurgulamıştır.

K5 evi geçindirme yükümlülüğüne nedeniyle sevmediği işlerde daha fazla sürelerle çalıştığını, çalışma süresi daha az olan işleri arayacak kadar işsiz kalamadığını ifade etmiştir:

“İnsan evli olduğu zaman mecbur kalıyor, işi olsun da ne olursa olsun moduna giriyor. Yani atıyorum 9 saat çalışacağıma 5, 6 saat çalışacağım bir iş bulurdum. Mesela 8 saat iş olurdu ama rahat iş

olurdu. Evli olunca pek fazla arayış içine giremiyorsun.” (K5, evli, 2 çocuk)

K25 evi geçindirme yükümlülüğü olmasaydı daha rahat, çalışma saatleri daha kısa olan ve kariyerini geliştirebileceği işlerde çalışmak istediğini ifade etmiştir;

“Evli olmasam daha seçici bir iş tercih eder, daha rahat bir iş bulmaya çalışırdım. Mesai saatleri daha uygun yoruculuk açısından daha hafif, daha çok kariyerimi geliştirebileceğim bir işte seçicilik yapardım. Daha rahat iş arardım” (K25, lisans, evli, 1 çocuk)

K45’de K25’e benzer biçimde, istememesine rağmen her gün fazla çalışma yapmakta ve yıllık izinlerinde bile sanayide çalışmakta, K42 ise mesleği olmasına rağmen anlamadığı işlerde çalışmaktadır;

“Ben mesela bekar olsam bu kadar mesai yapmam...Yıllık izin alıp sanayide çalıştığım zamanlar oldu” (K45, evli, 1 çocuk)

“İstemediğin işlerde mecbur kaldın mı çalışırsın tabii. Benim kendime ait bir mesleğim var. O işlerde ustalığım var. Lakin hamallık gibi anlamadığım işlerde çalışmak oluyor.” (K42, evli, 1 çocuk)

Yedi katılımcı gelirinin yetersiz kalması ve ailesini geçindirmek/evliliğini sürdürmek ek işlerde çalışmaktadır;

“Tabii bu kadar şey yapmazdım kendimi stres yapmazdım. Eve ekmek götürmen lazım yetmiyorsa da ek işte çalışman lazım” (K3, evli, 3 çocuk)

“İster istemez ek iş yapmaya zorluyor. Tek başıma olduğum için geçim sıkıntısında biraz zorluk çekiyorum” (K40, evli, 2 çocuk)

“Değişik yollardan para kazanma yoluna baktım. Bunu örnek vermek gerekirse kripto para, borsa, vesaire.” (K45, evli, 1 çocuk)

İki katılımcı toplumun evli oldukları için, işsiz kalmamak adına işverene karşı haklarını arayamadığını ifade etmiştir:

“Hakkatten bekarlıkta kimseye boyun eğmiyorsun. Bekarlıkta hiçbir sorumluluk almadığım için hakkımı hukukumu arayabiliyorum. Evli insan bunu yapamaz. Eşinle tartışıp ayrılırsın. Boşanmaların sebebi budur.” (K29, evli, 1 çocuk)

“Bekar olmuş olsan bir yerde daha güçlü durabilirsin. Daha güzel rest çekebilirsin. Yani kafa tutabilirsin. Yani ezilmezsin. Patrona karşı şefe karşı herkese karşı kafa tutarsın. Bırakıp gidersin. Kendini sıkımsın, çok fazla ezilmezsin. Boynunu bükmezsin. Dediği işi yamak zorundasın bir yerde. Diklenemiyorsun.” (K33, ilköğretim, evli, 2 çocuk)

Otuz dört katılımcı (%68) medeni durumlarının çalışma kararlarında etkili olduğu; 25 katılımcı evi geçindirme yükümlükleri nedeni ile istemedikleri işlerde çalıştığını ifade etmiştir. K46'nın deyiimiyle “Ne iş olsa yapma” eğilimi ve K42'nin “Evli olmadığın zaman

evlenmek için çalışırsın, evlendiğin zaman da ailen için çalışırsın” ifadesi toplumsal cinsiyetin erkeğe eve ekmek götürme rolünü erkeklerin gönüllü veya gönülsüz biçimde kabul ettiklerini göstermektedir.

2.2.5. Ailenin Geçim Sorumluluğunda Kadının Yeri

Alan araştırmasında ailenin geçim sorumluluğunda kadının yerini tespit etmek amacı ile katılımcılara, *“Ailenin geçimini sağlaması için sorumluluk sizce kimdedir”, “Bu düşünceniz çalışma kararlarınızı ne biçimde etkiliyor?”* soruları yönlendirilmiştir.

Katılımcıların %80 (40 kişi)’i evi geçindirme sorumluluğunun erkekte, %20 (10 kişi)’si ise ortak biçimde kadın ve erkekte ortak olduğunu düşünmektedir. Evi geçindirme sorumluluğunun kadın ve erkekte gören 10 katılımcıdan 4’ü ilkokul, 1’i ilköğretim, 3’ü lise, 1’i ön lisans, 1’i üniversite mezunudur. Araştırmada dikkat çeken bir bulgu, hiçbir katılımcının evi geçindirme sorumluluğunun sadece kadına vermemesidir. Söz konusu katılımcıların 5’i, kadının çalışmasının çalışma kararını etkilediğini, 5’i etkilemediğini ifade etmiştir. K1 ailenin geçimi için sorumluluk ortak olmalı ifadesini kullanmakla birlikte, eşin çalışmasını koşula bağlamıştır: *“Evli olsam ikimiz de çalışsak iyi olur. Ben mecbur çalışırım. ...Teknik olarak bir tarafın ev işlerini yapıyorken bir tarafın çalışması gerekiyor.”* (K1, bekar).

Erkeğin de kadının da çalışması gerektiğini düşünen on katılımcı, Goldberg’in erkek kurtuluşçu yaklaşımını destekler açıklamalar yapmıştır (bakınız 1.5.3 başlığı);

“Ailenin her iki ebeveyninde de sorumluluk vardır eşit. Hani yemin ediyoruz ya varlıkta ve yoklukta sonuç olarak burayı eşit olarak paylaşıyoruz o yemine. Sonra ‘Hadi sen çalışıyorsun, sen evindesin git!’ diyecek halim yok. Her iki tarafın da çalışması lazım. Yoksa bir taraf diğerinin eline bakmak zorunda kalır. Kişisel özgürlükleri yok olur ve ailede sorunlar özellikle böyle

başlar. Aileniz varken işverene karşı alttan alan naif olmak zorundasınız.” (K37,44, lise, evli, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Bizim ortak ailemle bende. Tek maaşla geçinilemeyeceğini bildiğimiz için evli olduktan sonra zaruri ihtiyaçların var ve hayat çok pahalı. O yüzden sonuç belli. Eşim çalışmadığı zaman ben daha zor duruma düşüyorum. Ya da ben çalışmadığım zaman o zor duruma düşüyor.” (K47, ilkokul, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

Evi geçindirme yükümlülüğünün erkekte olduğunu belirten K38, kendisini evi geçindirmek için çalışmaya zorunlu kılan düşüncenin toplumsal rolleri olduğunu düşünmektedir: *“Tabi ki çalışmakla yükümlü olduğumu hatırlatıyor bana. Psikolojimizi etkiliyor. Çalış! Daha çok çalış! Çalış! Yetişme kültürümüzün alt tabanından gelen bir şey bu.” (K38, bekar, 1 çocuk). Boşanmış, iki çocuğu olan ve çalışmayan K32, baba rolü ve çalışma rolüne vurgu yapmıştır: *“Ailenin sorumluluğu babadadır. Sürekli çalışmak zorundasın. Bakmak zorundasın ailene, çocuklarına.”**

Katılımcıların ifadeleri, kadının evi geçindirme sorumluluğundan daha çok kendilerinin aralıksız, işsiz kalmadan çalışmaları gerektiğine yöneliktir;

“Yani sorumlu olduğum için. Bundan yani çalışmam lazım diye düşünüyorum tabii. İyi bir ortam olması için daima çalışacaksın taa ki öbür dünyaya gidene kadar, omuzlara seni alıncaya kadar. Çocuğu memnun edemezsin hiçbir zaman. Bugün bir balon alırsın yarın rengini beğenmez yarın başka balon ister. Öbür renkli balon için çalışman lazım” (K3, evli, 3 çocuk)

“Çalışmak zorundasın sonuçta! Yani işsiz kalma gibi bir lüksün yok! O eve ekmek götürmek zorundasın!” (K8, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

“İşsiz kalmayız istemiyoruz. Yani mesela bu yaştan sonra başka bir mesleğe de dönebilirim. O da var şimdi. Şimdi mesela şoförlük de yaparım. Çalışırım o şekilde bir şeyler de olabilir işsiz kalmak istemiyor insan tabii.” (K16, 1 çocuk, çalışmıyor)

“İşsiz kalmak tabii ki kötü bir şey evime ekmek götüremiyorsam. Evin ihtiyaçlarını gideremiyorsam çalışmamak zor bir şey. İşsiz kalmak istemiyorum. İşe daha çok sarılıyorum” (K50, evli, 1 çocuk, çalışıyor)

Katılımcıların yanıtları, toplumsal rol ve evlilik, evi geçindirme yükümlülüğü başlıklarına benzer biçimde hukuka uygun olmayan koşullarda ve yetkin olmadıkları işlerde çalışmalarına ve üstelik işlerini sahiplenmeye yönelik ifadeleri içermektedir:

“Bulunduğun yerde çalışmak zorundasın sonuçta bir aile geçindiriyorsun. İşten ayrılma kaygısı oluyor tabii evli olduğum için evi geçindirme sorunu olduğu için. İşteki bazı mobinglere mesela boyun eğmek, zorunda kalıyorsun. Özellikle işveren tarafından. İşten çıkarabilirler mesela kabullenmediğinde mesela bir işçinin yapmaması gereken bir sorumluluk o işçiye veriliyor mesela. Kabul etmek zorunda kalıyorsun.” (K25, üniversite, evli, 1 çocuk)

“Tabii sorumluluğun ağırlığını hissediyorsunuz. Yani bildiğin iş olmasa bilmediğin çok işe itiyor iş olmadığından dolayı geçiminizi

sağlamak için. Zaten biliyorsunuz ülkemizde asgari ücret yoksulluk sınırının çok altında açlıkla birebir. Yani iş varsa zaten ne kadar yetmese de o ücrete çalışıyorsun. Çok sıkıyorsa farklı işlere de insan kayabiliyor. Yeni resmi ve kanunun dışına çıkmaya kadar insanı mecbur bırakıyor.” (K27, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

“Erkek bu durumda sorumluluğunun artacağını bildiği için zorlukların üstesinden gelebilir.” (K14, evli, 3 çocuk)

“Eve bakmazsam beni etkiler. İş disiplinine uyarım. Her işin kendine göre bir disiplini var. Ona göre davranırım.” (K43, ilkokul, evli)

K45, eşinin çalışmamasından dolayı ev kredisini günde on altı saat çalışarak, tek başına ödemektedir;

“Beni daha çok çalıştırıyor. Dediğim gibi ekstra mesailer yaptırıyor bu düşünce beni. Sabah sekizde işe başlayıp da gece on iki’de, işten çıktığım zamanlar oldu. Çok yani çok harap oluyordum. Ama yine durmadan çalışmak zorundayım. O zamanlar daha yeni doğum zamanıydı. O zamanlar yeni ev almak istiyordum. Onun için daha çok para lazımdı. Gece gündüz çalışıyorduk. Ev aldık ama bir dünya borca girdim gene. O borçlar için mecbur çalışacağım gene.” (K45, evli)

Evi geçindirme yükümlülüğünün erkeğe ait olduğunu düşünen 6 kişi, çelişkili biçimde geçim sıkıntısı veya çocukların büyüüp bakım zorunluluğunun ortadan kalkması gibi durumlarda kadınların da çalışabileceğini düşünmektedir;

“Sorumluluk Türk aile yapısında öncelikle erkeklerde. Ama şu anda bayanlar da yardımcı oluyor. Yeri geliyor asgari ücret yetmiyor”. (K13, 2 çocuk, çalışmıyor)

“Bende sorumluluk. Gerektiği yerde eşimde de oluyor tabi. Daha önce eşim de çalışıyordu. Çocuk olduğu için ayrıldı. Sorumluluk erkektedir.” (K15, 1 çocuk, işsiz, eşi çalışmıyor)

“Sorumluluk şu anda bende olmalı. Annenin de şeyleri olsa eşle birlikte gidebilir işe. Ama çocuklar olduğu için evle ilgileniyor. Bu durumda bir görev paylaşımı var. Kalkıp da eşime diyemezsin ‘Ben çocuklara bakayım. Sen işe git! Görev paylaşımı bu. Mecburen ters duruma düşersek kadın evde çalışır çocuklara bakarız ama.” (K33, 2 çocuk, çalışmıyor)

K14, kadının sadece evde, K28 ise uygun işyerlerinde çalışabileceğini vurgulamış, muhafazakar erkeklik yaklaşımı ile kadın için çalışma mekanı belirlemiştir;

“Sorumluluk erkektedir. Kadın mecbur değildir çalışmaya. Dışarıda çalıştırılmaz. Çalışmaya mecburiyeti yoktur kadının.” (K14, ilkokul, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

“Valla erkeğin çalışması bence daha iyi bence evi geçindirmesi için. Hanımın çalışacağı yerler de var ama erkeğin çalışacağı yerler daha iyi.” (K28, ilköğretim, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

Evi geçindirme sorumluluğunu kendilerinde görüp bu sorumluluğu içselleştiren 40 katılımcı, hep çalışmak isteyen ve işsizlikle ilgili ciddi kaygı duyan kişilerdir. Söz konusu

koşulları, işlerini sahiplenmelerine ve işyerindeki ya da işgücü piyasasındaki zorlukları kabul etmelerine neden olmaktadır.

2.2.6. Kadın ve Erkeğin Çalışmasına Yönelik Yaklaşım

Alan araştırmasında kadının çalışmasının erkeğin çalışma kararlarına etkisi, “Eşinizin çalışıyor/çalışmıyor olması sizin çalışma kararlarınızda etkili mi?; “Kadınların ve erkeklerin çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?”; “Ekonomik güçlükler olmasaydı eşinizin çalışmasını ister miydiniz?” soruları ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %76 (38 kişi)’sı eşlerinin çalışıp çalışmamasının kendi çalışma kararlarında bir etkisi olmadığını; %68 (34 kişi)’i ekonomik yeterliliklerinin olması durumunda eşlerinin bir işte çalışmasını uygun görmediğini ve %28 (14 kişi)’i ise kadınların görevinin, ev işlerini yapmak, çocuklara bakmak ve eşleri ile ilgilenmek olması nedeniyle, hiçbir biçimde eşlerinin çalışmasını istememektedir;

“Kadınların çalışmasına karşıyım. Erkeklerin sonuna kadar çalışmasını gayet normal görüyorum. Eşim şu an çalışmıyor, çalıştırmak istemiyorum. O çalışmasını diye ben daha fazla çalışayım. Bir bayanın yeri evidir. Evden başka iş yoktur bayanın. Erkeğin yeri iş.” (K45, evli, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

Yedi katılımcı kadınların çalışmasını koşullara bağlanırken, erkeklerin çalışmasını mutlak olduğunu düşünmektedir. Hiçbir katılımcı *sadece kadın çalışsın, erkek çalışmasının* ifadesini kullanmamıştır. Katılımcıların %50 (25 kişi)’si, erkeğin de kadının da çalışması gerektiğini düşünürken, %24 (12 kişi)’ü ekonomik koşullarının iyileşmesi durumunda kadınların çalışmasını istemediklerini belirtmiştir. Bu görüşü ifade edenler dikkat çekici biçimde farklı eğitim düzeylerine sahiptir;

“Çalışmalı herkes! Ya kadınlar için ekonomik özgürlük çalışmaları. Erkekler içinde ev geçimi, geçim şartları. Ekonomi iyi

olsaydı eşimin çalışmasını istemezdim. Eve geldiğimde evde olsun. Yemek hazır olsun. Çocuklarla ilgilensin.” (K24, lise, evli, çalışıyor, eşi çalışmıyor)

“İki tarafta çalışması lazım. Bu hayatta rahat yaşamak istiyorum diyorsan karı koca çalışacak. Ama çocuk engel oluyor arada. Bir ev geçindirmek zor oluyor...Karı koca bir arada çalışmalarını lazım diğer türlü mücadele edilmez. Ekonomik güçlükler olmasaydı çalışmasını hayatta istemezdim. Zaten eşim çalışmıyor. Ben akşamları geldiğim zaman yemeğimi hazırlıyor, eşyalarımı yıkıyor. Yani bu da bir iş. Bu da bir görev. Benim bildiğim hanımlar evinde oturur, temizliğin yapar, televizyonuna bakar! Allahuteala onu ona göre yaratmış. Onun görevi odur. İşi odur.” (K29, ilkokul, evli, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

Eşlerinin çalışmasını hiç istemeyen veya ekonomik koşullar nedeniyle eşlerinin çalışmasını onaylayıp, ekonomik koşulların iyi olması durumunda eşlerinin çalışmasını istemeyen katılımcıların, toplumsal cinsiyetçi rollerini, eşlerinin çalışıp-çalışmamasından ve diğer sosyo-demografik özelliklerinden bağımsız biçimde onayladıkları görülmektedir;

“Eşim çalışmasa daha çok çalışırım. Ekonomik durumum iyi olsaydı çalıştırmazdım. Eviyle ilgilensin, benimle ilgilensin isterdim.” (K2, lise, evli, çalışmıyor, eşi çalışıyor)

“Ben çalışırken eşimin evde çalışmasını istemem. Çocuklara baksın yeter. Çocuklar da sonuçta o da bir iş sayılır. Mutfak işleri oluyor, çocukların işleri oluyor. İşte o yüzden istemem.” (K5, ilköğretim, evli, 2 çocuk, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

“Anne evlerinde aile yapısını koruyarak, çocuklarını eğiterek evde durmalı. Kültürü ailede çocuklara aktarmak için bu konuda en iyi anne. Evde güler yüzlü biri olsun. Eşimin çalıştığı zamanlar oldu. İşten geldiğimizde ev mi otel mi? İki gün çocuk bakıyor mesela atılıp gidiyor. Eve geldiğinizde güzel bir yemek istiyorsunuz. Güleryüz istiyorsunuz. Sıkılmışsınız, dışarıda kimse sormuyor. Eve gelince biraz şımartılmak istiyorsunuz, ilgi istiyorsunuz.” (K13, üniversite, evli, çalışmıyor, eşi emekli)

“Bence kadın çalışmamalı. Erkek evi geçindirmeli diye düşünüyorum. Kadının ev işleri oluyor. Zaten eve bakması yeterli” (K34, lise, bekar, çalışmıyor)

“Eşim çalışmak istiyor ama ben izin vermiyorum. Bayanın yeri evdir. Evden başka iş yoktur bayanın. Erkeğin yeri iş.” (K45, ilköğretim, evli, 1 çocuk, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

Erkek çalışmalı, kadın çalışmamalı görüşüne sahip altı katılımcı, kendileri ile çelişkiye düşecek biçimde ‘çocukların bakım çağının geçmesi’ (3 kişi) ve “kadın uygun işler olması”dır (3 kişi) durumunda kadının çalışabileceğini ifade etmiştir;

“Benim sağlık durumum sakat olsa tamam çalışmasını isterdim. Zaten şu an sekiz aydır işsizim. Eşim bana destek etti. Ben ona destek ettim. Aile ortamı bozulmamış oldu. Ben ufak tefek işler buldum. Gene ayakta durmayı başardım. Eşim manevi destek oldu.” (K3, ilkokul, evli, çalışmıyor, eşi iş olduğunda evde çalışıyor)

“Çocuklar büyüdükten sonra, ekonomik güçlükler olursa eşim çalışabilir. Bizim elimizi kolumuzu bağlayan çocuklar.” (K5, ilköğretim, evli, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

“Kadınlar daha rahat iş olursa çalışsın. Ağır işler değil! Daha huzurlu ferah işlerde çalışmasını istiyorum.” (K7, lise, evli, çalışmıyor, eşi çalışıyor)

“Bir kadın çalışmalı, üretmeli. Kadının da üretebileceği farklı işler var. Bir öğretmen bir hemşire. Toplum içinde kadına düşen rollerde yapabileceği işler de var.” (K9, üniversite, evli, çalışıyor, eşi çalışmıyor)

Kadınların çalışmasını istemeyen ve kadınların görevlerinin ‘ev işleri ve çocuklara bakmak’ olduğunu düşünen iki katılımcıya göre, kadınların çalışması aile içi çatışmalara ve eşler arasında huzursuzluğa neden olacaktır;

“Ben eşimi çalıştırmadım. Dışarıda görüyorum arkadaşları, ailelerini eşler çalışınca evde huzur yok. Evde huzur olmadığı için ben de çalıştırmadım. ‘Bende çalışıyorum, sen de çalışıyorsun!’ Su istiyorsun, ‘Sen de çalışıyon, ben de çalışıyom!’ diyor kadınlar. Boşanmalar oluyor. Kadınların ayakları yere basıyor. Kocasız işsiz olduğu zaman özgüven geliyor bayana. Sen, ben davası.” (K3, ilkokul, evli, 3 çocuk, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

“Çalışan kadınlar evli oldu mu, benim param oldu mu, ben bu erkeğe tekmeyi koyar giderim!’ diyor. Ben çalıştırmam. Evinde otursun, işinde olsun. Evine baksın çoluk çocuğuna baksın. Gerisi hiç. Ekonomik olarak çok sıkıntıdayım. Eşimin gene de çalışmasını

istemem. Eşim gene de çalışamaz. Bizim kitapta yazmaz.” (K48, ilköğretim, bekar, çalışmıyor, birlikte olduğu kişi çalışmıyor)

K14 diğer katılımcılarından farklı olmak üzere erkeğin çalışmasını dini değerlerle açıklamıştır;

“Geleneğimizde kadınlar ev işleri ile ilgilenir erkekler dışarıdaki işlerle ilgilenir, dışarıda yiyecek içecek şartlarını yerine getirir. Günümüzde şartlardan dolayı kadın da erkek de çalışmak zorunda kaldı. Bunun çözümü şöyle olabilir. Kadınlar kendilerine özgü yerlerde çalışıp çocuklarına bakabilir. Toplumdan ziyade Allah’ın insanlara yani kadına ayrı erkeğe ayrı vermiş olduğu bir değer vardır. Bu değerden ötürü erkek dışarıda çalışmakla yükümlü ailesine bakmakla yükümlü kadın evine ailesine çocuklarına bakmakla yükümlü.” (K14, evli, çalışmıyor, eşi çalışmıyor)

Her koşulda erkeklerin çalışması gerektiğini vurgulayan yedi katılımcı; kadınların çalışmasının gerekli olmadığını bununla birlikte, çalışma kararını kadınların kendi tercihlerine bıraktıklarını belirtmiştir. Diğer yandan, iki katılımcı erkeklerin mutlaka çalışması gerektiğini ‘kadınların ise kadınların yapabileceği veya onlara uygun işlerde çalışabileceğini’; diğer iki katılımcı ‘kadınların geçim sıkıntısı olması durumunda çalışabileceğini’ düşünmektedir. Elde edilen bulgular, erkeklerin hegemonik erkeklik kodlarından kurtulamadığını göstermektedir;

“Ben illaki çalışıcam mecbur. Bir bayanın çalışması, bir erkeğin yemesi toplum olarak da kabul edilmediği gibi bizim yetiştirilme tarzımızda da kabul edilmiyor. Bence erkeklerin yüzde yüz çalışma zorunluluğu var.” (K18, ilköğretim, bekar, çalışmıyor)

“Erkekler tabii çalışmalı, Erkek olduğu için güç sahibi olduğu için. Güç derken bayanlara göre daha çok yükü sırtında yüklediği için.” (K28, ilköğretim, evli, çalışmıyor, eşi çalışıyor)

“Kadınlar çalışmasa da olur. Evli olan bir kadın çalışmasa da olur. Evli olan bir erkek çalışmasa olmaz.” (K42, ilköğretim, evli, 1 çocuk, çalışıyor, eşi çalışmıyor)

Genel anlamda katılımcıların %50’si kadınların çalışmasına karşı, %50’si karşı değildir. Aynı zamanda, %28 (14 kişi)’i kadınların çalışmasına kesinlikle karşı çıkarken, %50 (25 kişi)’si her iki tarafta çalışmalı yanıtını vermiştir. Çalışmanın bulguları, TÜİK 2016 Aile Yapısı Araştırması bulguları ile benzerlik göstermektedir. TÜİK verilerine göre, erkeklerin yaklaşık %22’si, kadının çalışmasını uygun bulmamaktadır: Genel anlamda kadının çalışmasını uygun bulma durumu eğitim düzeyi arttıkça oransal olarak belirgin biçimde artmaktadır (ilkokulu bitirmeyenlerde %78,2 en az lisans mezunlarında %93,2). Yaş grupları açısından kadının çalışmasını uygun bulmayanlar en yüksek oranlarla 65 yaş ve üzeri (%17,6) ve 40-44 yaş grubudur (%16,6) (TÜİK, 20.12.2021).

2.2.7. Kadın ve Erkeğin Meslek/İş Tercihlerinin Çalışma Kararına Etkisi

Neo-Klasik iktisadın ‘Ayrımcılık Tercihleri ve Hücüm Modeli’ yaklaşımları ve Feminist iktisadın yaklaşımlarına göre işverenlerin cinsiyet tercihi, verimliliklerini kadınlara göre daha yüksek varsaydıkları erkeklerden yanadır. Bu bağlamda çalışmada, *“İş başvurularında ve çalışma yaşamındayken sizce erkek olmanın olumlu ve olumsuz yönleri var mıdır?”*; *“Bu yönler nelerdir?”*, *“Meslek seçiminde erkek/kadın olmanın etkili olduğunu düşünüyor musunuz?”* soruları ile söz konusu kuramların işgücü piyasasındaki geçerliliği araştırılmıştır. On üç katılımcı (%26), iş başvurularında ve çalışma yaşamında erkek olmanın olumlu ya da olumsuz yönleri olmadığını, 18 (%36) katılımcı ise işin gerekliliklerine göre olumlu ve olumsuz yönlerin değişebileceğini ifade etmiştir: On sekiz katılımcı, erkeklerin ağır yük kaldırılması gereken, sanayideki zor koşullu işlere kolay

girdiğini, kadınların hizmet sektörü ve ofisle ilgili işlere daha kolay işe girdiğini, bu işlerde ise erkeklerin zorlandıklarını belirtmiştir. Yedi kişi iş başvuru süreçlerinde ve çalışma yaşamında erkeklerin daha avantajlı olduğunu düşünmektedir. On bir katılımcıya göre ise iş başvurularında ve çalışma yaşamında *erkek olmak* olumsuz bir koşuldur.

“*Meslek seçiminde erkek/kadın olmanın etkili olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusuna 23 kişi erkek ya da kadın olmanın etkisinin işe göre değişiklik göstereceği, 13 kişi etkisi olmadığı, 12 kişi ise etkisinin olduğu yönünde yanıtlar vermiştir. Meslek seçiminde erkek/kadın olmanın etkili olduğunu düşünen katılımcılar yaklaşımlarını; beden gücüne dayalı ağır işleri erkeklerin seçmesi ve kadınların seçmemesi; hizmet sektöründe muhasebe görevlisi, yönetici asistanlığı, kasiyerlik, müşteri danışmanlığı, perakende satış ve beyaz yakalı işleri kadınların seçmesine bağlı olarak açıklamıştır. Meslek seçiminde cinsiyetin belirleyici olduğunu düşünen K2 ve K17 güç gerektiren işlerin erkekler tarafından yapılabileceğine dikkat çekmektedir;

“*Ağır işleri kadınlar çok fazla yapamaz. Yapısı gereği ya da çok fazla kas gücü gerektiren işlerde erkekleri alıyorlar.*” (K2, çalışmıyor)

“*Şimdi beden işçisi olduğu zaman ister istemez erkeklere ağırlık veriyorlar. Sektörden sektöre değişiyor. İş ağır iş olduğu için beden işi erkek oluyor*” (K17, çalışmıyor)

K20, K22, K26 ve K28 işleri kadın işi ve erkek işi olarak ayırarak, kadın ve erkeklerin çalışabilecekleri alanları sınırlamışlardır;

“*Yapılacak olan işe göre değişiyor. Kadının yapacağı iş varsa kadın eleman arıyorlar. Erkeğin yapacağı iş varsa erkek arıyorlar. Çok da şey değil yani. Mesela bir kasiyer alacaklar ama*

bir erkeğe ben şey yapamıyorum. Giyim üzerine de bayan tercih ediyorlar. İşçi alımında mağazalar yani. Ama mermerde çalışacak oldu mu erkek. Ağır iş erkek.” (K20, çalışmıyor)

“Kadının yapacağı işler var erkeğin yapacağı işler var. Bir sekreteri erkek yaparsanız ne kadar mantıklı olur ne kadar ekici olur moda tasarımını bir kadın daha iyi yapabiliyorken inşaat işini erkek daha iyi yapıyor. Burada mizaçla alakalı.” (K22, çalışmıyor)

“Kadını yapabileceği iş ayrı erkeğin yapabileceği iş ayrı şimdi bir bayan nasıl çalışsın demir haddehanesinde, demir memir mümkün değil!” (K26, çalışıyor)

“Mesleğine göre değişiyor şimdi erkeğin çalışacağı yerler ayrı bayanın çalışacağı yerler ayrı. İnşatta bayanlar çalışamaz. Erkekler çalışabileceği işgücü olarak kuvvet olarak erkekler biraz daha iyidir yani.” (K28, çalışmıyor)

K39 ve K50, işgücü piyasasında kadınların da belli meslekleri tercih ettiğini ve erkeklerin kadınlara göre daha zorlu koşullara sahip olduğunu düşünmektedir;

“Rahat işlerde bayan öncelikli oluyor. Daha ağır işlerde kas gücü gerektiren işlerde erkek gerektiriyor. Bir demirci olarak genel olarak bulabileceğim işler genelde sanayi ortamı. Mesela bir sanayiye bayan alınmaz kolay kolay. Bir gratis gibi yerler erkek alınmıyor mesela ben başvurmam mesela.” (K39, çalışıyor)

“Kadınlar muhasebe bölümü mesela. Şimdi gidip siz mermer ocağında taş kaldırabilir misiniz? Hayır! Şimdi bu yani işe göre değişiyor. Mesela mermer sektöründe genelde erkekler tercih ediliyor. Bayan olduğu zaman bayanlara daha hafif işler veriliyor. Dünyanın en zor işi erkekte!” (K50, çalışıyor)

K18 diğer katılımcılardan farklı olarak, üretim sürecinde beden gücü gerektiren işlerde makinelerin yer almasıyla birlikte kadınların çalışabileceği alanların genişlediğine dikkat çekmektedir;

“Bugüne kadar maden işçiliğinde bir bayanın çalışma şansı yok üretimde yok. Bu nedenle bayanın şansı yok. Benim çalıştığım fırın işinde makineler yoktu el işiydi. Şimdi makineler var. Bayanlara devrettik işleri. Bir mermerde be ya maden işinde bayanı zorlar. Bir erkek için erkek her işi yapar diye düşünüyorum.” (K18, çalışmıyor)

Hizmetler sektörünün büyümesi ve sektörde kadın çalışan sayısının artmasının işverenin erkek emeği tercihini azalttığını ifade eden katılımcılar iş arama süreçlerinde zorlandıklarını dile getirmişlerdir;

“Asıl bayana daha öncelik veriyorlar. Bayan daha fazla her sektörde. Erkeklere biraz daha ağır iş kaldı. Erkek ağır işe gitmek zorunda kaldı. Satış yerlerinde bayan tercih ediliyor. Bizim insanımız bayan oldu mu bayan daha çok gidiyor. Bu sefer de erkekler evde kalmaya başladı. Bu sefer evde huzur kalmadı. Erkekler boşta kaldı.” (K29, çalışmıyor)

“Şimdi kadınlar biraz daha naif. Ondan sonra erkekler biraz daha kaba görünüşte. Herkes dış görünüşe önem verdiği için içi kimse bilmiyor. O nedenle kadınlar daha çok iş bulabiliyor. Daha uzun süre bulabiliyorlar. Erkekler daha kaba daha agresif daha zor iş bulabiliyor. Ama kadınlar öyle değil.” (K37, çalışmıyor)

İşverenlerin kadın çalışan tercih etmesini dişilik özellikleri ve toplumsal cinsiyet bakış açısı ile açıklayan K9, K42 ve K45 bu durumun erkekler için dezavantaj yarattığına vurgu yapmıştır;

“Toplum bayana bakışı böyle suistimalci olduğu için bayanın işe alınma oranı daha fazla.” (K9, üniversite, çalışıyor)

“Kadın için çalışmak çok zor. Öyle bir ülkede yaşıyoruz ki kadınlar kadınlığını göstererek daha çok iş buluyor, daha çok maaşlı iş buluyor.” (K42, ilköğretim, çalışıyor)

“Günümüzde sekreterler baksak erkek sekreterler çok az vardır. Diksiyonuna göre ayırt ediyorlar. Bazen bayanların güzelliği kullanılabilir. Kafelerde olsun, satış tezgahlarında...” (K45, çalışmıyor)

Katılımcıların, kadınların belli işlere yöneldiğine yönelik açıklamaları, Neo-Klasik İktisat Aşırı Kalabalıklaşma Modeli’ndeki kadın işlerinde kalabalıklaşma iddiasını, erkeklerin beden gücü isteyen işleri, kadınların daha hafif işleri tercih ettikleri görüşleri Feminist İktisadın işleri ‘eril’ ve ‘dişil’ olarak ayırma yaklaşımını ve Connell’in (2019b; 2019b) hegemonik erkeklik tanımını destekler niteliktedir.

2.2.8. Katılımcıların Ücret ve/veya Gelirlerini Harcama Tercihleri

Çalışma kapsamında katılımcıların ücret ve gelirlerini harcama tercihleri incelenmiştir. Bu noktada katılımcılardan “*Ücretinizi ve/veya diğer gelirlerinizi nasıl harcıyorsunuz?*” sorusunu yanıtlaması istenmiştir. Katılımcıların %64 (32 kişi)’ü ücret ve/veya gelirini ‘*ailesi ve çocukları*’ için, %26 (13 kişi)’sı ‘*ailesi, çocukları ve kendisi*’ için, %4 (2 kişi)’ü ‘*kendisi*’ için harcadığını ifade etmiştir. Ücret ve/veya gelirlerini sadece kendisi için harcadığını söyleyen 2 kişi bekâr ve daha önce boşanma deneyimi olmayan kişilerdir. Katılımcıların %94 (47 kişi)’ü ücret ve gelirlerini *ailesi, evin giderleri ve/veya çocukları* için; %14 (7 kişi)’ü ise *evin geçimini sağlamanın yanında borçları* için de harcamaktadır;

“Giderlerim ve borçlarım. Eşim, evim, kendim ve borçlarım. Ağırıklı olarak borçlarım. Kendimi yerine göre en son sıraya alırım.” (K12, evli, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Öncelik borç, standart ev giderleri için ayırıyorum. Kalırsa da genel de birikim amaçlı. Ama kalırsa.” (K39, evli, çalışıyor)

Kazandıkları gelirin ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini ve borçlandıklarını ifade eden K27 ve K45, bu koşullarına rağmen, kadının çalışmasına olumlu bakmamakta, erkeğin çalışması gerektiğini düşünmektedir;

“Zaten yarısı borca gidiyor ya. Yarısı da pazar, market, ihtiyaç. Ailenin ihtiyaçları, evin ihtiyaçları, kendi ihtiyaçlarım. Her yer ihtiyaç!” (K27)

“Asgari ücret 2800 değil mi! Bugün en düşük kirayı verirsene bile ayı borçla kapatıyorsun ya da borçla kapatmak istemiyorsan çoluk

çocuk doymadan sofradan erkenden kalkmak zorunda kalıyorsun.” (K45)

Sancar’ın belirttiği gibi (2009) aile kurmak erkeğin en temel toplumsal rollerinden biridir. Katılımcıların ifadelerine göre, erkekler erkekliklerini gösterdikleri evlilik kurumunu koruyabilmek için kazançlarını, birikimlerini bu kurum için harcamakta hatta borçlanmaktadır;

“Düğün ettim. Düğün borçlarımı ödüyorum. Ondan önce taksitli eşyalar aldık, onları öduyoruz. Birikim yapıyoruz öyle geçiyor hayat.” (K30, evli, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Biraz birikim yapıyorum. Gelecek için ileride Allah korusun bir kaza olur, bir hastalık geçiririm. İleride paramın olması için. Evlilik için. Güzel bir düğün yapabilmem için. Şimdi para olmadan düğün yapabiliyor musun? Kimse yapamıyor.” (K44, bekar, çalışmıyor)

Kurumcu İktisadın iddiasını destekler nitelikte, tüm ücret/gelirini gelenek ve göreneklere uygun biçimde ailesi için harcayan katılımcıların yanı sıra altı kişi aile bireylerinin giderlerini karşıladıktan sonra gelirinden pay kalırsa, kendisi için harcama yapmaktadır;

“Gıda üzerine, evin ihtiyacı olan su elektrik. Evin ihtiyacı olursa ek bir iş olursa ek ihtiyaçları yaparsın. Bugün ben işte gideyim bir kebabçıya rahat rahat yiyeyim bir pastaneye gidip rahat rahat yiyeyim derken bile düşünürsün” (K2, evli, çalışmıyor)

“Çoluğa çocuğa harcıyorum. Başka kendimize bir şey yok. Evin geçimine kullanıyoruz sonuçta.” (K8, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

“Ailem için tabii ki. Başta misal kendi ayağıma ayakkabı almayı düşünüyorum önce eşime çocuğuma üçüncü planda kendime bakarım ya,” (K42, ilköğretim, evli, 1 çocuk, çalışıyor)

Katılımcıların verdiği yanıtlar, kazandıkları ücretlerin bir ailenin geçimi için temel ihtiyaçlardan olan barınma ve gıda giderlerini karşılamaya yetmediğini göstermektedir;

“5 kilo alacağım şeyi 2 kilo alıyorum. 1 kilo alacağım şeyi almıyorum. Her şeyin idarelisi. Elbise konusu asla. Eşine alacağınla kalırsın. Kendine asla ayakkabı asla alamıyorsun. Alım gücü yok. Aldığın parayla almanın imkânı yok. Ben elbise alsam yiyecek alamıyorum. Evde herkese muz alsan sen yiyemeyebilirsin. İşçinin evine et girse giremez! Bırakın geçimi, tatili işçi evine et bile getiremez. Kurbanlık alayım da evime nasıl et alayım diye düşünüyorum. Kurbanlık 2 bin. Maaş 3 bin. Bu sefer evine de et girmiyor.” (K29, ilkokul, evli, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Zaruri ihtiyaçlarımız. Kira alış-veriş, doğalgaz, çocukların ihtiyaçları. İşte karşılayamıyoruz da olursa.” (K13, üniversite, evli 2 çocuk, çalışmıyor)

“Santim santim harcıyoruz. Artık yetirmeye çalışıyoruz. Hayat şartları maalesef. Zaten ev kirası, mutfak masrafı, çocuğun okul ihtiyaçları, sosyal bir aktiviteye katılamıyoruz, tatildir gezidir.” (K32, ilkokul, bekar, 2 çocuk, çalışmıyor)

Bakmakla yükümlü olduğu kişiler olan kırk dört katılımcının tamamının gelirlerini önce aile bireylerinin ihtiyaçları ve evin giderleri için harcadıklarını belirtmeleri, evi geçindirme sorumluluğunu üstlendiklerini göstermektedir. Ailenin temel ihtiyaçları arasında olan barınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluk çekilmesi, yoksulluğun evi geçindirme yükümlülüğündeki erkeklerin önemli bir sorunu olduğu düşünülebilir. Yoksulluğun, ataerkil toplumsal roller kapsamında, erkeklerin ev geçindirme yükümlülüğü ile erkeklere yüklenen bir olgu haline geldiği söylenebilir. Yoksullukla mücadele etmek, toplumun erkeği erkek olarak görebilmesi için gereken özelliklerden biri olarak, geleneksel toplumsal rollerle erkeklere aktarılmaktadır.

Katılımcıların verdiği yanıtların hiçbirinde tatil, sosyal aktiviteler, ilgi alanları ve hobiler, spor aktiviteleri, sinema ve tiyatro gibi sanatsal aktiviteler, kültürel geziler, yurt içi ya da yurt dışı gezileri için harcama yapıldığı söylenmemiştir. Ev, aile ya da kendileri için temel ihtiyaçlar dışında alışveriş harcamaları yaptığını söyleyen katılımcılar bulunmamaktadır. Yoksullukları nedeniyle temel giderlerini sağlamakta zorlanan erkeklerin, erkeklik krizine girmelerine neden olabilir.

2.2.9. Toplumun İşsiz Erkeğe Bakış Açısı

Toplumsal öğretilerin erkeklerin işsiz olduğu dönemlerdeki çalışma kararlarında etkili olup olmadığını anlamak için katılımcılara, işsiz olduğu dönemlerde toplumun ve ailelerinin kendilerine bakış açılarının değişip değişmediği sorulmuştur. Katılımcıların %72 (36 kişi)'si işsiz oldukları dönemlerde toplumun erkeklere bakış açısının olumsuz yönde değiştiğini, %28 (14 kişi)'i ise bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Toplumun bakış açısının değişmediğini düşünen 4 kişi, yakın çevresindeki insanların özellikle kendilerine daha hızlı iş bulması yönünde destek olduğunu da belirtmiştir: Söz konusu ifadeleri, toplumun örtülü biçimde işsiz erkeği onaylamadığı veya hegemonik erkeklik rolü dışında ona bir erkeklik rolü vermediğinin göstergesi olabilir.

Katılımcıların yanıtları işsiz kalan erkeğin, çevresi tarafından sergilenen olumsuz tutumlar nedeniyle, toplumdan soyutlanabileceğini, psikolojik sağlığının tehdit edebileceğini; işsizlik nedeniyle oluşan toplum baskısı nedeniyle iş güvencesi olmayan ve yasalara uymayan işlerde çalışabileceğinin göstermektedir:

“Düşünüyorum böyle değişik bakıyorlar. Böyle ‘İşi de yok gücü de yok, ailesine nasıl bakıyor?’ diye düşünenler olur. Ben öyle hissediyorum. Utanıyorum biraz. Utandırıyor beni. Kendimi iyi hissetmiyorum öyle olunca kendimi. Daha güzel iş olmadığı zaman köylük yerde yaşadığın için insanlar şey yapıyor ‘Bunun işi yok, gücü yok!’ diyor diye tahmin ediyorum. Şehirde olsa kim kime dum duma! Erkek olduğum için. Erkek çalışmalı ya!” (K10, ilkokul, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

“Muhakkak değişiyor. ‘Tembel!’, ‘Çalışmayı sevmiyor!’, ‘Gene işten çıkarılmış!’ Genelde art niyetle bakma var. Siz o kadar sigortasız, mesaili işlerde çalıştığınız halde sormazlar. Çıktığında ‘Niye çıktın?’ derler. (K13, üniversite, evli 2 çocuk, çalışmıyor)

“Herkes ‘İş bulamadın, iş bulamadın!’ diyor. Vatandaş ‘Gene mi iş bulamadın?’ diye çok soruyor. ‘Bugün de mi evdesin?’ ‘İşe gitmedin.’ soruyorlar.” (K3, ilkokul, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

“‘Çalış!’ baskısını görüyorum. ‘Evde duracağına, çalış!’ baskısını görüyorum.” (K11, lise, bekar, çalışmıyor)

İşsizliğin sosyal dışlanmışlık nedeni olabildiğini K19 ve K37’in ifadelerinde görmek mümkündür;

“Toplumdan dışlanmış soyutlanmış hissediyorsun. ‘İş bulsana sen! Neden çalışmıyorsun?’ diyorlar. Bu da beni daha çok huzursuz yapıyor. (K19, ilköğretim, bekar, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Bir kere kimse size selam vermiyor. ‘Bunun işi gücü yok!’ ‘Şimdi bizden para ister. Boş adam! Gereksiz adam!’ mevzusu ortaya çıkmış oluyor. Bunlar kulağımıza geliyor.” (K37, lise, evli, 1 çocuk, çalışmıyor)

Katılımcılar işsiz kaldıklarında, kendileri çalışmıyorken, eşlerinin veya diğer aile bireylerinin çalışmasını toplumsal cinsiyetçi baskı olarak değerlendirmiştir;

“‘Adam çalışmıyor, adam eşek gibi evde yatıyor!’ diyorlar kadın çalışıyor erkek çalışmıyorsa.” (K8, ön lisans, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

“Toplumun işsiz kalan erkeğe bakışı hiç hoş değil. Şöyle düşünüyor insanlar: ‘Bu adam eşi ve çocuğunu çalıştırırken niye kendisi çalışmıyor?’, ‘Niye kendisi çalışmıyor?’, ‘Niye kahvehane köşelerinde oturuyor?’. Komşularından başlayıp diğer herkese kadar bu tür söylentiler oluyor. (K14, ilkokul, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

Katılımcıların görüşleri ataerkil düzenin erkeğe iş sahibi olduğu, işinde başarılı olduğu sürece değerli hissettirdiğinin bir göstergesidir. Bu nedenle, çok sayıda erkek iş yaşamından ayrılma korkusu ile sahip olduğu işi korumakta ve yaşam için savaştaktadır (Goldberg, 2018: 238).

İşsiz kaldıkları dönemde çevreleri tarafından herhangi bir olumsuz tutumla karşılaşmadığını belirten beş katılımcı ailelerinin ve arkadaşlarının iş bulmalarıyla ilgili kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir. Diğer yandan beş katılımcının konuyla ilgili görüşleri her ne kadar çevrelerinden olumsuz bir yaklaşım görmedikleri biçiminde olsa da çevrenin “çalış” baskısını gösterir niteliktedir:

“Çevrem, ailemin, hiç kimsenin bakış açısının değiştiğini görmedim. Ama ‘İş bulamadın, sana iş bulalım.’ diye şey yapıyorlar. Böylebir destek çıkmak amaçlı yardımcı oluyorlar.”
(K20, ilkokul, bekar, 1 çocuk, çalışmıyor)

“Bizim toplumda evinbirinci derecede maddi olarak geçimini sağlayacak insanın boş olması o babanın pozitif noktada geçinmesi için pozitif bir baskı görür. Aylak gezmenin pozitif baskısı olarak geri döner babaya. Aylak gezmemei.” (K27, lise, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

“Ya evli olduğumuza dair bir sorumluluğumuz olduğunu düşünerekten. Hiçbir aman büyüklerimiz olarak istemezler tabii istemiyorlar. Evine ekme getiremediğn için çalışmanı istiyorlar.”
(K40, ilkokul, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

Çalışmanın bulguları, Yavuz’un (2014) ve Türkoğlu’nun (2013) çalışmasını destekler niteliktedir: Yavuz’un (2014) Trabzon’da derinlemesine görüşme tekniği ile yirmi yedi erkekle görüşmüş, katılımcıların *maddi geçim yükünü kendilerinde gördüğü, kadının çalışmasının katkı amaçlı olduğunu düşündüğünü* gözlemlemiştir. Ayrıca Yavuz (2014) erkekliklerle ilgili çalışmasında erkeklerin, erkekliklerini kanıtlayabilmek için toplumsal gözetimden geçerken, temel duraklarının sünnet olmak, askerlik görevini yerine getirmek, bir iş sahibi olmak ve evlenmek olarak sıralamış ve toplumsal kültürün erkekliği bir işte

çalışmakla sıkı sıkıya bağdaştırdığına değinmiştir. Türkoğlu'nun (2013) Ankara'da amaçsal örneklem tekniği kullanarak, yarı yapılandırılmış soru üzerinden yirmi bir erkek ile yaptığı çalışmasında; katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışma ile '*aile ve toplumsal statü kazanılabileceği ve evi geçindirme yükümlülüğü olan erkelerin çalışmamayı hayal bile edemediği*' görüşlerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar, toplumun işsiz kalan erkeğin en kısa sürede yeniden bir işe başlamasını istediğini düşünmektedir. Bu noktada erkeğin işsiz olması, Neo-Klasik İktisadın iddiası ile boş zaman tercihi ile açıklanamamaktadır.

2.2.10. Boş Zaman Algısı

Çalışmada incelenen bir diğer konu, erkeklerin boş zamana yaklaşımı ile çalışma kararı etkileşimidir. Bu bağlamda, katılımcıların boş zamanın kendileri için ne ifade ettiği ve çalışmaya veya boş zamana verdikleri önem analiz edilmiştir. Katılımcıların %80 (40 kişi)'i boş zamanı, "*sıkıntı, huzursuzluk, işsizlik, psikolojisi, tembellik, boşa geçen zaman*" gibi benzer terimler ile anlamlandırmıştır. Diğer yandan katılımcıların %24 (12 kişi)'ü, boş zamanı söz konusu terimler dışında, "*dinlenme*", "*yenilenme*" ve "*aile ile zaman geçirme*" olarak tanımlamıştır. Çalışma kavramını '*çocuk ve aile*' terimleri ile açıklayan 38 katılımcının sadece 5'i, boş zamanı ailesi ile geçirdiğini ifade etmiştir. Bu durum, katılımcıların uğruna çalıştıkları kişilerle zaman geçiremediklerinin de bir göstergesidir.

Kırk altı (%92) katılımcı, çalışmanın, boş zamandan daha önemli; 3 katılımcı önemli olanın çalışmak ile boş zaman arasında "*denge*" kurabilmek olduğunu; 1 katılımcı ise boş zamanın daha önemli olduğunu düşünmektedir. Çalışarak zaman geçirmeyi daha önemli atfeden K47 boş zamanı, "*Kahrolmak*"; K33 "*Zulüm*"; K7 '*mutсуzлuk*'; K32 '*gerginlik*' terimleri ile ilişkilendirmiş ve yaşadıkları huzursuzluğa dikkat çekmiştir;

"Boş zaman zulüm. Şu an için zulüm. Tedirginlik var. Yarın korkusu var. Yarın belki çok geç olabilir. Yarın demeyelim"

günübirlik yaşamı kurtarma amacı var.” (K33, evli, 2 çocuk, çalışmıyor)

“Mutsuzluğu ifade ediyor. Çalışmak daha önemli. Hem de huzur veriyor hem sağlığın için hem de sorumlu olduğun için. Ailemden, çevremden sorumlu olduğum için.” (K7, evli, 2 çocuk)

“Benim için sürekli eksiye gitmek. Maddi anlamda sürekli cebinizde olmayan parayı harcıyorsunuz. İşsiz kaldığınız sürece hep eksiye gidiyorsunuz. Sağdan soldan borç almaya gidiyorsunuz sürekli geriliyorsunuz hayatta.” (K32, bekar, 2 çocuk, çalışmıyor)

Katılımcılar evi geçindirme yükümlülükleri nedeniyle boş zamanlarında ek işlerde çalışmakta, işsiz iseler zamanlarını iş arayarak geçirmektedirler;

“Boş zaman benim için valla sabahtan akşama kadar iş aramaya devamlı koşturuyorum.” (K48, ilköğretim, bekar, çalışmıyor)

“Tabii insanı vücudunun tatillerde dinlenmesi gerekiyor. Gerçi ben dinlenemiyorum. Cumartesi, Pazar ek iş yapıyorum. Oyuncak satıyorum. Çay işi yapıyorum düğünlerde. Vücudun aslında dinlenmesi gerekiyor ama ben dinlenemiyorum.” (K28, ilköğretim, evli, 3 çocuk, çalışmıyor)

Katılımcılardan K37 (44 yaş, lise, evli, 1 çocuk, çalışmıyor), “İşverenlerin mesai saatleri çok yüksek! İstiyorlar ki işçi hiç gitmesin benim çalıştığım yerden. Hep burada dursun. Normalde 8 saat çalışmanız gereken yerlerde günde 15 saat çalıştırıyorlar” söylemi ile uzun çalışma saatlerinin boş zaman olarak geçirmesi gereken saatleri de kapsadığını vurgulamıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre erkekler, bir işi olduğu halde boş zamanlarında, evinin geçimine daha çok katkı sağlayabilmek için ek işler yapmaktadırlar; işsiz olanlar iş aramakta; çalıştıkları zamanlarda fazla çalışma ücreti alabilmek için fazla saatlerle çalışmaktadır.

Katılımcıların medeni durumları boş zamana atfettikleri anlam açısından da farklılık göstermiştir. Boş zamanı 'sıkıntı' olarak değerlendiren 28 katılımcının 23'ü evli, 5'i bekar; 'boşa geçen zaman' olarak niteleyen 18 katılımcının 14'ü evli, 4'ü bekarıdır. Boş zamanı, 'fazla çalışma, ek iş arama veya iş arama' olarak niteleyen on dört katılımcının 11'i evli, 3'ü ise bekarıdır. Elde edilen bulgular, boş zamana atfedilen anlamın veya boş zamanda yapılmak istenen eylemin medeni duruma göre değiştiğini göstermektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Erkek veya erkeklik, tarihsel süreçte birlikte özellikle ataerkil yaklaşımla biçimlendirilmiş bir kavram veya olgudur. Erkek terimi, biyolojik olarak cinsiyeti belirleyen bir kavram olmanın yanında, kültürel öğelerle oluşturulmuş gücü, sağlamlığı, mertliği içeren bir olgudur. Bu bağlamda, ‘erkeklik’ sosyolojik, kültürel, gelenek, görenek, ahlaki, dinsel, toplumsal cinsiyetçi yansımalar sonucu içeriği doldurulan olgudur. Kadın(lık) ile karşılaştırıldığında, erkek(lik) toplumsal yaşamın her alanında farklı rol ve görevleri, ayrıcalıklı bir duruma ifade etmektedir. Nitekim hegemonik erkeklik kavramı da gücün ve iktidarın ataerkil düzende erkekler üzerinden aktarımına işaret etmektedir (Connel, 2019a; 2019b). Dolayısıyla, erkeklik ve kadınlık doğumla gelmeyen, toplumsal süreç ve yapıyla belirlenen kavramlardır.

Erkeklerin kadınlarla karşılaştırıldığında rol ve görevlerinin en belirgin biçimde farklılaştığı alanlardan biri, ekonomik alandır. Ortodoks İktisat, cinsiyetsiz bir bakış açısı ile ekonomiyi bağımsız kararlar alan bireyler üzerinden analiz ederek, toplumsal kuralları çoğunlukla görmezden gelmektedir. Oysa gerek erkek(lik) ve toplumsal cinsiyetle ilgili yazında gerekse Heterodoks İktisat yazınında erkeklerin çalışma kararlarını, sadece doyum ve tüketim kararlarına göre almadıkları sıklıkla vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyetçi bakış açısı, ekonomik bir görevle evi geçindirme yükümlülüğünü güçlü, sağlam olana ve farklı kültürel desenlerle karar alıcı durumda olana yani *erkeğe* vermiştir. Bu noktada tez çalışması ile kuramsal anlamda karşılık bulan erkeklerin evi geçindirme yükümlülüklerinin, uygulamadaki karşılığının araştırılması amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda, erkeklerin Denizli ili örneği ile evi geçindirme yükümlülüklerinin çalışma kararına etkisi alan araştırması ile incelenmiş ve araştırma, Denizli Çalışma ve İŞKUR İl Müdürlüğü’ne kayıtlı 50 erkek işgücü ile gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırması durum tespitini amaçlayan, nitel araştırma yöntemine dayalı biçimde kurgulanmıştır. Çalışmanın nitel bulgularına nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşımla ulaşılmış, bulgular içerik analizi tekniği ile yorumlanmıştır.

Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak katılımcılar için erkeklik, evi geçindirme yükümlülüğü ve çalışma olgularının ne anlama geldiği ve konu ile ilgili deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla kuruma kayıtlı çalışan ve işsizlerden oluşan 50 (elli) erkek katılımcı ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yüz yüze görüşülmüş katılımcılara, yarı- yapılandırılmış soru metni üzerinden sosyo-demografik özelliklerini ve araştırma sorusuna yönelik bakış açılarını ortaya çıkarmaya yönelik sekiz soru yönlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, erkeklerin evi geçindirme yükümlülükleri ve çalışma kararları arasında bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmaktadır:

- Katılımcıların %76 (38 kişi)'sı için çalışma kavramı; “*çocuk, aile, ev, evi geçindirme yükümlülüğü, ailesi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, para kazanma ve gelir elde etme*” kelimeleri ile özdeşleştirmektedir. Kırk katılımcı (%80) için çalışmak, “*geçim, sorumluluk, para kazanmak, ihtiyaçları karşılamak*” anlamını içermektedir. Dolayısıyla katılımcıların çalışma olgusuna yönelik görüşleri, hegemonik erkeklik kavramını ve toplumsal kültüre bağlı biçimlenen erkeklik rollerini (Sancar, 2009) onaylamaktadır. Otuz sekiz katılımcı (%76) kendilerini çalışmak için en çok güdüleyen koşulun, “*sadece çocukları ve ailelerinin geçimlerini sağlamak*” olduğunu belirtmiştir. Aydın ve Atalay’ın (2021) araştırmasında katılımcıların erkeklik kavramını ailenin korunması ve sorumluluk terimleri ile açıklaması, bu çalışmada da katılımcıların benzer tanımlar üzerinden çalışmaya karar verilmesi, kavramsal boyutu ile çalışmalar arasında paralellik olduğunu göstermektedir.

- Katılımcıların %94 (47 kişi)'ü, toplumsal kuralların çalışma kararlarını etkilediğini, tamamı ise toplumsal baskı olmasa da çalışacağını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşleri, evi geçindirme yükümlülüklerini içselleştirdiklerini göstermektedir: Yanıtlarında “*sorumluluk*”, “*erkeğin ev geçindirmesi gerekliliği*”, “*erkeklerin eve ekmek götürme zorunluluğu onayı*”, “*erkeğin koruyucu ve kollayıcı olması*”, “*erkeğin ekmek parası kazanması zorunluluğu*”, “*erkeğin çalışması gerekliliği*”, “*evin direğinin erkek olduğu*”, “*erkeğin ailesine bakması gerektiği*” kavramlarının sıkça yer

alması, gönüllü veya gönülsüz biçimde toplumsal rollere göre çalışma kararı aldıklarının bir göstergesi olabilir.

- Katılımcıların çoğunluğuna göre (%80-40 kişi), evi geçindirme sorumluluğu, erkektedir. Diğer yandan, on katılımcı evi geçindirme sorumluluğunun ortaklaşa biçimde '*kadın ve erkekte*' olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte sorumluluğu erkekte göre 6 katılımcı, '*geçim sıkıntısı olduğu ve çocukların bakım zorunlulukları ortadan kalktığı zaman*' kadınların da çalışabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların hiçbiri evi geçindirme yükümlülüğünü doğrudan '*kadına*' vermemiştir. Katılımcıların yanıtları, hegemonik erkeklik tanımlarını, Kurumcu ve Feminist İktisadın işgücü piyasasındaki kadın emeğinin ikincilliğini açıklayan görüşlerini destekler niteliktedir. Katılımcıların yaklaşımları aynı zamanda Connell'in (2019: 270-271), kültürel bakış açısı ile erkeklerin kadınların kendilerine tabii olmalarından yararlanmaları ve erkek egemenliğinin kamusallaştırılması ile açıklanabilir.
- On üç katılımcı (%26) *iş başvurularında ve çalışma yaşamında* erkek olmanın olumlu/olumsuz yanlarının olmadığını, on sekiz katılımcı (%36) ise '*işin gerekliliklerine*' göre olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğunu düşünmektedir. İşin gerekliliklerine göre olumlu veya olumsuz yönlerin değişebileceğini ifade eden katılımcılar, '*iş*'leri niteliklerine göre erkek ve kadın işi olarak ayırmaktadır. Örneğin; *ağır yük kaldırılması gereken, sanayideki zorlu koşullardaki işlere* erkekler kolaylıkla girebilirken, kadınlar ise *hizmet sektörü ve ofis işlerinde* daha kolay iş bulurken, kadınların tercih edilmesi yüzünden erkekler zorluklarla karşılaşmaktadır.
- Katılımcıların %64 (32 kişi)'ü ücret ve/veya gelirini '*ailesi ve çocukları*'; %21 (13 kişi)'i '*ailesi, çocukları ve kendisi*'; %4 (2 kişi)'ü ise '*kendisi*' için harcamaktadır. Katılımcılardan %94 (47 kişi)'ü ücret ve gelirlerini '*ailesi, evin giderleri ve/veya çocukları*'; yedi katılımcı ise '*evin geçimini sağlamak yanında borçları*' için de harcamaktadır.

- Katılımcıların evi geçindirme sorumluluğunu '*kadına*' vermeme ve çalışma kararlarını '*kadının çalışma(ma)sından bağımsız*' biçimde alma eğilimleri benzerdir: %76 (38 kişi)'sı eşlerinin çalışıp çalışmamasının kendi çalışma kararlarında bir etkisi olmadığını, bu durumdan bağımsız biçimde veya etkilenmeden çalışma kararı aldığını ifade etmiştir. Ayrıca, %28 (14 kişi)'i '*ekonomik güçlüklerin olmadığı durumlarda bile eşlerinin bir işte çalışmasını uygun görmediğini, eşlerinin çalışmasını istemediğini*' belirtmiştir. Eşinin çalışmasını istemeyen katılımcılar, bunun nedenini ahlaki veya dini kurallara veya toplumsal cinsiyetçi bakış açısına dayandırmış ve kadınların görevinin '*evde evin işlerini yerine getirmek, çocuklara bakmak ve eşleri ile ilgilenmek*' olduğunu vurgulamıştır.
- Katılımcılar %72 (36 kişi)'si, işsiz bir erkek oldukları dönemde toplumun kendilerine bakış açılarının olumsuz yönde değiştiğini ifade etmiştir. Üstelik, çevrelerinin erkeğin işsizliğini hoş görmeyecek biçimde hızla işe girebilmeleri için kendilerine destek olmaktadır (5 kişi).
- Katılımcıların %80 (40 kişi)'i boş zamanı '*sıkıntı, huzursuzluk, işsizlik, tembellik, boşa geçen zaman*' olarak tanımlamıştır. Katılımcıların çoğunu boş zamanı, çalışma ile değerlendirmek, erkeklerin üzerindeki çalışma baskısını açıklayabilecek niteliktedir. Diğer yandan, on iki (%24) katılımcı boş zamanı, '*dinlenme ve yenilenme*' süresi olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların sadece %10'u (5 kişi) boş zamanı '*aile ile geçirilen zaman*' ile açıklamıştır. Katılımcıların boş zamana atfettikleri anlam ile boş zaman ve çalışma zamanı arasındaki tercihleri paralellik göstermektedir: %92 (46 kişi)'si çalışmanın boş zamandan daha önemli ve değerli olduğunu düşünmektedir. Üç katılımcı çalışmak ile boş zaman arasında denge kurabilmenin, bir katılımcı ise boş zamanın daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Denizli ili örneği ve elli katılımcı örneği ile değerlendirildiğinde, Neo-Klasik İktisadın Boş Zaman Kuramı ve Farksızlık Eğrisi yaklaşımında iddia ettiği gibi erkekler, zaman ve mekandan ve toplumsal kurallardan bağımsız karar verememekte, hazzı birey yaklaşımına uygun olmayacak biçimde, boş zamandan haz olsa bile çalışmayı, boş zamanı tercih edememektedir. Bu bağlamda,

bulgular Heterodoks İktisadı desteklemekte ve iktisadi kuralların ekonomik insan modelinin dışında, sosyal ve ekonomik insan modeline uygun biçimde alındığını göstermektedir.

- Araştırmada sosyo-demografik özelliklerin sorulara verilen yanıtları farklılaştırmadığı, katılımcıların çoğunlukla benzer eğilim veya yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, medeni durum, çalışma kararında etkili bir unsur olarak tespit edilmiştir: Katılımcıların %68 (34 kişi)'ine göre, evli veya bekar olmak çalışma kararında etkili bir koşuldur. Aile geçindirme sorumluluğu olan erkekler bu sorumlulukları nedeniyle çalışmaya daha istekli olduklarını, gelir sağlamak ve çalışmak konusunda kendilerini zorunlu hissettiklerini ifade etmiştir. Evli erkeklerin yaklaşık yarısı evi geçindirebilmek için ağır, sevmedikleri, uzun çalışma saatlerinin olduğu ve sigortasız işlerde çalışmayı kabul ettiklerini ve işsiz kaldıkları dönemde zaman kaybetmeden işe girmek istediklerini belirtmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, erkeklerin evi geçindirme sorumluluklarının çalışma yaşamlarında aldıkları kararları etkilediğini, çalışma kararlarını geleneksel erkeklik rollerini içselleştirerek verdiklerini göstermektedir. Araştırmada katılımcıların çoğunun boş zaman yerine çalışmayı tercih etmesi, hegemonik erkekliğin "*tam zamanlı bir iş sahibi olmak*" özelliği ile örtüşmektedir (Sancar, 2009:30). Sonuç olarak araştırma bulguları, hegemonik erkeklik kavramını ve Heterodoks İktisadın toplumsal cinsiyet ve toplumsal yapı temelinde açıkladığı ekonomik kural ve koşulları ve ilgili yazının erkeklik tanımlarını desteklemektedir. Bu çalışma, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanı ve/veya işgücü piyasasında toplumsal cinsiyeti kadın odaklı veya kadın bakış açısı ile açıklayan çok sayıda araştırmadan farklı olarak, daha önce irdelenmemiş biçimde toplumsal cinsiyet ve işgücü piyasası/çalışma kararı bağlantısını *erker(lik)* odağında inceleyen bir araştırma olma özelliğine sahiptir. İlgili yazınında evi geçindirme yükümlülüğünün her iki cinsiyet açısından incelenmesi, her iki cinsiyet içinde sosyal adaletin sağlanmasına ve sosyal politika yazının zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar Savran, G., ve Tuna Demiryontan, G. (2012). *Kadının Görünmeyen Emegi*, Yordam Yayınları, İstanbul.
- Acar Savran, G. (2013). *Beden Emek Tarih : Diyalektik Bir .* İstanbul: Kanat Kitap.
- Aktan, C. C., ve Yavuzaslan, K. (2020). "Davranışsal İktisat, Bireylerin Karar ve Tercihlerinde Zihinsel, Duygusal ve Psikolojik Faktörlerin Analizi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 12(2), 100-120.
- Aktaş, G. (2017). "Kadın Açısından Kente İlişkin Mekan Pratikleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(27), 136-149.
- Selçuk Akalın, A. İncekara, ve G. Akalın (Dü) içinde, *Keynes'in Genel Teorisi Üzerine* (s. 151-184). Kalkedon Yayınları.
- Alemdaroğlu, A., ve Demirtaş, N. (2004). "Biz Türk Erkeklerini Böyle Bilmezdik ! : Mynet'te Erkeklik Halleri", *Toplum ve Bilim*(101), 206-225.
- Altınoluk, D. (2017). "Cinsiyetleştirilmiş Kurum Olarak Akademi: Erkek Akademisyenlerin 'Öteki' Üzerinden Erkeklik İnşaatları", *Masculinities Journal*(8), 37-58.
- Arıkan, G. (1997). "Ataerkillin Kavramıyla İlgili Sosyolojik Tartışmalar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1-24.
- Ashraf, N., Camerer, C. F., ve Loewenstein, G. (2005). "Adam Smith, Behavioral Economist", *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 131-145.
- Atay, T. (2004). "Erkeklik En Çok Erkeği Ezer", *Toplum ve Bilim*, 11-31.

- Avşar, S. (2017). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerin Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden Yeni Erkekliğin Doğuşu", *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*(3(2)), 224-241.
- Aydın, D., ve Atalay, S. (2021). "Hegomonik Erkekliğin İnşası : İzmir'de Daha Erkekli", *Moment Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(8), 47-65.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Barutçu, T. (2015). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Susukunluk. *Fe Dergisi*, 7(1), 131-145.
- Becerikli , R., ve Kalaman, S. (2019). "'Acı Aşk Filminin 'Erkeklik Krizi' Bağlamında İncelenmesi", *Akdeniz İletişim Dergisi*, 512-536.
- Belek Erşen, U. (2021). "Bir Feminist İktisat İncelemesi: Olanaklar, Sınırlar, Tanımlar", *Odtü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(12), 647-658.
- Bergman, B. R. (1989). "Does The Market for Women's Labour Need Fixing", *Journal of Economic Perspectives*, 3(1), 43-60.
- Bergman, B. R. (1974). "Occupational Segregation, Wages and Profits When Employers Discriminate by Race or Sex", *Eastern Economic Journal*, 1(2), 103-110.
- Beynon, J. (2010). *Masculinities and Culture*, New York: Open University Press.
- Biçerli, M. K. (2005). *Çalışma Ekonomisi*, Beta Basım, Kırklareli.
- Biçerli, M. K. (2019). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Yayıncılık, İstanbul.

- Bilen , M., ve Yumuşak, İ. G. (2008). "Gary S. Becker'in İktisat Bilimine ve Beşeri Sermaye Teorisine Katkıları", *The Journal of Knowledge Economy and Knowledge Management*, 3(3), 1-14.
- Bilir, H. (2019a). "Neoklasik İktisat: Anaakım mı Ortodoks mu ?", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 65-80.
- Bilir, H. (2019b). Ssyolojik Bir Kategori Olarak Heterodoks İktisat, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 263-276.
- Bocutoğlu, E. (2012). "İktisat Teorisinde Emeğin Öyküsü: Değerin Kaynağı Olan Emekten Marjinal Faydanın Türevi Olan Emeğe Yolculuk", *Emek ve Toplum*, 128-150.
- Boz, Ç. (2018). `Sürdürülebilir Kalkınmanın Bir Öncülü Olarak Keynes'in "İyi Yaşam" Felsefesi ve Katalizm Eleştirisi`, *Yıldız Social Science Revev* , 187-200.
- Bozok, M. (2009a). "Feminizmin Erkekler Cepesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler", *Cogito*(58), 269-284.
- Bozok, M. (2009b). Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyoliz Feminist Bir Eleştirisine Doğru", 6. *Ulusal Sosyoloji Kongresi "Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar"*, Adnan Menderes Üniversitesi (s. 431-445). içinde Aydın: Sosyoloji Derneği.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*, İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Merkezi Derneği.
- Bozok, M. (2013). Eleştiren ile Eleştirilen Arasında Nazik Karşılaşmalar: (Pro)Feminist Bir Yaklaşımla Trabzon'da Erkeklik İncelemeleri" *Fe Dergisi*, 6(1), 78-89.
- Bozok, M. (2018a). "Türkiye'de "Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık", *Fe Dergisi*(2), 31-42.
- Bozok, M. (2018b). Toplumsal Cinsiyet ve Aile. *Aileyi Anlamak- Disiplinler Arası Yaklaşım-* (s. 101-114). içinde Ankara: Nobel.

- Bozok, M. (2018c). *Ebeveynlik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık*. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- Bozok, M. (2019a). "Raewyn Connel ve Erkeklik Çalışmalarının Köşe Taşı Çalışması Olarak Erkeklikler", *Vira Verita E-Dergi Disiplinler Arası Karşılaşmalar*(9), 199-205.
- Bozok, M. (2019b). "Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı", *Journal of Economy Culture and Society*(60), 171-185.
- Can, Y. (2012). "İktisatta Psikolojik İnsan Faktörü: Davranışsal İktisat", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 91-98.
- Clatterbaugh, K. (2019). *Contemporary Perspectives on Masculinity: Men, Women, and Politics in Modern Society*. New York: Routledge.
- Connel, R. (2019a). *Erkeklikler*, (çev. Nagihan Konukçu), Phoenix, Ankara
- Connel, R. (2019b). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (çev. Cem Soydemir), Ayrıntı, İstanbul
- Çağırkan, B. (2018). "Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 5(5), 93-105.
- Çiçek , B., ve Çopur, Z. (2018). "Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları", *International Journal of Eurasian Education And Culture*(4).
- Çolak, Ö. F., ve Ardor, H. (2001). "İşgücü Piyasasında Ayrımcılık: Türkiye ve Seçilmiş Ülke Örnekleri". <https://www.bibliomed.org/mnsfulltext/94/94-1395595748.pdf?1616847477>, 27.03.2021. İşgücü Piyasasında Ayrımcılık: Türkiye ve Seçilmiş Ülke Örnekleri. adresinden alınmıştır
- Değirmen, S. (2008). "Türkiye'de Ortodoks İktisat Politikaları ve IMF: Enflasyon Raporları", *Serbest Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, 2(2), 133-148.

- Derya, H. (2017). "Kurumsal İktisadın Katkıları Üzerine Değerlendirme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63). 1092-1110.
- Doeringer, P. B., ve Piore, M. J. (1970). *Internal Labour Labour Markets and Man Power Analysis*. Washington: Manpower Administration, Washington D.C. Office of Manpower Research.
- Donaldson, M. (1993). "What is Hegemonic Masculinity". *Theory and Society*, 22(5), 643-657.
- Donovan, J. (2005). *Feminist Teori*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Dumludağ, D., ve Ruben, E. (2015). "Davranışsal İktisadın Gelişimi", *İktisat ve Toplum*(58), 4-9.
- Eraslan, V. (2012). "Türkiye İşgücü Piyasasında Ücret Seviyesinde Cinsiyet Ayrımcılığı: Blinder-Oaxaca Araştırma Yöntemi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(1), 231-248.
- Erdoğan, İ. (2013). Erkek Dergilerinde Sağlıklı Erkek Neden İdeal Erkektir? Men's Health Dergisi'nde Hegomanik Erkeklik ve Popüler Sağlık Söylemi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 133-154.
- Erdoğan, İ. (2014). Erkek Dergilerini Okumak: Dergilerin İçeriği, İdeolojisi ve Okurları Üzerine Bir Değerlendirme. *Folklor/ Edebiyat*, 20(80), 9-32.
- Eren , E., ve Uysal Ezgi. (2017). "İktisatta Yen Heteredoks Gelişmeler.", *Kırklaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*", 6(2), 134-151.
- Eren, E. (2011). "Yeni" İktisatta Ortak Noktalar. *İktisatta Yeni Yaklaşımlar*" (s. 13-45). İletişim Yayınları, İstanbul
- Erikli, S. (2020). "Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.

- Erkan, B. (2016). "Ana Akım (Ortodoks-Neoklasik) İktisat Öğretisi Eleştirisi: Heteredoks Yaklaşım İhtiyacı", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar*, 8(14), 25-40.
- Gibson, K. ve Graham, J., (2010). *Bildiğimiz Kapitalizmin Sonu*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Goldberg, H. (2018). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. (S. Budak, Çev.) İstanbul: Totem Yayınları.
- Goldberg, H. (2020a). *İçsel Erkek*. (A. Açıköz, Çev.) İstanbul: Totem Yayınları.
- Goldberg, H. (2020b). *Yeni Nesil Erkek*. (A. Açıköz, Çev.) İstanbul: Totem Basın Yayım.
- Gutek, B. A., Goldman, B. M., and Stein, J. H. (2006). Employment Discrimination in Organizations: Antecedents and Consequences, *Journal of Management*, 32(6), 786-830.
- Güngör, K. (2006). "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizimden Günümüze İktisadi Düşünceler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 1-41.
- Hooks, B. (2016). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*, Bgst Yayınları, İstanbul
- Horzum, Ş. (2018). "Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala", *Ankara Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 75-101.
- İşler, R. (2010). Feminist İktisadın Geleneksel İktisada Metodolojik Açından Getirdiği Eleştiriler. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1).
- Kalaycı, İ. (2017). "Feminist İktisat: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Seçenek Bir Bakış", *Avrasya Sosyal Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(12), 535-542.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, ve F. Özbay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Karaduman, S., ve Adalı Aydın, G. (2017). "Hegemonik Erkekliğin Medyadaki İnşası ve Temsili Survivor 2017 Programı İncelemesi", *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 2(2), 26-40.
- Kavas, B. (2021). "Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik: Full Metal Jacket Filmi Örneği", *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(3), 453-467.
- Kibritçiöğlü, A. (1998). "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri". *AÜ Siyasi Bilgiler Fakülte Dergisi*, 53(1-4), 207-230.
- Kılınç, N., ve Karaçay, H. (2021). "İş Gücü Piyasasında Kadının Konumu ve Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Neoklasik ve Marksist Yaklaşımlar Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Yönetim Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi*, 9(1), 24-33.
- Kiren Gürler, Ö., ve Üçdoğruk, Ş. (2007). "Türkiye'de Cinsiyete Göre Gelir Farklılığının Ayrıştırma Yöntemiyle Uygulanması", *Journal of Yaşar University*, 2(6), 571-589.
- Koca, M. (2021). Üniversitede Öğrenim Gören Öğrencileri Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarının Yaşam Doyumu ve Saldırganlıkla İlişkisi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(42), 123-140.
- Korkmaz, U. (2014). Parisli Bir Kasabın Erkeklik Halleri", *İlef Dergisi* , 89-114.
- Kumaş, H., ve Çağlar, A. (2017). "Tabakalı İş Gücü Piyasası Torisine Göre Türkiye'de Özel-Hizmet Sektöründe İstihdamın Kalitesi", *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 19(1), 49-86.
- Kumaş, H., ve Fidan, F. (2005). "Akademisyen ve Tekstil İşçileri Karşılaştırması Örneğinde Çalışan Kadınların Çalışma Olgusuna Bakışları", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(50), 507-532.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2007). *Çalışma İktisadi*. Der Yayınları, İstanbul.
- Lordoğlu, K. ve Törüner, M. (1995). *Çalışma Ekonomisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

- Messner, M. (2000). *Politics of Masculinities: Men In Movements*, Altamira Press, Lanham.
- North, D. C. (1994). Economic Performance Througf Time", *The American Economic review*, 84(3), 359-368.
- Oktan, A. (2016). T"ürk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı ve Tura Erkeklik Bunalımının Sınırları." H. Kuruoğlu içinde, *Erkek Kimliğinn Değişmeyen Halleri* (s. 191-219). Ankara: Nobel Yaşam.
- Onaran, O., Büker, S., ve Bir, A. (1998). "*Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması.*" Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- Öneş, U. (2019). "Davranışsal İktisat Deneylelerinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Farklar", *Mülkiye Dergisi*, 43(2), 411-434.
- Özbay, C., ve Biliç, İ. (2004). "Erkeklğin Ev Halleri". *Toplum ve Bilim*, (101) 89-103.
- Özdemir, H. (2018). "Türkiye'de Erkeklik Konusunda Üretilen Lisans Üstü Tezlerin Yapısal İncelemesi". *Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Özdemir, M. (2010). "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özen , S., ve Can, D. (2018). "İnsan Kaynakları Yöneticilerinin İşyerinde Toplumsal Cinsiyet Algıları", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(42), 13-34.
- Özkaplan, N. (2015). "Hizmet Sektöründe Duygusal Emek ve Toplumsal Cinsiyet", *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 15-21.
- Özmete, E., ve Eker, I. (2012). "İş-Aile Yaşamı Çatışması ve Roller: Kamu Sektörü Örneğinde Bir Değerlendirme", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 1-23.

- Özsoy, İ. (2009). "İktisadi Adamdan Toplum Adamına". *Bilig* (48), 177-204.
- Öztürk, G. (2019). "Reklamlarda Kullanılan Erkeklik Mitleri ve Erkek Tüketicinin Yeniden Üretimi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(39), 1107-1126.
- Özüğurlu, M. (2008). *Anadolu'da Küresel Fabrikanın Doğuşu: Yeni İşçilik*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul
- Paker, M. (2012). "Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık". K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (Dü) içinde, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 41-52). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Parlaktuna, E. (2010). "Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi". *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(4), 1217-1230.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar ,Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Sancar, S. (2020). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar, İletişim Yayınlar*, İstanbul.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim : Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*. (çev. Volkan Ersoy) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sivri, T., Çelik, Y., ve Doğan, N. (2019). "Wattpad Romanlarında Küresel Hegomonik Erkeklik: Psikopat Mafya", *A Journal Culture and Society* , 82-128.
- Smith, A. (2014). *Mitletlerin Zenginliği*. (çev. H. Derin) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Strober, M. H. (1994). "Can Feminist Thought Improve Economics? Rethinking Economics Through a Feminist Lens", *American Economic Review*, 84(2), 143-147.

- Şengür, M. (2020). "Tersine Dönen Emek Arz Eğrisi: Türkiye Sınaması", *Journal of Yaşar University*, 15(58), 304-312.
- Şimşek Kandemir, A. (2018). "Çalışma Hayatı ve Sosyal Yaşam Arasındaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Analizi İle", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2025-2038.
- Tekindal, M., ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme", *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 1(20), 153-182.
- Tunç, M. (1998). "Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması". *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*(1), 83-106.
- Tunç, M. (2018). "Kalkınmada Kadın Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Rolü". *Sosyoekonomi*, 26(38), 221-251.
- Türk, H. (2008). "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek", *Toplum ve Bilim*(112), 119-146.
- Türkoğlu, B. (2013). "Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde İşsizliğe Bakış.", *Mülkiye Dergisi*, 33-61.
- Uçan, G. (2012). "Postmodern Erkeklik", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(262-271).
- Varışlı, B. (2014). "Ağır Erkeklik: Erkekliğin Ağırlığı", *Fe Dergisi*, 6(1), 90-91.
- Vatandaş, C. (2007). "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı". *Sosyoloji Konferansları* (35), 29-56.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı. *Milli Folklor*(104), 110-127.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Seçkin Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yıldız, H. (2015). "Postmodernizm Nedir?". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(13).
- Yıldız, S., ve Tekke , A. (2020). "Türk Toplumundaki Erkeklik Yüklerinin Lisans Üstü Tezler Üzerinden Analizi", *Toplum Kültür Araştırmaları Dergisi*(6), 131-153.
- Yılmaz, F. (2012). "İktisat, Kurumsal İktisat ve İktisat Sosyolojisi". *Sosyoloji Konferansları*(45), 1-17.
- Zafiris, T. (1989). The Long Effects of the Sex Integration of the British Labour Market. *Journal of Economic Studies*, 14(1), 5-18.
- Zeyneloğlu, S. (2008). "Ankara'da Hemşirelik Eğitimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları." Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). Ölüm ve Nedeni İstatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2019-33710> (20.12.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İşgücü Göstergeleri, İstihdam İşsizlik ve Ücret <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). İş Arama Sürelerine Göre İşsizler <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (20.12.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016). Aile Yapısı Araştırması, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Aile-Yapisi-Arastirmasi-2016-21869> (20.12.2021).

Türkiye İstatistik Kurumu, (2021) Nüfus ve Demografi <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> (20.12.2021).

Türkiye İstatistik Kurumu,(2015) Gelir, Yaşam Tüketim ve Yoksulluk; İllerde Yaşam Endeksi <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1> (20.11.2021)

Sosyal Güvenlik Kurumu, (2021) Aylık İstatistik Bilgileri, Türkiye ve Denizli’de 4/a Kapsamında Aktif ve Zorunlu Sigortalıların Cinsiyete Göre Dağılımı http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri (20.12.2021).

İŞKUR, (2011-2020) Cinsiyete Göre Türkiye İş Kurumu ve Denizli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne Kayıtlı İşgücü <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> (20.12.2021).

Denizli Sanayi Odası, İstatistik, (2021) *Denizli İli SSK’lı İstihdam Sayısı* <http://www.dso.org.tr/images/file/istatistik/2009/i02.pdf>, (20.12.2021).

EKLER

Ek-1. KATILIMCILARA UYGULANAN SORU FORMU

A. SOSYO-DEMOGRAFİK SORULAR

1. Cinsiyet		2.Yaş	
3. Doğum Yeri		4.Yaşanılan Yer (Köy-Mahalle-İl-İlçe)	
5. Eğitim Durumu		6.Kurs ve Eğitim Programları	
7. Medeni Durum		8.Boşanma Deneyimi	
9. Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayısı		10. Çocuk Sayısı	
11.Meslek		12. İş Gücü Durumu	
13.Meslek ile Çalışma Deneyimi Uyumunu		14. Daha Önce Hangi Mesleklerde Çalıştınız?	
15. Çalıştığınız Sektörler Neler?		16. Geçmişteki İşlerdenizden Hangi nedenlerle Ayrıldınız?	
17. Kaç kez iş aradınız ve ortalama olarak ne kadar süre ile işsiz kaldınız?			
18. Çalıştığınız işte/işlerde kıdem süreniz?			

19.Hem geçmiş işlerde ve/veya mevcut işinizde kayıtlı mıydınız/kayıtlı mısınız?	
20.Hem geçmiş işlerde ve/veya mevcut işinizde geçici mi, sürekli mi?	
21.Haftada kaç saat çalışıyorsunuz?	
22.Fazla mesai yapıyor musunuz?	
23.Gelir düzeyiniz nedir?	
24.Ne kadar ücret alıyorsunuz?	
25.Ücret alma biçiminiz nedir?	
26.Ücret dışında bir geliriniz var mı, bu gelir ne kadar ve türü nedir?	
27.Bireysel olarak geliriniz ne kadar?	
28.Hane halkı geliriniz ne kadar, ailede kaç kişi çalışıyor?	
29. Ek işte çalışıyor musunuz?	

B. EVİ GEÇİNDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ALGILANIŞI VE İŞ GÜCÜ PİYASASINA KATILIM ETKİLEŞİMİ İLE İLGİLİ SORULAR

- 1.Çalışmak size neyi ifade ediyor? Sizi çalışmaya güdüleyen nedir? Çalışmak kelimesi sizde neleri çağrıştırıyor?
- 2.Toplumsal kuralların size erkek olduğunuz için roller verdiğini, çalışma yaşamına yönlendirdiğini düşünüyor musunuz? Toplumsal baskı olmasa gene de çalışır mısınız? Evli ya da bekar olmanız çalışma kararlarınızda etkili midir? Evi geçindirme sorumluluğu sizi istemediğiniz işlerde çalışmaya itiyor mu?
- 3.Ailenin geçimini sağlaması için sorumluluk sizce kimdedir? Bu düşünceniz çalışma kararlarınızı ne biçimde etkiliyor?
- 4.İş başvurularında ve/veya çalışırsanız erkek olmanın olumlu ve olumsuz yönleri var mıdır? (erkek emek tercihi) Bu yönler nelerdir? Meslek seçiminde erkek/kadın olmanın etkili olduğunu düşünüyor musunuz?
- 5.Ücretinizi ve/veya diğer gelirlerinizi nasıl harcıyorsunuz?
- 6.Eşinizin çalışıyor/çalışmıyor olması sizin çalışma kararlarınızda etkili midir? Kadınların ve erkeklerin çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz? Ekonomik güçlükler olmasaydı eşinizin çalışmasını ister miydiniz?
- 7.İşsiz olduğunuz dönemlerde toplumun, ailenizin, çevrenizin size bakış açısının değiştiğini düşünüyor musunuz, değişenlerin neler olduğu hakkında bilgi verir misiniz?
- 8.Boş zaman sizin için neyi ifade ediyor? Sizin için hangisi daha önemli çalışmak mı boş zaman mı?
9. Eklemek istediğiniz herhangi bir konu veya sorulmasını istediğiniz başka bir soru var mı?

Ek-2.KATILIMCI ONAY FORMU

Gönüllü Katılım Formu

Bu görüşme, Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi yüksek lisans tez danışmanı Prof. Dr. Handan Kumaş ve yüksek lisans öğrencisi Ayça Nazlım tarafından “Erkeklerin Evi Geçindirme Yükümlülükleri ve Çalışma Kararları Etkileşimi: Denizli ili Örneği ile Nitel Bir Araştırma” başlıklı tez çalışması amacı ile yapılmaktadır. Tezin amacı, kadın ve erkeklerin çalışma kavramı ve erkeklerin evi geçindirme yükümlülüklerinin ile çalışma kararındaki etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla da tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olarak sizlerin söz konusu konu hakkındaki görüşleriniz alınacaktır. Görüşmede, sizden kimliğinizi belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Yanıtlarınız diğer katılımcılarla birlikte toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Çalışma için gerekli bütün izinler yetkili makamlardan alınmıştır. (Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu ve Türkiye Çalışma ve İş Kurumu Denizli İl Müdürlüğü) Görüşme, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Bununla birlikte görüşmeye devam etmek istemediğiniz durumda görüşmeyi tamamladığınızı söylemek yeterli olacaktır. Lütfen yanıtlarınızın doğru/gerçek olmasına özen gösteriniz. Görüşme sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Görüşmelerde ses kaydı alınması hedeflense de katılımcının izin vermemesi durumunda söylemlerinin nota dökülmesi şeklinde görüşme yapılacaktır.

Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri öğretim üyesi Prof. Dr. Handan Kumaş (Oda: C-03-B0-014; Tel: 0 258 296 27 49; E-posta: hkumas@pau.edu.tr) ya da Ayça Nazlım (0 531 262 94 04; E-posta: ayca.nazlim@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

İsim Soyisim

Tarih

İmza

Ek-4.ETİK KURULU KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.06.2021-E.63329

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-93803232-622.02-63329
Konu : Etik Kurul Kararı

15.06.2021

DAĞITIM YERLERİNE

185.188.128.160

İlgide kayıtlı başvurunuz 02/06/2021 tarihinde ve 10-14 toplantı/karar nolu etik kurul toplantısında görüşülmüş olup, alınan karar ekte sunulmuştur.

25.06.2021

Gereği için bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER
Kurul Başkanı

Ek: Karar (1 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsüne

Bilgi:
Sayın Prof. Dr. Handan KUMAŞ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSU6P2YRUL Pin Kodu : 30503
Adres: Pamukkale Üniversitesi Kınıklı Merkezi Kampüsü
Telefon: 0 (258) 0 Faks: 0 (258) 0
e-Posta: info@pamukkale.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.pau.edu.tr/
Kep Adresi: paurektorluk@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <http://www.turkiye.gov.tr/pau-ebys>

Bilgi için: Aysen TOSUN
Uyvan: Birim Evrak Sorumlusu

Tel No: 2582961803

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

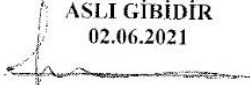
Evrak Tarih ve Sayısı: 15.06.2021-E.63329

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
SAYI: 68282350/22021/G10

Toplantı Tarihi : 02.06.2021
Toplantı Sayısı : 10
Toplantı Saati : 15:00

S.N	Adı Soyadı	
1	Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER	
2	Prof. Dr. Mithat AYDIN	185.188
3	Prof. Dr. Naci KARKIN	1016
4	Prof. Dr. Asuman DUATEPE	20.06.20
5	Prof. Dr. Murat BALKIS	
6	Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN	
7	Prof. Dr. Süleyman BARUTÇU	

KARAR 14- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Ayça NAZLIM'ın *"ERKEKLERİN EVİ GEÇİNDİRME YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE ÇALIŞMA KARARLARI ETKİLEŞİMİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ARAŞTIRMA"* başlıklı tez çalışmasına yönelik başvuru formunun usul ve etik açıdan verdiği beyan ve ekler tetkik edilmiş olup; proje sahibinin, başvurusunda yer alan bilgi, belge ve taahhütnamelere uygun bilimsel davranışlar sergileyeceği kanaati oluşmuştur. İş bu karar oy birliği ile alınmıştır.

ASLI GİBİDİR
02.06.2021

Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER
Başkan

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.